

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ДЕМКІВ ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ

УДК: 155.25+159.9.072

ДИСЕРТАЦІЯ

**РЕГУЛЯТИВНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ**

спеціальність 053 – Психологія
05 – Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В.Г. Демків

Науковий керівник **Шандрук Сергій Костянтинович**, доктор психологічних наук, професор

Харків – 2021

АНОТАЦІЯ

Демків В.Г. Регулятивні чинники розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія. – Західноукраїнський національний університет, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, 2021.

У роботі представлено аналіз науково-теоретичних концепцій і підходів до вивчення проблеми творчої активності майбутнього дизайнера, визначено та описано її психологічну структуру та регулятивні чинники розвитку. Визначено наукову новизну та теоретичну значущість наукової праці, які полягають у тому, що:

вперше:

- визначено регулятивні предиктори творчої активності майбутніх дизайнерів, серед яких провідними є метакреативність та саморегуляція навчально-професійної і творчої діяльності;

- концептуалізовано психологічну структуру творчої активності майбутнього дизайнера, що містить потребово-мотиваційний, когнітивно-креативнісний, емоційно-вольовий та діяльнісно-результативний компоненти;

розширено уявлення про:

- когнітивні особливості творчої активності майбутніх дизайнерів, що проявляються у позитивному зв'язку образної креативності, образної пам'яті, здатності до візуально-просторових уявлень, естетичних здібностей та естетичного інтелекту;

- типологію мотивації вибору професії дизайнера через встановлення її кластерних профілів та особливостей актуалізації на різних етапах професійної підготовки;

- стан потоку у творчій діяльності як параметр творчої активності майбутніх дизайнерів, пов'язаний з високою академічною успішністю.

- психоемоційні стани майбутніх дизайнерів, які мобілізують творчу активність та сприяють досягненню цілей навчально-професійної і творчої діяльності;

дістала подальшого розвитку:

- засоби психодіагностики професійно важливих якостей та здатностей дизайнера;

- система знань про психологічні засоби розвитку творчої активності особистості майбутнього дизайнера.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані психологічною службою ЗВО для створення умов ефективного розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів з урахуванням виявлених закономірностей її динаміки у процесі навчальної діяльності.

У результаті теоретичного аналізу було показано, що творча активність є складним інтегральним утворенням, яке охоплює креативність (як здатність створювати нове), готовність до творчої діяльності (як певну вмотивованість до творчої діяльності) і систему визначених умінь (навички та здатності до творчо-дослідницької діяльності). Творча активність майбутнього дизайнера забезпечує його спроможність діяти творчо у розв'язанні проблемного завдання у навчально-професійній діяльності та гарантує його оригінальність, ефективність і позитивний результат.

У результаті теоретико-методологічного узагальнення наукової проблеми творчої активності було створено структурно-логічну модель її розвитку, яка містить такі компоненти: потребо-мотиваційний (вмотивованість на оволодіння професією дизайнера, мотивація створення творчих продуктів дизайнерської діяльності, естетичні потреби та інтерес до творчо зорієнтованих дисциплін), когнітивно-креативний (образна креативність, здатність до створення візуально-просторових образів уяви,

образна пам'яті, естетичні здібності та естетичний інтелект), емоційно-вольовий (психоемоційні стани, які мобілізують творчу діяльність та стан потоку у творчості) та діяльнісно-результативний (сформованість навчально-професійних умінь та здатностей до дизайнерської діяльності). Сукупність описаних компонентів обумовлена специфікою регуляторних механізмів навчально-професійної і творчої діяльності.

За результатами емпіричного аналізу когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів доведено міцність та розгалуженість позитивних зв'язків інтегрального показника творчої активності, образної креативності, естетичного інтелекту, естетичних здібностей, повнотою запам'ятовування абстрактних і конкретних образів, вибірковістю відтворення образної пам'яті, здатностей до побудови візуально-просторових образів, вміння їх контролювати та яскраво та чітко уявляти.

Показано, що у структурі творчої активності її інтегральний показник позитивно корелює з усіма мотивами вибору професії дизайнера, крім потреби у матеріальному заохоченні. Доведено, що мотивація професійної діяльності є більш міцною у студенті з високим рівнем творчої активності, які зокрема випереджають інших студентів з рівнем актуалізації мотивів стимуляції, складних цілей і досягнення, креативних ідей, самовдосконалення та суспільної користі професії. Доведено, що актуалізація мотивів самовдосконалення, стимуляції та креативних ідей у професійній діяльності дизайнера можлива за умови достатньо високого рівня образної креативності та високого рівня творчої активності.

Визначено, що у структурі творчої активності особливе значення має стан потоку у творчій діяльності, який характеризуються найбільш міцними зв'язками із інтегральним компонентом творчої активності, а такі параметри потокового стану, як злиття свідомості та дії, концентрація на поточному моменті, втрата самосвідомості та баланс між складністю творчого завдання та рівня сформованості навичок для його реалізації характеризують студентів

з високим рівнем творчої активності. З інтегральним показником творчої активності корелюють показники психоемоційних станів, які мобілізують майбутніх дизайнерів до успішної реалізації творчої діяльності. Більша інтенсивність прояву, узгодженість та диференційованість мобілізуючих на творчість станів загалом характеризує високоактивних у творчій діяльності майбутніх дизайнерів.

Виявлено, що діяльнісно-результативний компонент творчої активності, виражений у високій усвідомленості вибору майбутньої професії та академічній успішності, позитивно пов'язаний із іншими компонентами творчої активності.

Визначено низку регулятивних предикторів творчої активності майбутніх дизайнерів, до яких відносяться метакреативність, саморегуляція творчої та навчально-професійної діяльності. Досліджені регуляторні механізми та здатності по-різному чинять вплив на виділені компоненти творчої активності, зокрема внутрішня саморегуляція творчої діяльності як інтерес до майбутньої професії позитивно позначається на інтегральному компоненті творчої активності, естетичному інтелекті, здатності до візуально-просторових уявлень та образній пам'яті студентів-дизайнерів. Здатність до планування та моделювання навчально-професійної діяльності позитивно позначаються на стані потоку у творчій діяльності та естетичних здібностях майбутніх дизайнерів. Креативна рефлексія чинить позитивний вплив на більшість параметрів творчої активності – інтегральний показник, образну креативність, здатність до візуально-просторових уявлень, образна пам'ять, потреби у креативних ідеях у професійній діяльності, стан потоку у творчій діяльності та психоемоційні стани завзятості і тріумфу у творчій діяльності.

У результаті формувального експерименту доведено, що програма з розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів, яка містить мотиваційний, основний, регулятивний та рефлексивний блоки, є дієвою та

спричиняє статистично значуще зростання показників творчої активності у майбутніх дизайнерів.

Матеріали дослідження та його результати можуть бути використані у викладанні дисциплін «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Основи психодіагностики», «Психологія вищої школи», «Психологія професійної діяльності», «Психологія творчості».

Ключові слова: творча активність, творчість, образна креативність, дизайн, майбутній дизайнер, студент, образна пам'ять, естетичні здібності, саморегуляція, професійна підготовка, регулятивні предиктори.

ABSTRACT

Demkiv V.S. Regulatory factors in the development of creative activity of future designers. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of a Doctor of Philosophy in Specialty 053 – Psychology. – West Ukrainian National University, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2021.

The paper presents an analysis of scientific and theoretical concepts and approaches to the study of the problem of creative activity of the future designer, identifies and describes its psychological structure and regulatory factors of development. The scientific novelty and theoretical significance of scientific work are determined, which consist in the fact that:

for the first time:

- regulatory predictors of creative activity of future designers are determined, among which the leading ones are metacreativity and self-regulation of educational-professional and creative activity;

- the psychological structure of creative activity of the future designer is conceptualized, which contains need-motivational, cognitive-creative, emotional-volitional and activity-productive components;

expanded understanding of:

- cognitive features of creative activity of future designers, which are manifested in the positive connection of figurative creativity, figurative memory, ability to visual-spatial representations, aesthetic abilities and aesthetic intelligence;

- typology of motivation to choose the profession of designer through the establishment of its cluster profiles and features of updating at different stages of training;

- the state of flow in creative activity as a parameter of creative activity of future designers, associated with high academic performance;

- psycho-emotional states of future designers, which mobilize creative activity and contribute to the achievement of the goals of educational-professional and creative activity;

received further development:

- means of psychodiagnostics of professionally important qualities and abilities of the designer;

- a system of knowledge about the psychological means of developing the creative activity of the future designer's personality.

The practical significance of the study is that the results can be used by the psychological service of the Free Economic Zone to create conditions for effective development of creative activity of future designers, taking into account the identified patterns of its dynamics in the educational process.

Theoretical analysis showed that creative activity is a complex integral formation that includes creativity (as the ability to create new), readiness for creative activity (as a certain motivation for creative activity) and a system of certain skills (skills and abilities for creative research).).

The creative activity of the future designer ensures his ability to act creatively in solving a problem in educational and professional activities and guarantees its originality, efficiency and positive result.

As a result of theoretical and methodological generalization of the scientific problem of creative activity, a structural-logical model of its development was created, which contains the following components: need-motivational (motivation to master the profession of designer, motivation to create creative products, aesthetic needs and interest in creatively oriented disciplines), cognitive-creative (figurative creativity, the ability to create visual-spatial images of imagination, figurative memory, aesthetic abilities and aesthetic intelligence), emotional-volitional (psycho-emotional states that mobilize creative activity and the state of flow in creativity) and activity-productive (formation of educational and professional skills and abilities to design activity). The set of described components is due to the specifics of the regulatory mechanisms of educational, professional and creative activities.

According to the results of empirical analysis of the cognitive-creative component of creative activity of future designers, the strength and branching of positive connections of the integrated indicator of creative activity, figurative creativity, aesthetic intelligence, aesthetic abilities, completeness of memorization of abstract and concrete images, selectivity of image reproduction are proved. construction of visual-spatial images, the ability to control them and vividly and clearly imagine. It is shown that in the structure of creative activity its integral indicator positively correlates with all motives of choosing a profession of a designer, except for the need for material encouragement. It is proved that the motivation of professional activity is stronger in students with a high level of creative activity, which in particular ahead of other students with the level of actualization of incentives, complex goals and achievements, creative ideas, self-improvement and social benefits.

It is proved that the actualization of motives for self-improvement, stimulation and creative ideas in the professional activity of a designer is possible under the condition of a sufficiently high level of figurative creativity and a high level of creative activity. It is determined that in the structure of creative activity of particular importance is the state of flow in creative activity, which is characterized

by the strongest links with the integral component of creative activity, and such parameters of flow state as merging consciousness and action, concentration between the complexity of the creative task and the level of skills for its implementation characterize students with a high level of creative activity. With integrated display.

Keywords: creative activity, creativity, figurative creativity, design, future designer, student, figurative memory, aesthetic abilities, self – regulation, professional training, regulatory predictors.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Демків В.Г., Гірняк Г.С. Психологічні особливості та структура творчої активності майбутніх дизайнерів. *Психологічний часопис: науковий журнал*. Київ, 2020. Том 6, № 1. С. 40–49.

2. Демків В.Г. Psychological features of the future designers' creative thinking development. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2020. Т. VI: Психологія обдарованості. Вип. 17. С. 258–266.

3. Демків В.Г. Cognitive predictors of creative activity of future designers. *Pedagogické diskusie*. Levoča, 2021. № 1/2021. Р. 23–32.

4. Шандрук С.К., Демків В.Г. Психодіагностика мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. Харків, 2021. Вип. 64. С. 101–121.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Демків В.Г. Психологічний аналіз понятійно-категорійного поля проблематики творчої активності особистості. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 294–296.

6. Демків В.Г., Любінський В. Психологічні аспекти розвитку творчої

активності майбутніх фахівців-дизайнерів. *Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 19-20 жовт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 111–113.

7. Демків В.Г. Здатність до стратегічного мислення як інтегральна професійна компетентність майбутнього дизайнера. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 5-6 квіт. 2019 р.). Тернопіль, 2019. С. 146–149.

8. Демків В.Г. Психологічна структура творчого діяння як цілісного вчинкового акту. *Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана* : колективна монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 537–541.

9. Демків В.Г. Психологічні особливості феномену дизайнерського мислення. *Міжнародний журнал освіти і науки / International Journal of Education and Science*. Харків, 2019. Т. 2. № 4. С. 34.

10. Демків В.Г. Зв'язок креативності та творчої активності особистості. *The 11th International scientific and practical conference "Science and education: problems, prospects and innovations"* (Kyoto, Japan, July 21-23 2021). CPN Publishing Group, Kyoto, Japan, 2021. P. 124–128.

11. Демків В.Г. Саморегуляція творчої активності майбутніх дизайнерів. *Вектори розвитку та результати досягнень науки в сучасному освітньому просторі*. Матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23-24 липня 2021 р.). Херсон, 2021. С.58–60.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГУЛЯЦІЇ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ	19
1.1. Проблема творчої активності майбутніх фахівців-дизайнерів у психолого-педагогічних дослідженнях	19
1.2 Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості студента- дизайнера	30
1.3 Теоретична модель творчої активності майбутнього дизайнера	38
Висновки до першого розділу	58
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА РЕГУЛЯТИВНИХ ПРЕДИКТОРІВ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ	60
2.1. Методологія та організація емпіричного дослідження творчої активності майбутнього дизайнера	60
2.2. Когнітивно-креативнісний компонент творчої активності майбутніх дизайнерів	81
2.3. Потребово-мотиваційний компонент творчої активності майбутніх дизайнерів	92
2.4. Емоційно-вольовий компонент творчої активності майбутніх дизайнерів	99
2.5. Діяльнісно-результативний компонент творчої активності майбутніх дизайнерів	110
2.5.1 Творча активність майбутніх дизайнерів з різним рівнем академічної успішності	110
2.5.2 Творча активність майбутніх дизайнерів на різних етапах професіоналізації	117
2.6. Регулятивні предиктори творчої активності майбутніх дизайнерів	124
Висновки до другого розділу	131

РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ.....	136
3.1 Методологічні засади розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів	136
3.2. Характеристика розвивальної програми сприяння творчій активності майбутніх дизайнерів	148
3.3 Результати перевірки ефективності програми розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів	157
Висновки до третього розділу	166
ВИСНОВКИ	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	172
ДОДАТКИ	191

ВСТУП

Актуальність теми. У процесі становлення сучасної наукової картини світу явище творчої активності посідає важливе місце практично у всіх філософських, педагогічних та психологічних системах як один з найцікавіших та одночасно проблемних наукових феноменів. Це пов'язано передусім із варіативністю категоріальних підходів до розуміння творчої активності, різноманітням його теоретичних та прикладних відображень у науці та практиці, наявністю широкого кола подекуди суперечливих алгоритмів аналізу закономірностей його розвитку.

Аналіз значної кількості робіт даного плану та погляд на підняті у них проблеми з позиції класичних теорій творчої діяльності (Д. Богоявленська, О. Брушлинський, В. Дружинін, Г. Костюк, С. Максименко, С. Рубінштейн, Я. Пономарьов, О. Савенков, Б. Теплов, П. Якобсон) уможливив виокремлення окремого психічного явища – творчої активності особистості. У закордонній психології близький за змістом клас явищ більш відомий під назвою креативності (Дж. Гілфорд, В. Дружинін, Р. Стернберг, А. Маслоу, С. Медник, Е. Торренс). У вітчизняній психології дефініція творчої активності набула поширення протягом останніх кілька десятиріч у роботах М. Боришевського, Л.Б. Єрмолаєвої-Томіної, Т. Житнік, Г. Костюка, О. Мелік-Пашаєва, О. Музики, В. Моляко, І. Фуфаєва, В. Холоденко, С.К. Шандрука С. Чирчик. Наразі відкритим залишилося питання цілісного погляду на творчу активність з позиції аналізу її структурних компонентів, виділення та системного дослідження регулятивних чинників її розвитку, зокрема у процесі навчально-професійної діяльності у процесі підготовки майбутніх дизайнерів.

Отже, актуальність даної теми обумовлена наступними об'єктивними суперечностями між:

- вимогами суспільства до реалізації творчого потенціалу особистості та недостатньою вивченістю ролі творчої активності у забезпеченні високої продуктивності у навчально-професійній діяльності;

- положеннями наукової постнекласичної парадигми, що акцентує увагу на системному дослідженні феномену творчої активності у сучасному гуманітарному пізнанні і недостатньою мірою вивчення ролі регуляторних механізмів психіки у розвитку творчої активності;

- фрагментарністю у наукових знаннях з проблематики розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів та запитами сучасної практики щодо психологічного супроводу їх професійної підготовки в умовах ЗВО.

Така постановка проблеми актуальна як у теоретичному, так і в практичному планах, що й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження «Регулятивні чинники розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної теми кафедри психології та соціальної роботи Західноукраїнського національного університету «Психодидактичні технології освітніх взаємодій та їх розвивальний потенціал» (номер державної реєстрації 0119U101004), що координується Міністерством освіти і науки України. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Західноукраїнського національного університету (протокол №3 від 24 лютого 2017р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета роботи* – визначити регулятивні чинники та розробити систему засобів розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів.

Відповідно до поставленої мети були визначені наступні **завдання дослідження:**

1) здійснити теоретичний аналіз проблеми дослідження творчої активності майбутніх дизайнерів;

2) концептуалізувати структуру творчої активності майбутніх дизайнерів та визначити комплекс методів її психодіагностики;

3) емпірично дослідити когнітивно-креативнісний, потребо-мотиваційний, емоційно-вольовий та діяльнісно-результативний компоненти творчої активності майбутніх дизайнерів;

4) виявити систему регулятивних предикторів творчої активності майбутніх дизайнерів;

5) розробити систему засобів сприяння творчій активності майбутніх дизайнерів.

Об'єкт дослідження – творча активність майбутніх дизайнерів.

Предмет дослідження – регулятивні кореляти та предиктори як чинники розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: концептуальні положення діяльнісного (С. Рубінштейн, О. Леонт'єв, О. Запорожець, П. Зінченко та ін.) підходу, принцип активності особистості як суб'єкта діяльності та пізнання (І. Бех, О. Леонт'єв, С. Смирнов, В. Татенко, О. Тихомиров та ін.); дослідження творчої активності особистості та суб'єкта діяльності (М. Боришевський, Л.Б. Єрмолаєва-Томіна, Т. Житнік, Г. Костюк, О. Мелік-Пашаєв, О. Музика, В. Моляко, І. Фуфаєв, В. Холоденко, С.К. Шандрук, С. Чирчик); концепції креативності та метакреативності (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, Дж. Рензулі, М. Саврасов, Р. Стернберг, Т. Термен, Е. Торренс, Т. Хомуленко, М. Чіксентмігаї та ін.), дослідження мотивації та вольових якостей суб'єкта навчально-професійної діяльності (І. Бех, В. Бочелюк, Є. Ільїн, М. Кузнецов, О. Кузнецов, К. Фоменко), базові положення теорій саморегуляції діяльності та психоемоційних станів (Е. Десі, О. Конопкін, М. Кузнецов, В. Моросанова, В. Панок, О. Прохоров, Р. Райан, К. Фоменко та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання дослідницької проблеми планується використання комплексу методів, вибір та поєднання яких зумовлено предметом, метою та завданнями дослідження: теоретико-

методологічний аналіз, систематизація та узагальнення психологічних даних за проблемою дослідження, констатуючий експеримент, формуючий експеримент, методи математичної статистики (кореляційний аналіз, параметричні та непараметричні методи порівняння вибірок, факторний аналіз, кластерний аналіз, регресійний аналіз).

База дослідження. Експериментальною базою нашого дослідження став Західноукраїнський національний університет та Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Дослідження проводилося зі студентами, які навчаються за спеціальністю 022 «Дизайн» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що:

вперше:

- визначено регулятивні предиктори творчої активності майбутніх дизайнерів, серед яких провідними є метакреативність та саморегуляція навчально-професійної і творчої діяльності;

- концептуалізовано психологічну структуру творчої активності майбутнього дизайнера, що містить потребово-мотиваційний, когнітивно-креативнісний, емоційно-вольовий та діяльнісно-результативний компоненти;

розширено уявлення про:

- когнітивні особливості творчої активності майбутніх дизайнерів, що проявляються у позитивному зв'язку образної креативності, образної пам'яті, здатності до візуально-просторових уявлень, естетичних здібностей та естетичного інтелекту;

- типологію мотивації вибору професії дизайнера через встановлення її кластерних профілів та особливостей актуалізації на різних етапах професійної підготовки;

- стан потоку у творчій діяльності як параметр творчої активності майбутніх дизайнерів, пов'язаний з високою академічною успішністю.

- психоемоційні стани майбутніх дизайнерів, які мобілізують творчу активність та сприяють досягненню цілей навчально-професійної і творчої діяльності;

дістала подальшого розвитку:

- засоби психодіагностики професійно важливих якостей та здатностей дизайнера;

- система знань про психологічні засоби розвитку творчої активності особистості майбутнього дизайнера.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані практичними психологами ЗВО, керівництвом та викладачами ЗВО для створення умов сприяння творчій активності з урахуванням виявлених структурних компонентів, закономірностей функціонування та предикторів її розвитку у процесі навчально-професійної діяльності.

Матеріали дослідження та його результати можуть бути використані у викладанні дисциплін «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Основи психодіагностики», «Психологія креативності», «Психологія професійної діяльності», «Психологія творчості».

Результати дисертаційного дослідження впроваджені в освітній процес Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола (довідка № 81/03 від 18 березня 2021 року), Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука (довідка № 46 від 12 серпня 2021 р.), Мукачівського державного університету (довідка 438 від 25.03.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, написаних у співавторстві, доробок здобувача складають: узагальнення теоретичних положень, збір емпіричних даних, обробка отриманих результатів. Розробки та ідеї, що належать співавтору, у дисертації не використовуються.

Вірогідність і надійність результатів дослідження забезпечується комплексним використанням методів і методик, адекватних меті і завданням дослідження, методологічною виваженістю та теоретичною обґрунтованістю

вихідних положень дослідження, кількісним та якісним аналізом отриманих даних, результативністю цілеспрямованого розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів в процесі навчально-професійної діяльності та використанням різноманітних методів та процедур математичної статистики та сучасної обробки емпіричних даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження представлено на III Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 20–21 квітня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції» (м. Тернопіль, 19–20 жовтня 2019 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 5–6 квітня 2019 р, The 11th International scientific and practical conference “Science and education: problems, prospects and innovations” (Kyoto, Japan, July 21-23 2021), Науково-практичній конференції «Вектори розвитку та результати досягнень науки в сучасному освітньому просторі» (м. Одеса, 23-24 липня 2021 р.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 11 наукових публікаціях за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, 3 статті у наукових фахових виданнях України з психології, 7 публікацій – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Обсяг дисертації – 197 сторінок, з них основний зміст складає 159 сторінок. Робота містить 45 таблиць, 22 ілюстрації (малюнки, діаграми, графіки), 3 додатки на окремих аркушах. Список використаних літературних джерел охоплює 206 найменувань, з яких 22 – іноземними (англійська) мовами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГУЛЯЦІЇ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

1.1. Проблема творчої активності майбутніх фахівців-дизайнерів у психолого-педагогічних дослідженнях

Творча активність є важливою умовою реалізації творчої компетентності фахівця у будь-якій сфері діяльності, що передусім пов'язана з індивідуальними особливостями світогляду, взаємодії із оточенням, предметним довкіллям і реагуванням на нього. Виходячи з того, що творча активність є інтеграцією багатьох рис та здібностей особистості, то питання про її психологічний зміст, структуру та місце у творчій діяльності особистості є досі відкритим.

Творчість – рівень оволодіння людиною соціальним і професійним досвідом, що характеризується самостійним вибором напрямку своєї діяльності, здатність нетрадиційно підходити до вирішення проблем, умінням створювати новий продукт [61]. При цьому творча праця розглядається як детермінована світоглядом та індивідуальними якостями особистості автора, а також соціально-історичними умовами, в яких він перебуває [120].

На думку М. Дяченко, творчість – запорука вдосконалення дизайнера як фахівця, його постійного прагнення до новизни, оригінальності, незвичайності й унікальності через процес індивідуального творчого саморозвитку особистості майбутнього фахівця з дизайну. Дизайнерська творчість є процесом утілення творчого задуму в життя, реалізацією найсміливіших оригінальних ідей та унікальним способом піднятися над дійсністю й наблизити фантазію до реальності, удосконаленням довкілля й життєдіяльності людини [44].

На думку О. Спіркіна, творчість можна визначити як розумову й практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, сутностей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури світу [138].

З точки зору Д. Б. Богоявленської творчість є ситуативно-нестимульованою активністю особистості, що виявляється в прагненні вийти за межі заданої проблеми [11]. В.В. Карпенко зазначає, що більшість психологічних концепцій визначають творчість як духовну, пізнавальну, творчу пошукову діяльність, переважно розумову, зі створення суб'єктивно або об'єктивно нового продукту (матеріального чи духовного), що відрізняється рівнями новизни, оригінальності, особистісної або суспільно-соціальної значущості, і робить висновок, що творчість є органічно властивим людині видом психічної активності, який є джерелом існування і нормою розвитку людини, проявляючись у презентації свідомістю нового (матеріального чи ідеального) продукту виник в результаті взаємодії несвідомого і логічного режимів мислення [59]. Отже, розглядаючи творчість як діяльність ми приходимо до проблеми визначення поняття творчої активності. Розгляд даного питання стає можливим за умови визначення поняття «активність».

Загалом дефініція «активність» трактується на базі семантики іноземного слова: «активність» (від лат. *activus* – діяльнісний), зокрема в енциклопедичному словнику термін «активність» зазначається як енергійна, посилена діяльність, діяльний стан [118], С. Гончаренком активність розглядається як здатність особистості до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної та духовної культури. Автор наголошує, що активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні, активній життєвій позиції людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному

відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність [29, с. 21].

У психологічному словнику за науковою редакцією В. Войтко, активність визначається як «здатність до свідомої трудової діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища і самого себе, яка виявляється в її ініціативності, діловитості, психологічному настрої на діяльність» [19, С. 10-11].

У психологічному словнику-довіднику термін «активність» трактується як одна з характеристик особистості, що полягає в здатності бути імпульсом змін у стосунках і навколишнім світом. На відміну від реактивності, на думку авторів, у активності джерелом є зовнішній стимул. Активність є «фундаментальною властивістю усього живого і є критерієм відмінності живої матерії від неживої, так званою мірою, і виявляється у вольових актах, самовираженні, спроможності піднятися над стандартами, прагненням розширювати сферу своєї діяльності і поведінки, здатності нести в собі потенціал енергії, сили та творчості» [116].

Загалом активність розуміється як узагальнення ціннісним способом задоволення важливих потреб, передусім вираження свого «Я», причому напрям активності та засіб реалізації обирається особистістю самостійно [47]. Активність є свідомою, цілеспрямованою діяльністю особистості, її цілісною соціально-психологічною якістю, що діалектично взаємопов'язані, визначають і характеризують міру цілеспрямованих впливів суб'єкта на предмети, процеси та явища довкілля [104]. Отже, «активність» є особливою властивістю усіх живих організмів, що передбачає розгляд діяльності у межах соціальної системи, найвищою специфічною формою прояву якої є активність.

Активність характеризує суб'єктність особистості (К. Абульханова-Славська [1], А. Брушлінський [14; 12], С. Рубінштейн [129]), що проявляється у свідомій регуляції основних життєвих відносин, у тому числі й творчих. Важливими для розуміння творчості й обдарованості є

дослідження різних видів творчої активності, зокрема надситуативної, наднормативної, неадаптивної та ін. (О. Асмолов [4], Д. Богоявленська [11], Р. Немов [104], В. Петровський [110]), які розкривають механізми внутрішньої, не детермінованої безпосередньо зовнішніми впливами, мотивації.

У технічній творчості поняття «творча активність» пов'язується з мотивами усвідомлення суспільної значимості власної діяльності, інтелектуального задоволення від процесу технічної творчості, статусними мотивами тощо [101].

Т. Житнік в аналізі поняття «художньо-творчої активності» виділяє проводить паралелі з іншими близькими за змістом термінами «творчий розвиток», «творча активність», «творче мислення», «творча діяльність» та інші [47]. Автором здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних визначень художньо-творчої активності та показано, що вона є джерелом потреби особистості, підсвідомим інстинктом у теоріях З. Фрейда [153], виступає як здатність особистості реалізувати природній потенціал у теорії Е. Фрома [154], потребою у самовираженні у Д. Фельдштейна [152], характеристика особистості та джерело її перетворення у Д. Максименка [91; 92], О. Матюшкіна [96], найвищий прояв особистості, прояву саморозвитку у О. Мелік-Пашаєва [97], Я. Пономарьова [113], інтегративна якість особистості, що проявляється у самостійності у Г. Костюка [75], якісна та кількісна характеристика особистості у М. Боришевського [12].

Д. Богоявленська [11] до психологічного дискурсу вводить поняття «креативної активності особистості», яка передбачає сформованість психічної структури креативного психотипу [11]. Водночас існують певні рівні такої активності: пасивний, що характеризує діяльність, детерміновану зовнішніми стимулами, зокрема безініціативним прийняттям того, що задається зовні; евристичний рівень, який виступає продуктом логічного аналізу для заглиблення в об'єкт, отримання нових знань, прояву певної інтелектуальної ініціативи, не детермінованої ні зовнішніми чинниками, ані

суб'єктивними оцінками результатів роботи в якості незадовільних; та креативний, який є найвищим ступенем інтелектуальної активності, на якому емпірично визначена закономірність стає проблемою, самотійною метою дослідження [11]. Отже, за Д. Богоявленською креативний рівень є інтегральним показником розвиненості творчості та креативності особистості, який, своєю чергою, передбачає її найвищий рівень прояву творчої активності.

Творча активність як складна динамічна особистісна риса розвивається поступово в процесі навчання, здобуття досвіду, збагачення уяви, творчого мислення та емоційно-вольової сфери. Вона є передумовою цілеспрямованої діяльності особистості, що орієнтована на досягнення досконалості, успіху, творення нового та оригінального. Питанням розвитку творчої активності особистості присвячені наукові напрацювання психологів Д. Богоявленської [11], А. Брушлінського [13], В. Петровського [110], Я. Пономарьова [113] та ін. У діяльнісній теорії творча активність особистості розглядається як здатність не лише самотійно визначати предмет діяльності, але й вирішувати, яка саме діяльність буде здійснюватись, що дозволяє спрогнозувати, які психічні структури розвиватимуться (О. М. Леонтьєв [88], С. Рубінштейн [129]), показник і характеристика професійної діяльності (В.С.Біблер [9], Л.С.Виготський [21], С.С.Гольдентріхт [29]).

С.В. Дорофей зазначає, що для розуміння поняття «творча активність» доцільно застосовувати декілька підходів: особистісний (як складної, комплексної характеристики особистості); діяльнісний (як інтегративна категорія, що перетворює діяльність у творчий процес); особистісно-діяльнісний (коли активність є важливою характеристикою діяльності творчої особистості, що забезпечує їй професійний зріст і саморозвиток) [39].

Різні аспекти проблематики творчої активності висвітлені у наукових працях зарубіжних та вітчизняних психологів, а саме: механізми творчого мислення детально розкриті у роботах А. Брушлінського [14], О. Леонтьєва [88], Я. Пономарьова [113], С. Рубінштейна [129], Б. Теплова [145],

П. Якобсона [181] та ін.; форми стимулювання творчої активності та психологічні особливості формування й розвитку творчої особистості є центральною проблематикою Д. Богоявленської [11], Т. Житнік [48], О. Кульчицької [85], В. Рибалки [123], С. Шандрука [172] та ін.. особливості управління процесом творчості, створення умов для інтуїтивного досягнення ідей спрямованих на творче розв'язання проблем висвітлені у працях Г. Альтшуллера [4], Л. Євдокимової [45], З.Калмикової [56; 57], Ю. Кулюткіна [86] та ін..

Творча активність визначається як прояв загальної активності психіки, що виявляється в творчій взаємодії суб'єкта із зовнішнім і внутрішнім світом. Головною функцією творчої активності є розвиток особистості в умовах постійної взаємодії з мінливим зовнішнім і внутрішнім середовищем [141].

Цитуючи С.Л. Маркова: «Творча активність, сенсотворчість і осмислення реальності є центральними динамічними компонентами вищої форми творчості – творчого бачення, яке являє собою вищу форму творчості, що вільно включає такі констатуючі його форми творчої активності, як творча діяльність, рішення проблем, творчий діалог і самоактуалізація, породжуючі нові унікальні сенси» [91, с. 2].

Творча активність розглядається Е.С. Чугуновою в якості комплексної характеристики особистості, яка формується на основі достатнього рівня розвитку загальних і спеціальних здібностей і проявляється в успішній професійній діяльності, у високій вмотивованості і відповідних соціально-психологічних установках, а також через інтелектуальні і особистісні характеристики і орієнтована на досягнення соціально значимої мети в умовах сумісної (колективної, командної) праці [170].

Творча активність у Ю. Мороз, – «це стійка інтегративна якість, одночасно притаманна й самій особистості, і її діяльності, що виражається в цілеспрямованій єдності потреб, мотивів, інтересів і дій, що характеризуються усвідомленим пошуком творчих ситуацій, що відбувається за допомогою спілкування, навчання, виховання і самовиховання» [99, с. 11].

За визначенням М. Лазарєва, творча активність є провідною інтегративною якістю творчої особистості і водночас її творчої діяльності, і містить комплекс творчих здібностей і складну структуру творчої мотивації [85].

Л.А. Гончарова творчу активність розуміє як самодостатню форму активності особистості, спрямовану на реалізацію цільових та смислових аспектів власного життя, що проявляється на предметному, символічному, соціальному й духовному рівнях, відображуючись у вигляді продуктивної творчої діяльності, творчого рішення проблеми, творчого діалогу і самореалізації, як кінцевої мети адаптаційних процесів [31].

Творча активність – форма взаємообумовленої реалізації різних видів діяльності, художньо-творчу активність можна розглядати як особистісну категорію, що проявляється в художньо-творчій діяльності [48].

Творча активність є свого роду підсиленням здібностей та здатностей особистості, результат якого проявляється у здатності до пізнання і перетворення світу, втілення пошуково-інтелектуальної інтенційності й реалізації мислепродуктивної діяльності у ході циклічно-вчинкового творення, задіюючи при цьому пізнавальні, мотиваційні, почуттєво-інтуїтивні, креативні та вольові ресурси для досягнення основної мети креативної діяльності – створення творчого продукту. Водночас творча активність уможлиблює зреалізування креативних ресурсів і творчих потенцій власної індивідуальності фахівця [172].

Л.Б. Єрмолаєвою-Томіною [45], В.Н. Козленко [68] творча активність визначається як креативогенне особистісне утворення, якість когнітивних процесів. Л.Б. Єрмолаєвою-Томіною уточнено це поняття в якості надлишкової відносно стимулу діяльності, що охоплює основні компоненти творчості: самостійність вибору об'єкта мислення, виходу за межі завдання, перетворення завдання і стимулу [45]. С. Арієті, Е. Девіс, Ф. Фарлей розуміють творчу активність як пошукову та перетворювальну активність індивіда, яка не стимулюється ззовні, ототожнюючи її з креативністю [184];

188; 191]. В.Ю. Гаврилук розуміє творчу активність особистості як інтегративну якість індивіда, представлену широким комплексом якостей і властивостей, які уможливають творчі дії у розв'язанні будь-якої проблемної ситуації або навчального завдання і гарантують оригінальність, ефективність та позитивний результат даної творчої діяльності [23].

Р. Нізамовим творча активність визначається складним ставленням людини до дійсності, комплексом якостей людини, що взаємодіють інтелектуальні, вольові, емоційні процеси; прагненням проникнути в суть речей, застосувати нові прийоми подолання перешкод, здатності вносити елементи новизни у способи виконання завдань та розв'язання завдань [104, с. 6]. Подібне визначення творчої активності дає Е. Сет, за яким творча активність виступає інтеграцією емоційно-вольових та інтелектуальних якостей людини, що проявляються в ініціативності, самостійності, емоційній чутливості, вольових, цілеспрямованих діях, свідомості вчинків. Основою цих якостей є яскрава особистість, яка має свою думку і своє ставлення до будь-чого [141].

Т. Волобуєва визначає творчу активність через процес мобілізації інтелектуальних, вольових і фізичних сил на створення в процесі навчання нового продукту, що відрізняється від відомих йому раніше [20]. На думку Д. Іванової, творча активність проявляється у пошуку нового, ініціативі та самостійності у виборі об'єкта діяльності й у процесі її здійснення, в оригінальності способів та результатів цієї діяльності, а також в умілому використанні знань, умінь і навичок, в умінні бачити нові завдання у звичному, щоденному [52].

За С. Діденко творча активність є усталеним утворенням динамічного характеру, що не зводиться до окремих рис особистості, проте є її інтегральною якістю, яка складається з цілого комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних особливостей, що дозволяють творити у будь-якому виді людської діяльності і виявляються як самодіяльність у вільній, свідомій, ініціативній внутрішньо необхідній діяльності [36].

На думку Н. Білої, творча активність виступає як цілісна якість особистості, спрямована на перетворення діяльності, не зводиться до відокремленої групи вмінь та навичок, виступає цілісним формуванням якостей, що визначають ідейну зрілість особистості, її моральну позицію, високий рівень загальної культури, активну виконавську діяльність і методичну підготовку [7].

На думку О. Ковальова, що творча активність є психологічним самостійним виявом особистості в тій чи іншій творчій діяльності [65, с. 167].

За О. Лобовою, творча активність є сталою і водночас динамічною інтегративною особистісно-діяльнісною характеристикою, яка скеровує особистість на трансформаційну діяльність та забезпечує її творчий рівень через досягнення єдності двох основних структурних елементів: творчо орієнтованої мотиваційної сфери та творчих здібностей, які є своєрідним підґрунтям творчої активності [11]. І. Ступницьким і С. Гасановим до складу творчої активності віднесено процес реалізації творчих здібностей та творче мислення [139]. На думку О. Сущенко, складовими творчої активності є інтелектуальна ініціатива, мотив, комунікативність, які базуються на загальних та спеціальних здібностях і передбачають спеціальні вміння [140].

Виступаючи складовою творчого потенціалу творча активність народжується у неповторному сплаві емоцій, інтелекту, волі, характерологічних особливостей особистості і є тим згустком енергії, що викликає до життя творчі потенції, виступає як самообілізація, спрямована на розкриття всіх сутнісних сил людини. Мотиваційною силою творчої активності є внутрішня потреба у творчості, яка ґрунтується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Процес творчої діяльності є умовою розвитку творчої активності, коли відбувається подолання суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода. Отже, творча активність виступає специфічною активністю особистості, спрямованою на перетворення дійсності і себе самої, наполегливою, напруженою, енергійною

діяльністю, що виявляє сутність творчості, яка, в свою чергу, є вираженням найвищої активності. Творча активність є ознакою суб'єкта діяльності, характерною рисою особистості або її пошукової діяльності. Як складова частина особистості творча активність реалізується через діяльність і задає її динамічні межі, саме тому її можна розглядати і як якість особистості, і як процес, і як результат [161].

Важливими характеристиками творчої активності як особистісного утворення є її внутрішній динамізм, виражений у продуктивній спрямованості [136]. У дослідженнях Б. Ананьєва, Д. Богоявленської, Г. Костюка, С. Максименка, К. Платонова, М. Ярошевського, творча активність пов'язана із здатністю до саморуху, саморозвитку і є умовою розвитку творчого потенціалу особистості, механізмом реалізації здібностей і способом самоактуалізації.

С.О. Сисоєвою визначено, що фундаментом творчої особистості є її креативність, детермінантою якої виступає творча активність індивіда у її визначенні як нестимульованої зовні пошукової і перетворюючої діяльності. Творчу діяльність особистості автор розуміє як творчий процес, тобто процес, у результаті якого виникає нове творче досягнення, не наявне у вихідних умовах і виходить з положення, що творча активність може набувати або не набувати характеру творчої діяльності залежно від того, чи притаманні їй властивості творчого процесу [136].

Н. Єрмолаєвою-Томіною було поставлено питання про переважний вплив на творчу активність внутрішніх або зовнішніх факторів [45, с. 117] і визначено, що виходячи із теорій, що ґрунтуються на зовнішній детермінації психічного, формування творчої активності головним чином є результатом умов виховання, впливу соціального середовища і системи освіти і навчання; інша група наголошує на існуванні внутрішніх передумов для творчої активності і називає таку нестимульовану зовні пошукову і перетворюючу активність – креативністю. Дослідники, які зосередили свої пошуки на внутрішніх передумовах, розглядають творчу активність як таку, що

базується на специфічних творчих здібностях, які мають свої задатки і можуть виявлятися у різних видах діяльності [45].

Творча активність студентів покликана формувати в них професійну свідомість і активізувати їхні творчі здібності. Як складна динамічна особистісна якість творча активність розвивається поступово в процесі навчання, розширення досвіду, акцентування на почуттях, уяві та мисленні. Вона є результатом цілеспрямованої поведінки, що орієнтована на досконалість, успіх, створення нового і оригінального. Творча активність тільки тоді стане плідною, коли студент зможе самостійно визначати «зони пошуку», ініціативно ставити та вирішувати завдання, виділяти принципи, що є основою конкретного явища, яке потребує особливого підходу до вивчення. Крім того, необхідною умовою розвинутої активності в творчості є вміння переносити знання і навички з однієї галузі в іншу, тобто студента необхідно навчити синтезувати отримані знання великого циклу гуманітарних наук і вміло застосовувати набуті знання на практиці [63].

Потреба в ефективних прийомах і методах активізації творчої діяльності була актуальною завжди. Хоча донедавна інженерна та дизайнерська діяльність розглядалися як процес, що має здебільшого раціональне спрямування і майже позбавлений емоційного аспекту. Водночас, ефективність праці інженера, конструктора, дизайнера зумовлюється не тільки рівнем знань та досвіду, хоча це й необхідно, а й розвитком уяви, багатством фантазії, вмінням абстрагуватися та рефлексивно усвідомлювати суть речей.

Динаміка саморегуляції творчих процесів полягає в довільній зміні цільових еталонів. Люди з високим рівнем самоврядування завжди ставлять перед собою питання: «Яким мені бажано бути в цій ситуації, і як мені стати таким?» Відповідаючи на це питання, вони читають характеристики ситуації, ідентифікують тип особистості для даної ситуації, конструюють психічний образ або уявлення людини, який є найкращим прикладом цього типу особистості [61]. І. Семенов зазначає, що важливою умовою успішного

вирішення суб'єктом творчого завдання є зміна регресивної особистісної позиції на прогресивну, в якій психологічним механізмом виступає особистісна рефлексія, що спрямована на самообілізацію та самоорганізацію суб'єкта [133].

На основі теоретичного аналізу та узагальнення сутнісних характеристик феномену *творчої активності* особистості ми інтерпретуємо дане поняття як *складне інтегральне утворення, що охоплює креативність (як здатність створювати нове), готовність до творчої діяльності (як певну вмотивованість до творчої діяльності) і систему визначених умінь (навички дослідницької діяльності). Творча активність майбутнього дизайнера забезпечує його можливість діяти творчо під час розв'язання проблемного завдання у навчально-професійній діяльності та гарантує його оригінальність, ефективність і позитивний результат.*

1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості студента-дизайнера

У сучасному постіндустріальному (інформаційному) суспільстві найціннішим товаром є достовірна інформація та «ноу-хау» (англ. know-how, «знаю як») як продукт інтелектуальної власності, що забезпечує конкурентні переваги і комерційну вигоду. Креативність, новаторство, інноваційність, творча активність є здатністю, ресурсом і невід'ємною ознакою висококваліфікованого фахівця у будь-якій сфері, а також одним з інтегральних показників самоактуалізованої особистості. Дизайн як творчий процес, метод і результат художньо-технічного проектування зорієнтований на досягнення максимальної відповідності створюваних об'єктів і довкілля утилітарним та естетичним потребам людини. Метою дизайнера може стати вирішення проблем проектування від найдрібнішої деталі побутової конструкції до складних мисленневих конструкцій та глобальних філософських ідей. Тому об'єктом дизайну є матеріальний чи ідеальний

предмет, що підлягає проєктивній трансформації чи модифікації з метою досягнення бажаних технічних параметрів (конструктивності, функціональності, комфортності тощо) або естетичної чи соціальної привабливості. Отож дизайн уже сьогодні є новітньою надскладною сферою професійної діяльності та водночас полірівневою системою міждисциплінарних знань, що претендує на статус окремої науки.

Дизайнер є фахівцем у галузі проєктування предметного світу, формотворення виробів, необхідних для життєдіяльності людини, озброєний сумою різноманітних знань, здатний у конкретному матеріальному об'єкті повноцінно реалізувати свої уявлення про соціальні потреби суспільства. Дизайн-освіта, перебуваючи в процесі становлення, закономірно спрямована на гуманітарний світогляд, розвиток гуманістичного стилю мислення нового покоління дизайнерів у незалежній Україні. Мистецька освіта для становлення професійної компетентності дизайнера є базою, завдяки якій реалізується творчий потенціал студента-дизайнера. Дизайнерська освіта спрямована на вивчення проєктної методології, методів структурної організації форми, на основі призначення, соціально-культурної функції, можливостей технологічного впровадження дизайн-розробки у виробництво. Сьогодні необхідним є підвищення рівня професійної підготовки дизайнерів, подальше вивчення можливості дизайну в сфері виробництва, що дозволило б узгодити спільну роботу дизайнера з технологом та іншими фахівцями, що уможливорює досягнення остаточного ефекту дизайнерського проєктування [118].

Англійське слово «дизайн» (від англ. design – проєктувати, креслити, задумати, а також проєкт, план, малюнок) стало терміном, що означає вид діяльності з проєктування предметного світу [37, с. 121], а походить воно від італійського «disegno», що означає не тільки креслення або малюнок, але й складні речі – майже всю область роботи художника, за виключенням станкового мистецтва [26, с. 13]. Спочатку цим словом характеризувалася специфічна діяльність саме художників у галузі проєктування та виконання

цілісного оформлення приміщень, проте сьогодні загально визнаним є визначення, запропоноване видатним дизайнером Т. Мальдонадо, та затверджене на конгресі ICSID (International Council of Societies of Industrial Design) в Лондоні у 1969 році: «Дизайн – це творча діяльність, метою якої є визначення формальних властивостей промислових виробів. Ці властивості включають зовнішні риси виробу, але головним чином ті структурні та функціональні взаємозв'язки, які перетворюють виріб в єдине ціле як з точки зору споживача, так і з точки зору виробника»[166, с. 12-13].

Дизайн як діяльність відображає свою процесуальну сутність, утім результатом такої творчої художньо-проектної діяльності є образ або готовий творчий продукт. Дизайн як творчий процес, метод і результат художньо-технічного проектування зорієнтований на досягнення максимальної відповідності створюваних об'єктів і довкілля утилітарним та естетичним потребам людини. Метою дизайнера може стати розв'язання проблем проектування від найдрібнішої деталі побутової конструкції до складних мисленневих конструкцій та глобальних філософських ідей. Тому об'єктом дизайну є матеріальний чи ідеальний предмет, що підлягає проєктивній трансформації чи модифікації з метою досягнення бажаних технічних параметрів (конструктивності, функціональності, комфортності тощо) або естетичної чи соціальної привабливості. Отож, дизайн уже сьогодні є новітньою надскладною сферою професійної діяльності та водночас полірівневою системою міждисциплінарних знань, що претендує на статус окремої науки.

Суть дизайнерської діяльності – в прогностичній спрямованості творчості, в здатності об'єднати цілісний образ майбутнього, в специфіці креативного освоєння дійсності, творчої уяви і особливого нестандартного мислення. Відмінність дизайну від інших видів проектної діяльності полягає в динамізмі процесів і постійної мінливості форм [134].

У психології професійної діяльності сьогодні актуальними є дискусії щодо психологічного змісту дизайну як діяльності, оскільки комплексність

цього феномену, різноманіття видів та галузей застосування не дозволяють однозначно зводити його до художньо-проектної, художньо-графічної, художньо-технічної, художньо-інженерної чи творчої видів діяльності. О.П. Голікова, Т.А. Шевчук вважають, що дизайн – це специфічна проектна діяльність, що сполучає художньо-предметну творчість та інженерну практику [27]. С.М. Михайлов, Л.М. Кулеєва зауважують, що сьогодні дизайн є комплексною міждисциплінарною проектно-художньою діяльністю, інтегруючою природничонаукові, технічні, гуманітарні знання, інженерне та художнє мислення, спрямованою на формування на промисловій основі предметного світу в надзвичайно великій «зоні контакту» його з людиною в усіх без винятку сферах життєдіяльності [97]. А.Г. Дмитрук визначає дизайн як творчу діяльність з художнього конструювання (проектування) промислових виробів у відповідності до законів краси та функціональності, розуміючи під цим діяльність з гармонізації ставлень до предметного світу, його створення відповідно до міри людини та міри явищ предметного світу [38].

Отже, дизайн є творчою проектно-художньою діяльністю, пов'язаною зі генерацією образу предметного світу, спрямованою на формування гармонійного предметного середовища, що задовольняє потреби людини, у результаті якої створюється творчий продукт або інший результат цієї діяльності.

Професія майбутнього дизайнера передбачає знання законів композиції, живопису, графіки, устаткування, технології, скульптури тощо, що вимагає також здатності до аналізу ринку й споживачів, психологічної обізнаності, здатності до сприйняття і вибору відповідних образотворчих засобів, ефективних рішень поставленого замовником завдання [50; 151].

В. Ф. Сидоренко писав про те, що особливістю дизайнерів є володіння способами «метафоричного розуміння» світу. Дизайнер знає мову предметів, чує, що вони говорять, і наділений здатністю створювати нові предмети, які будуть нести в собі нові повідомлення [134].

С.В. Чирчик виділив декілька змістових різновидів (напрямів) професійної діяльності дизайнера, до яких відносяться: 1) художньо-графічна діяльність дизайнера, яка полягає у володінні на досконалому та високому професійному рівні навичками проектної графіки, різновидами художньо-графічних технік і технічних засобів, художнього конструювання, макетування та моделювання, в обізнаності в елементах та законах композиції, прояві естетичного смаку; 2) проектна діяльність дизайнера, що ґрунтується на методиці та поетапності роботи над завданням, досконалому володінні професійними особливостями планування творчого процесу архітектурно-художнього проектування та виконавської майстерності, створенні дизайн-проектів; професійній роботі з довідковою і тематичною літературою, документами, стандартами, здатності до систематизації тематичного матеріалу, пошуковому ескізуванню та клаузулі, проектуванню окремих елементів комплексного дизайн-проекту середовища тощо; 3) конструкторська діяльність дизайнера, що полягає у вмілому користуванні ним методичними, нормативними технічними та іншими директивними матеріалами, конструюванні окремих елементів та комплексів під керівництвом провідних фахівців з урахуванням вимог ергономіки та естетики виробництва і побуту, відповідно до вимог єдиної системи конструкторської і технічної документації здатності здійснювати пошук оптимально-раціональних варіантів конструктивного вирішення; 4) технічна діяльність дизайнера, яка ґрунтується на володінні ним навичками проектної графіки на професійному рівні, різновидами графічних технік і технічних засобів макетування, техніками і технічними засобами виконавської майстерності, здатністю професійно використовувати у своїй творчій та виконавчій роботі сучасні технічні засоби комп'ютерної графіки, користуючись технічними засобами і професійними навичками виконувати конструктивні креслення і шаблони, готувати пояснювальну записку відповідно до об'єму проекту та вимог діючих стандартів, майстерним оволодінням графічними техніками, технічними засобами об'ємно-

пластичного моделювання, використовуючи передовий вітчизняний та зарубіжний досвід промислового дизайну, розробляти технічну та супроводжуючу документацію до дизайн-проектів з професійним застосуванням комп'ютерної техніки чи традиційних технологій; 5) технологічна діяльність дизайнера, яка побудована на основі обізнаності у технології матеріалів (будівельних, оздоблювальних, монументально-декоративних) для застосування в творчій та виконавській діяльності новітніх технологій проектування, здатності на основі знань технології матеріалів, вимог охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, екології, технології виробництва складати технологічну карту промислового тиражування проектного виробу та майстерно використовувати новітні технології дизайнерського проектування [168]. Якщо узагальнити, то діяльність дизайнера має поєднувати такі складові: предметну творчість, технічну естетику, художнє проектування та конструювання, промислове мистецтво, розуміння загальних та вузькоспеціалізованих проблем професійної діяльності [42]. Усі ці різновиди професійної діяльності дизайнера є змістовим наповненням його творчої активності та втілюються у його професійній компетентності.

Розвиток творчих умінь та розвиток творчого потенціалу для майбутніх фахівців-дизайнерів є одним із найголовніших завдань їх підготовки, важливість яких полягає не лише у необхідності виховати всебічно розвинену креативну особистість, а й у розвитку здатності студентів втілювати свої творчі ідеї у майбутній професійній діяльності [138]. Л.В. Саприкіна визначає професійну компетентність майбутнього дизайнера як інтегративну здатність особистості, що дозволяє результативно здійснювати художньо-конструкторську діяльність і творчо самореалізовуватись у професії на основі наявних професійних знань, умінь, навичок, якостей особистості [126].

На думку А. Шевченко, до спеціалізованих компетентностей фахівця-дизайнера слід віднести:

- мистецько-естетичну компетентність, яка передбачає оволодіння культурно-історичними та художньо-естетичними знаннями, уміння та навички художньо-естетичного сприйняття, аналізу й інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту, прагнення та здатність реалізувати на практиці художньо-естетичний потенціал для отримання оригінального результату творчої діяльності;

- образотворчу компетентність як здатність розуміти і власноруч створювати художні твори, грамотно користуючись засобами художньої виразності, мовою образотворчого мистецтва (технічність і спроможність створювати образи), оволодіння системою вмінь і навичок аналізувати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, виявляти їх національну своєрідність, а також знаннями основних стильових напрямів у мистецтві, сукупності ознак, що дозволяють стверджувати про належність досліджуваного об'єкта до певного стилю, уміння за необхідності створювати об'єкти із заданими стильовими характеристиками, допитливість, свіжість погляду, здатність вибирати в хаосі повсякденних вражень найбільш яскраві для їхнього подальшого втілення; здатність до художньої самореалізації, культурного самовираження, задоволення потреби в духовному самовдосконаленні та мистецькій самоосвіті, сформоване особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатність до сприймання, розуміння і творення художніх образів;

- проєктну компетентність, яка реалізується через здатність до генерування ідей, висування гіпотез, фантазування, асоціативного мислення, тобто творчого процесу, що складається з етапів підготовки (інтенсивне ознайомлення з проблемою), натхнення (виникнення ідеї, дія уяви), інсайту (мить осяяння, раптового розуміння) та ухвалення рішення (виконання творчого задуму); бачення протиріч, перенесення знань та вмінь у нові ситуації, відмова від нав'язливих ідей, подолання інертності та надмірної критичності мислення, незалежність суджень; здатність до оцінного судження розвиненості художньо-творчих нахилів і здібностей, ступеня

оволодіння дієвими знаннями з формотворення, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва й технологією художніх матеріалів, що зумовлює ефективність професійної діяльності [174].

Отже, фаховими компетентностями майбутніх фахівців з дизайну є мистецько-естетична, образотворча, проєктна [174]. Основною ідеєю реалізації змісту підготовки фахівців з дизайну є формування у свідомості студентів поліхудожнього та полікультурного образів світу. Тому дизайнерська освіта спрямована на інтегративний принцип формування художніх знань та уявлень майбутніх фахівців з дизайну, що забезпечує можливість перенесення акценту з вивчення предмета на його використання як засобу формування цілісної особистості студента, на виховання в кожного з них естетичного ставлення до дизайнерської діяльності [174].

Майбутній фахівець в сфері дизайну повинен вміти розв'язувати нестандартні завдання й мати специфічний світогляд, орієнтований на художнє перетворення навколишнього предметного світу [138]. На нашу думку, психологічною основою формування вищеназваних компетентностей мають забезпечувати такі складові творчої активності, як креативність, якості та здатності образного мислення та пам'яті, естетичні здібності та естетичний інтелект.

На думку А. Устинова, у підготовці майбутніх фахівців з графічного дизайну наявні особливі труднощі. Дизайн – не мистецтво, не інженерія і не наука. Він інтеграційний і спрямований на узагальнення [149], причому в розвинених країнах дизайнер є суб'єктом ринку, він створює товари, що свідомо продаються, та послуги. В зв'язку з цим майбутніх фахівців з графічного дизайну на самому початку освітнього процесу необхідно ставити в ситуацію, коли інтелект, здатність до самостійних дій (тобто наявність в освітньому процесі сильного елемента самоосвіти) і пріоритет здібностей студента переважають над усіма іншими якостями.

1.3. Теоретична модель творчої активності майбутнього дизайнера

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях відображено багато способів виокремлення показників оцінки творчої активності, а також критеріїв сформованості різних компонентів творчої діяльності. Основним критерієм у розмежуванні рівнів розвитку творчої активності є ступінь сформованості провідних компонентів її структури. Розглянемо теоретичні моделі різних авторів, що описують структуру творчої активності дизайнера через виявлення структурних компонентів його творчої діяльності загалом, а також близьких за змістом феноменів – творчого потенціалу, психологічної готовності до професійної діяльності тощо, – уся сукупність цих феноменів по суті відображає різні сторони творчої діяльності дизайнера, утім характеристика їх структурних компонентів є подібною.

Цзя Яочен виділяє три складові творчого потенціалу дизайнера: 1) мотиваційну складову, під якою розуміється вмотивованість на творчу діяльність, усвідомлення себе суб'єктом творчої діяльності, потреба в самоосвіті й саморозвитку та самореалізації в діяльності, усвідомлення та прийняття розвитку творчого потенціалу як професійно значущого; 2) цільову складову, що виражається у здатності цілеспрямованню й використанню мети в побудові процесу творчої діяльності, оцінювати реальність у досягненні мети, визначати вид і структуру мети, здатність фіксувати плановані результати (цілі) в ієрархічній залежності, здатність обирати засоби реалізації мети; 3) когнітивну складову як загальнотеоретичні, загальнохудожні, спеціальні технологічні, інженерно-технічні, організаційно-технічні знання, а також знання засобів і способів дії з конкретними даними (стандарты, технічні умови, методи), знання категорій і загальних понять у сфері проєктування і організації діяльності; знання суті і способів дії у розвитку творчого потенціалу; знання механізму цілепокладання; 4) змістовна складову як передача інформації графічно (символами, ілюстраціями, знаками, діаграмами, малюнками), здатність до перетворення абстрактного в

конкретне і навпаки, здатність прогнозувати потреби суспільства в дизайн-діяльності, концептуалізувати проєктну діяльність, варіативно вирішувати професійні завдання, реалізувати художній задум в об'єкт; 5) рефлексивна складова як здатність до об'єктивної самооцінки і корекції поведінки та результатів творчої діяльності, самоаналізу, аналізу теоретичних знань, усвідомлення досвіду, здатності виділяти головне в проблемному пошуку, прораховувати корисність зовнішніх зв'язків, обирати оптимальні способи взаємодії з довкіллям, цілеспрямоване використання свого досвіду в навчально-професійній діяльності, творча спрямованість діяльності; б) креативна складова як здатність комбінувати матеріали, побіжність, оригінальність і метафоричність ідей, свобода асоціацій, здатність до інтеграції знань, досвіду, засобів проєктування, використання інновацій у проєктній діяльності, прагнення до нового та творча продуктивність [138]. Цілком погоджуючись з доцільністю виділення мотиваційної та креативної складовими творчого потенціалу майбутнього дизайнера, запропонованими автором, вважаємо за необхідне висловити низку зауважень щодо змісту інших складових. По-перше такі компоненти як цільовий та рефлексивний виступають скоріше не власне складовими творчого потенціалу, а факторами його переходу в активний стан, що і виражається у досліджуваному нами феномені творчої активності студента-дизайнера. По-друге, зміст змістової та когнітивної складової, запропонованої автором, відображає, скоріше, компетентності та знання дизайнера і не відбиває його когнітивні здібності та здатності, тому розгляд когнітивного компоненту як творчого потенціалу, так і творчої активності, доцільно реалізувати через аналіз когнітивних процесів, таких як образна пам'ять та просторова уява.

М.М. Близнюк, аналізуючи художньо-проєктну діяльність дизайнера, виділив такі її складові: мотиваційно-цільовий (творча мотивація та інші мотиви діяльності), інтелектуальний (характеристики мислення (критичність, гнучкість, оригінальність, здатність до узагальнення, легкість асоціювання, креативність), емоційно-вольовий (самостійність, наполегливість, естетичні

почуття, емоційна стабільність, позитивне самосприйняття та ставлення до інших, сміливість і незалежність суджень, оптимізм), змістовний (знання про способи творчої діяльності), операційний (творчі здібності, вміння та навички) та оцінний (здатність до самооцінки виконаної творчої діяльності, усвідомлення себе творчою особистістю, вміння прогнозувати результати творчої діяльності на основі досягнутих результатів, уміння дати рефлексивну оцінку свого стану, вміння вносити корективи у творчу діяльність) [7]. Цілком погоджуючись зі змістом мотиваційно-цільового компоненту загалом та для опису творчої активності дизайнера – зокрема, слід уточнити назву інтелектуального компоненту, оскільки за змістом він відображає особливості перебігу когнітивних процесів та креативність суб'єкта художньо-проектної діяльності, тому його слід було б назвати «когнітивно-креативнісним». Щодо оцінного компоненту слід зауважити, що він виступає фактором розвитку, а не компонентом творчої активності дизайнера.

В.Ю. Гавилюк, С.В. Дорофей визначають такі компоненти творчої активності суб'єкта: когнітивно-діяльнісний компонент, що передбачає оволодіння знаннями, уміннями та навичками, важливими для творчої діяльності, стимулювання самостійної творчої праці, забезпечення вміння використовувати здобуті знання під час розв'язанні творчих завдань; мотиваційно-вольовий компонент як сукупність позитивних мотивів творчої діяльності та вольових якостей особистості (цілеспрямованість, організованість, самостійність) та її ціннісних орієнтирів, спрямованих на забезпечення включеності у творчу діяльність; змістовно-операційний компонент як активно-перетворювальне ставлення індивіда до власної діяльності, цілісність змісту, форм і методів творчої діяльності, її перспективність, цілісність, мобільність, результативність та надійність; емоційний компонент як здатність до активного творчого сприйняття навколишньої дійсності, вміння спілкуватися з іншими людьми, в процесі якого відбувається налагодження позитивних контактів, зміна особистісних

установок, прийняття колективних норм життєдіяльності; самооцінний компонент як спрямованість на творче пізнання своєї особистості, виявлення та розвитку власного творчого потенціалу, самооцінка своїх індивідуальних якостей, здатності до самовиховання, вміння аналізувати і реально оцінювати свої вчинки, визначати спрямованість і динаміки саморозвитку [23; 39].

В.О. Холоденко [161] структуру творчої активності суб'єкта описує через мотиваційний, афективний, поведінковий, когнітивний, вольовий та результативний (діяльнісний) компоненти, де мотиваційний компонент відображає спрямованість людини на творчість, потребу у самовираженні, самореалізації, сталість інтересу до пізнавальної творчої діяльності; афективний компонент визначає емоційну сприйнятливність та багатство емоційних переживань, підвищений емоційний фон діяльності, інтенсивність емоційних реакцій, чутливість, вразливість, здатність до емпатії; поведінковий компонент як пізнавальні можливості суб'єкта, вольова регуляція дій та результативність творчих процесів; когнітивний компонент як ініціативний пошук нової інформації, шляхів та засобів самовираження, вихід за межі завдання, здатність мислити образами, гнучкість мислення, здатність мислити нестандартно, неординарно розв'язувати проблеми; вольовий компонент як цілеспрямованість зусиль та наполегливість у долатті труднощів, витримці та володінні собою, довготривалій концентрації у процесі творчості та доведенні початої справи до кінця; результативний компонент як творча переробка інформації та усвідомлення особистісно значущого у процесі її інтерпретації, а також утворенням продукту творчості.

Найбільш повною у характеристиці творчої активності суб'єкта діяльності є концепція І. Фуфаєва, котрий виокремлює три структурних компоненти творчої активності: 1) мотиваційний, представлений бажанням займатися творчістю, інтересом до творчості, бажанням відкривати нове; 2) діяльнісний, представлений вмінням сформулювати проблему і знайти метод її вирішення, вмінням перетворювати довколишню дійсність; 3) креативний, представлений пошуковою спрямованістю, оригінальністю,

фантазією, асоціативністю мислення). На основі цих структурних компонентів автором виокремлено відповідні критерії розвитку творчої активності: 1) загальна спрямованість особистості на творчу діяльність; 2) володіння практичними вміннями та навичками творчого характеру; 3) здатність до акту творчості, котра проявляється в пошуковій спрямованості, оригінальності, фантазії, асоціативності [158].

Отже, в усіх концепціях, які так чи інакше описують феномен творчої активності чи споріднені з нею явища присутній мотиваційний компонент, більшість з них описують також когнітивно-креативнісний компонент, і в значно меншій кількості досліджень авторами розглядаються емоційно-вольовий та діяльнісний складові творчої активності. На нашу думку, слід розглянути усі ці компоненти, оскільки вони описують власне структуру творчої активності дизайнера. Виділені педагогами-дослідниками інші компоненти творчої активності, зокрема операційно-інструментального характеру, розкривають явище професійної компетентності дизайнера, описуючи його знання, вміння та специфічні компетентності, тому були залишені поза нашою увагою.

Потребово-мотиваційний компонент творчої активності дизайнера є одним з найважливіших у характеристиці її структури, що підтверджується високою мірою його обґрунтування та вивчення у психолого-педагогічних дослідженнях. Мотиваційний компонент діяльності дизайнера виділявся С.О. Захаровою [49], В. Косюком [77], В. Папанек [27], І.С. Рижовою [123], Е.С. Шелестовою [177], О.А. Швець [173], Н.В. Школяр [178] та ін. На думку В.Г. Косюка, мотиваційно-ціннісний компонент є провідним у здатності майбутнього дизайнера до творчої художньої діяльності і містить цінності, ціннісну свідомість, ціннісну поведінку, ціннісне ставлення, ціннісні прагнення особистості [77]. Автор наголошує, що мотиваційно-ціннісний компонент творчої художньої діяльності майбутнього дизайнера спочатку проявляється як передумова – любов до образотворчої діяльності, схильність, інтерес до професії, що розкривається у виборі студентом спеціалізації у

галузі дизайн-діяльності як прояву професійного самовизначення та професійної спрямованості, сформованій професійній самосвідомості, демонстрації професійної поведінки, прагнення до набуття професійної компетентності; а потім реалізується як свідомо спрямованість майбутнього дизайнера до професійної самореалізації, готовність до професійної діяльності у галузі дизайну [77].

Характеризуючи мотиваційний компонент професійної діяльності фахівця, А.К. Маркова зазначала, що творчість у професійній діяльності може проявити лише такий фахівець, якому подобається обрана професія, який свідомо вмотивований на працю, успішно розв'язує типові й нестандартні професійні завдання, досягає бажаних суспільством і замовником результатів роботи, використовує нові технології в професійній діяльності, прагне досягнути професійної майстерності, соціально та професійно активний, прагне до пошуку резервів розв'язання проблем у межах професії, пишається досягненнями в професійній діяльності, відданий обраній професії, підтримує її честь та гідність, вдосконалює професійне важливі якості особистості, має високу культуру професійної самоосвіти; збагачує професійні досягнення за рахунок творчого внеску [94].

О.О. Музика [101] під мотивацією творчої активності розуміє систему стійких мотивів, які відбиваючись в особистісній трансформації взаємодії соціальних та індивідуальних чинників, перевтілюються у стійку творчу спрямованість особистості. Під мотивацією творчої активності автор розуміє стан свідомості особистості, що обумовлює пріоритет творчої діяльності в системі життєвих виборів і поведінкових стратегій, стимулює та підтримує творчий процес на всіх стадіях його розвитку. Творча активність. На думку О.О. Музики, виступає способом утвердження особистості, що розвивається, у системі суспільних стосунків. Мотиви творчої активності, ув'язуючись у свідомості із здібностями, стають детермінантами розвитку обдарованості. Мотивація творчої активності уможливорює постійну свідому та підсвідому, довільну та мимовільну складну мисленнєву роботу, яка не завжди зв'язана з

конкретною діяльністю, але має виражену пошуково-творчу спрямованість.

У структурі розвитку творчості дизайнера О.А. Швець також виділяється мотиваційний компонент, представлений інтересом до творчої і професійно-пізнавальної діяльності, потребою в самовираженні і саморозвитку, самовдосконаленні, в підвищенні власної кваліфікації. На думку автора, цей компонент активізує і стимулює творчу діяльність дизайнера, виступаючи фундаментом розвитку професійних здібностей і талантів дизайнера як фахівця, виконуючи регулятивну та орієнтаційну функції в процесі підвищення кваліфікації [173].

Мотиваційно-ціннісний компонент діяльності дизайнера за С.В. Чирчик [168] проявляється у потребі власного вдосконалення та здійсненні професійної діяльності, містить мету, мотиви, потреби, ціннісні орієнтири актуалізації у професійній діяльності та передбачає наявність професійного інтересу, що аргументує прагнення до професійно-особистісного зростання, характеризує вольову полярність професійної самореалізації, передбачає розвиток професійної самосвідомості, актуалізацію потреби в професійному самовдосконаленні, мотивацію високих творчих досягнень у вирішенні завдань різного характеру складності, прагнення досягати необхідного рівня самооцінки й домагань у діяльності.

Я.В. Чеботова до мотиваційного компоненту готовності до професійної діяльності майбутнього дизайнера відносить сукупність професійних установок, інтересів, що визначають професійну спрямованість до творчості у сфері дизайну [165].

Якщо мотиваційний компонент творчої активності відбиває її процесуальну сторону, задаючи вектор творчості, активуючи творчий потенціал, то змістовим компонентом творчої активності дизайнера є креативний, адже саме він дозволяє успішно реалізувати вирішення творчих завдань дизайнера, відповідає за зміст діяльності. Мотиваційний компонент творчої активності відповідає на питання «Як реалізується творча

активність?», «У якому напрямку здійснюватиметься творча активність?», «З якою метою реалізується творча активність? Для чого?», то креативнісний компонент творчої активності дає відповіді на питання: «На створення чого направлена творча активність?», «Якими засобами вирішується творче завдання?», «Який творчий продукт вийде у результаті докладання творчої активності?».

Креативний компонент є базовим для здатності дизайнера творчо здійснювати художні дизайнерські завдання. Креативний компонент активності дизайнера розглянуто у працях: А.В. Булатової [164], Ю.Р. Варлакової [16], А.В. Дяченко [43], Т.С. Козак [32], В. Папанека [27], І. Рижової [123], Е.Р. Хайруллинової [159], Я.В. Чеботова [164], С.В. Чирчик [168] та ін. У широкому розумінні під креативністю розуміють здатність створювати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення та поведінки. Така здатність характеризується швидким і правильним розв'язанням проблем и проблемних ситуацій [61], а стосовно діяльності дизайнера – розв'язувати професійні творчі завдання.

Психометричний підхід до креативності (Дж. Гілфорд [196], Е. Торренс [205]) розглядає її як операцію, дивергентність мислення, незалежну від інтелекту здібність. На думку Е. Торранса [205], креативність є здібністю до загостреного сприйняття недоліків у знаннях, елементів яких бракує, дисгармонії, підвищеній чутливості до визначення нових проблем, до дефіциту або протиріч знань, дій з визначення цих проблем, до пошуку їх рішень на основі висунення гіпотез, до перевірки і зміни гіпотез, до формулювання результату вирішення. В. Дружинін креативність розглядає як таку якість особистості, що характеризує її активну, перетворюючу діяльність, протилежністю якої є діяльність адаптивна, реактивна. У цьому сенсі автором розрізняються креативність і інтелект, який якраз і забезпечує адаптацію особистості до навколишнього середовища [42; 41].

У когнітивній теорії Р. Стернберга [203] креативна людина охоплена невідомими або мало популярними ідеями всупереч опору середовища,

нерозумінню і неприйняттю, наполягає на певних ідеях і "продає їх за високою ціною". Креативність, з точки зору Р. Стернберга, є здатністю йти на розумний ризик, готовністю долати перешкоди, внутрішньою мотивацією, наявністю толерантності до невизначеності, готовністю протистояти думці оточення. Обов'язковим чинником прояву креативності є наявність творчого середовища [203].

Дж. Рензулі [202] розглядає креативність як особливості поведінки індивіда, які виражені в оригінальних засобах виробництва продукту, досягненнях вирішення проблеми, в нових підходах до проблеми з різних точок зору. Креативність, за висновками А. Маслоу, є етапом натхненної творчості, процесом деталізації творчого продукту та надання йому конкретної предметної форми [95]. С.А. Меднік [198] визначає креативність як процес перекоструювання елементів в нових комбінаціях, які відповідають вимогам корисності і деяким спеціальним вимогам. У Ф. Баррона [187] креативність є здатністю привносити щось нове в досвід, а у М. Воллаха [206] – здатністю породжувати оригінальні ідеї в умовах рішення або постановки нових проблем.

В аналізі визначень креативності, проведеним А. Морозовим [100], зазначається, що усі підходи до розуміння креативності об'єднує думка про те, що креативна особистість володіє певною сукупністю різноманітних здібностей до творчості. Так, у С. Тейлора [204] креативність є сукупністю різних здібностей, кожна з яких може бути представлена певною мірою, виділивши при цьому критерії обдарованості. Л.Б. Єрмолаєва-Томіна [45] виокремлює такі ознаки креативності: відкритість досвіду, чутливість до нових проблем; широта категоризації, віддаленість асоціацій, широта асоціативного ряду; швидкість мислення, здатність переходити достатньо швидко від однієї категорії до іншої, від одного способу рішення до іншого; оригінальність мислення, самостійність, незвичність, дотепність рішення.

Креативно-творчий компонент діяльності дизайнера за С.В. Чирчик [168] виявляється у здатності генерувати велику кількість оригінальних ідей,

умінні реалізовувати сучасні проєкти, прогнозувати модні стилі та тенденції, використовуючи їх у професійній діяльності, в оволодінні просторово-уявним мисленням; здатності до критичної самооцінки; спроможності систематизувати аналоги та прототип, умінні узагальнювати та систематизувати, творчо-інноваційному прояві особистості у професійній сфері.

Л.Ю. Корольова [72], в якості критеріїв креативності посилається на виділені дослідниками властивості інтелектуальної діяльності, серед яких особливе місце займають швидкість (кількість ідей, що виникають за певний проміжок часу); оригінальність (здатність виробляти нестандартне ідеї); сприйнятливості (чутливість до незвичайних деталей, суперечностей і невизначеності, а також готовність гнучко і швидко перемикається з однієї ідеї на іншу); метафоричність (схильність використовувати символічні асоціативні засоби для вираження своїх думок, уміння в простому бачити складне і, навпаки, в складному – просте, здатність виробляти «фантастичні» ідеї); винахідливість (вміння обернути будь-яку ситуацію в свою користь, вирішувати завдання будь-якої складності), прогностичність (здатність до прогнозування, визначенню, вирішеним завдань) [16; 24; 51; 132; 179].

На думку В. Косюка [42], особливістю креативного компонента творчої активності дизайнерів є поєднання властивої мистецтву художньо-естетичної складової та раціональної проєктно-конструкторської спрямованості у творчому мисленні. Автор зазначає, що традиційно професію дизайнера відносять до групи «людина-художній образ», хоча й відмічають несхожість з іншими художніми професіями. Так, Т. Габрель виділяє такі основні характеристики діяльності дизайнера «порівняно з іншими професіями, де творчість як вихід за рамки буденного вітається та винагороджується»: присутність естетичної рефлексії; образність як основну складову мислення; синтез інтуїтивного й аналітичного підходів [20, с. 39]. Отже, специфіка творчої активності дизайнера визначає провідну роль саме образної креативності у креативному компоненті творчої активності. В. Косюк також

наголошує на тому, що поряд з високим рівнем невербального, тобто дієво-практичного інтелекту, притаманного талановитим інженерам і вченим, до професійно важливих якостей та здібностей дизайнера відносять також розвинене проєктне та конструктивне мислення [42].

Провідну роль у творчій активності саме дизайнера відіграє міра розвитку саме образної креативності, яка відповідає за створення трансформацію візуально-мисленнєвих образів. Так, на думку С.М. Симоненко, завдяки креативності як здатності до створення візуально-мисленнєвих образів стає можливим отримання інформації про структурно-просторові і часові характеристики можливих світів шляхом наочно-образної трансформації схематичних зображень предметів і способів дії з ними, через створення за допомогою візуалізації таких продуктів візуального мислення, як конструкцій, схем, макетів, картин, скульптур, що не існують у природі і соціумі, але завдяки візуалізації можуть бути матеріалізовані тобто опредмечені в реальному просторі і часі у “новий штучний об’єкт іншої природи”, або ж є ідеальним планом, проміжним етапом в одному з проєктів реалізації задуму. Автор зазначає, що саме поняття візуалізації припускає певну креативність суб’єкта діяльності. Така індивідуальна інтерпретація тих чи інших явищ, їхньої внутрішньої суті в наочних образах є творчим процесом, процесом створення індивідуальної картини світу в наочних образах, у проєктуванні, ідеї задумів, реалізації [135].

На думку О.В. Губенка, професія дизайнера входить до групи творчих професій «людина-техніка» [33, с. 6], для оволодіння якою необхідний високий рівень сформованості спеціальних творчих науково-технічних здібностей. О.В. Чус і В.М. Данченко [171] наводять перелік тих здібностей та здатностей, розвиток яких забезпечує можливість творчо працювати в технічному напрямку, а саме: проникливість у пошуках проблем як здатність бачити те, що не вкладається в рамки засвоєного; здатність до перенесення досвіду як уміння людини застосовувати навички, набуті при розв’язанні одного типу завдань до розв’язання іншого; гнучкість мислення як

властивість швидко й легко переходити від одного класу явищ до іншого; легкість генерації ідей; здатність до критичного оцінювання ідей; здатність до доопрацювання результату через вироблення вольових здібностей (наполегливість, зібраність, здатність до копіткої напруженої роботи) та ін. Усі ці навички, здатності та здібності відповідають якостям та здатностям творчої особистості та можуть бути віднесені до проявів креативності.

У професійній діяльності висококваліфікованого дизайнера має ефективно поєднуватися треноване творче мислення та практична майстерність. При цьому треноване мислення призначене, насамперед для вирішення конкретних комерційних та утилітарних завдань, а не для втілення естетичних ідеалів у творах мистецтва [194, с. 13]. У предметній творчості дизайнера необхідними є знання специфіки використання матеріалів, закономірностей формоутворення, знання законів механіки, оптики, кольорознавства, ергономіки, конструювання, розуміння технологічних аспектів тощо [77].

Дизайнерська діяльність, інтегруючи науково-технічні й гуманітарні знання, спрямована на виконання суто практичних завдань, пов'язаних з впровадженням дизайн-проектів та вирішенням завдань інженерно-технічного напрямку. Основу дизайну становить ідея функціональної естетики, тобто перетворення практично корисних виробів у продукти матеріально-художньої культури. Тому дизайнер повинен вміти креативно та технічно й технологічно грамотно проєктувати і матеріалізувати дизайн-продукти, що мають бути не тільки естетичними, але й функціональними; втілювати в собі високий рівень сформованості творчого дизайнерського художнього мислення. Для цього у майбутнього дизайнера необхідно розвивати у гармонійній єдності та взаємозв'язку такі складові креативності: а) художнє мислення і творчу уяву, які забезпечують відбір, конкретизацію і узагальнення художнього образу, здатність до створення яскравих образів, оригінальних, самобутніх композиційних рішень; б) знання, навички та вміння, необхідні для конструкторсько-проектної діяльності [77].

Для більшості дизайнерів характерні такі показники креативності як прозорливість, як здатність інтуїтивно вибрати ті форми, кольори, теми творчого натхнення, які стануть популярними серед більшості споживачів [103]. Оригінальність і гнучкість творчого мислення характеризують креативну особистість дизайнера з точки зору показника його здатності діяти в умовах жорстких обмежень і вимог, зокрема гнучкість визначає здатність запропонувати несподівані художні рішення в рамках типових умов технічних можливостей і стандартних вимог для оновлення асортименту продукції, що випускається. Показниками креативності дизайнера є також здатність перетворювати попередні досягнення, відповідальність і уміння здійснити вибір, мотивувати, переконати в своїй правоті [84].

Креативність дизайнера виявляється у вмінні гнучко вибудовувати професійну діяльність відповідно до власних уявлень про професійні критерії якості, до вимог замовника, моди тощо. Здатності до створення оригінального продукту, що має новизну, до швидкого вироблення рішень, знаходження найбільш прийняттого, оптимального результату є якостями, що піддаються тренуванню та цілеспрямованому розвитку в більшій мірі, ніж художньо-творчі здібності [121].

Не менш важливим виявляється *емоційно-вольовий компонент творчої активності*, який разом із потребово-мотиваційним зсередини регулює її та підтримує на достатньо високому рівні. Якщо мотиваційний компонент запускає механізм творчої активності, реалізує пошук та знаходження психологічних мішеней творчості, то емоційно-вольовий компонент відповідає за силу та сталість творчої активності. Емоційно-вольовий компонент творчої активності дозволяє відповісти на питання: «Як зробити творчу активність стійкою до зовнішніх перешкод?» та «Як мобілізувати сили на творчу активність?». Емоційно-вольовий компонент психологічної готовності до професійної діяльності майбутнього дизайнера виявляється у почуттях, вольових процесах, цілеспрямованості, самовладання,

наполегливості, ініціативності, рішучості, самостійності, самокритичності та самоконтролі [165].

До вольових якостей майбутнього дизайнера, які забезпечують його готовність до професійної діяльності Я.В. Чеботова відносить цілеспрямованість, самовладання та витримку, наполегливість та ініціативність, самостійність та рефлексивність [165].

Діяльнісний компонент творчого розвитку дизайнера, на думку О.А. Швець, виявляється через уміння визначити найголовніші прийоми і способи професійної діяльності, через оволодіння її методами і інноваціями. Діяльнісний компонент, на думку автора, містить уміння та здатності до розробки дизайн-проектів, реалізації основ роботи з паперовими та електронними носіями, творчими методиками діяльності, теоретичними, емпіричними і образними методами, здатності до визначення перспектив творчої діяльності, захисту концепції дизайн-проєкту чи виробу, творчої взаємодії з іншими членами проєкту, виявлення результативності власної діяльності, оволодіння методикою прогнозування, вивчення, узагальнення й упровадження інноваційного досвіду, творчого й аргументованого застосовування професійних знань на практиці [173].

На думку О.А. Швець, у діяльнісному компоненті творчої активності реалізується поєднання художньо-мистецької і професійної діяльності разом з ініціативністю, самостійністю, творчою імпровізацією, а також актуалізацією творчих умінь. Це сприяє формуванню і розвитку у майбутніх дизайнерів різноманітних способів художньої і практичної діяльності, творчих здібностей, необхідних для самореалізації особистості в пізнанні, праці, науковому і художньому виді діяльності [173].

Як зазначає О.А. Швець, результати діяльнісного компоненту виявляються у таких аспектах: актуалізуються професійні уміння дизайнера в творчому контексті, виявляється емоційність, асоціативність, інтуїція, здатність до алегорій, високий рівень творчої уяви, виявляється емоційно-позитивне ставлення до мистецтва і включення його у професійну діяльність,

проявляється стійкий інтерес до дизайнерської творчої діяльності, упевненість в своїх можливостях, прагнення до самовираження, самореалізації, особистісний саморозвиток, прагнення до творчих досягнень, виявляється активність в художньо-мистецькій і дизайнерській діяльності у поєднанні з ініціативністю, самостійністю, творчою імпровізацією тощо. На нашу думку, оцінка діяльнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів має здійснюватись через аналіз результатів їх навчально-професійної діяльності, а саме через оцінку академічної успішності [173].

Деякими іншими авторами виділяються інші компоненти творчої активності, які мають регуляторний характер. Так, Ю.А. Адоньєва [2] у результаті аналізу змісту та етапів дизайнерського проектування виділила групи базових метакогнітивних вмінь студентів: 1) здатність до цілепокладання, 2) антиципаційні вміння, 3) уміння з прийняття рішень, 4) здатність планувати творчу діяльність; 5) здатність програмувати творчу діяльність; 6) рефлексивні вміння або здатності до метакогнітивного контролю.

Виділення рефлексивного компоненту професійної компетентності є дуже важливим на думку С.В. Чирчик, оскільки він визначає рівень критичності в самооцінці, рівень відповідальності за результати діяльності, а також пізнання себе та самореалізацію у професійній діяльності. Як зазначає автор, рефлексивний компонент проявляється у здатності аналізувати свої психологічні особливості та природні професійні задатки та передбачення, прогнозувати результати творчої діяльності, вміти свідомо контролювати результати своєї діяльності та рівень власного розвитку, особистісних досягнень, здатності до самоналаштування на проектну діяльність, умінні мобілізувати свій професійний потенціал, здійснювати оцінку й переоцінку своїх здібностей, корегувати власні дії і поведінку, опановувати способи професійно-особистісного самовираження, саморозвитку й самовдосконалення, розвивати власну творчу індивідуальність [168].

Цілков погджуючись зі змістом та значущістю описаних вище феноменів, пов'язаних із творчою активністю, слід зауважити, що вони мають розглядатись не як власне компоненти творчої активності майбутнього дизайнера, оскільки їх предметно-змістовне поле охоплює не тільки творчу активність, а й всю особистість майбутнього дизайнера, його поведінку та життєдіяльність загалом, а як чинники актуалізації та регулятори творчої активності дизайнера.

Загалом проблема регуляції творчої активності залишається маловивченою у сучасній психології. В. Трусовим визначено низку факторів регуляції творчої активності, зокрема:

- біологічні та психофізіологічні чинники, що впливають на творчу активність, які було розглянуто в роботах В.Ротенберга [128], А. Aguilar-Alonso [184], А. Cropley [188], G. Gelade [194], R. Nickols [200], до них відносять чинники спадковості, індивідуальних особливостей тілесної організації людини, ступінь розвитку його біологічних функціональних систем (стан органів почуттів, характеристики нервової системи), наявність органічних уражень нервової системи, здатні викликати значні відхилення від нормальної поведінки, особливості протікання психофізичних процесів (наприклад, формування домінанти);

- соціальні фактори, розглянуті в роботах О.Алієвої [3], Н.М.Гнатко [27], В. Дружиніна [40], Е.А.Корсунского [74], Т. Тіхомірової [145], І. Тютюнника [149], G.Domino [191], до яких відносяться середовищні умови розвитку особистості (в основному особливості сімейного виховання), провідні форми комунікації індивіда, наявність зразка для наслідування, культуральна специфіка ставлення до творчості, прийнята в соціумі;

- індивідуально-психологічні чинники, які включають в себе пізнавальні (особливості перебігу пізнавальних психічних процесів – сприйняття, пам'яті, мислення), поведінкові (індивідуальні особливості реалізації різних форм поведінки), а також особистісні фактори (вольові, мотиваційні процеси, деякі типологічні особливості характеру) [141]. Крім

того, автор вводить поняття перцептивної лабільності як динамічного аспекту процесу сприйняття, що характеризує здатність, швидкість і готовність до перебудови існуючих перцептивних схем особистості, що призводить до появи нових способів категоризації перцептивного стимулу, і доводить, що перцептивна лабільність є фактором регуляції творчої активності особистості в силу своєї здатності організовувати пізнавальні процеси в напрямку трансформації суб'єктивного образу реальності, а комплексна взаємодія факторів перцептивної лабільності і буттєвої мотивації особистості призводить до появи стійких ефектів посилення творчої активності особистості [141].

Н. Калініною було доведено, що серед регулятивних факторів творчої діяльності саме процес розгортання захисної стратегії надає значущий вплив на суб'єктивне переломлення в розумінні творчих розумових завдань, що включають елемент мотиваційної неоднозначності. Автором доведено, що параметри захисної стратегії визначають специфіку регуляції розумової діяльності [53].

У дослідженні К. Кисельова показано регулятивні чинники розвитку креативності на прикладі майбутніх учителів початкових класів, серед яких значущими виявились імпліцитні уявлення про те, що можливо розвивати власну креативність та творчі здібності, переконаність у тому, що поліпшити свою здатність до продуктивної творчої діяльності також можна, спрямованість на діяльність, на справу, в яку залучені студенти, естетична спрямованість, прагнення до реалізації художньо-естетичної діяльності у творчій професійній діяльності, рефлексивність як прояв низької імпульсивності та вмотивованість на оволодіння знаннями (внутрішній мотив навчально-професійної діяльності) [64].

Утім, комплексного дослідження психологічних чинників регуляції творчої активності майбутніх дизайнерів досі не представлено у психологічній науці. Крім того, відкритим залишається питання про роль саморегуляції у творчій активності фахівців-дизайнерів. Саморегуляція, на

думку Л. М. Мітіної, є розкриттям резервних можливостей людини, а отже, й розвитком творчого потенціалу особистості [95, с. 244]. Як зазначають, С.М. Потапова та О.В. Землянська, навіть якщо професійна діяльність не пов'язана з підвищеним рівнем небезпеки або труднощів, вона вимагає включення психічного механізму саморегуляції, оскільки кожне професійне завдання вимагає визначення мети і програми дій, подолання труднощів, мобілізації сил, вживання вольових зусиль для досягнення мети [115]. Професійна саморегуляція є необхідним компонентом фахової підготовки, адже випускник вишу повинен вміти не тільки проєктувати, планувати і здійснювати цілісний процес професійної діяльності на основі аналізу та оцінки досягнутого рівня підготовки, а й розуміти значущість майбутньої професії, бути здатним до дії в професійній ситуації, самостійним в умовах невизначеності; вміти використовувати найпростіші прийоми саморегуляції поведінки в процесі міжособистісного спілкування і здійснення професійної діяльності [78].

С. Рубінштейн [129], О. Конопкін [70; 71], Г. Костюк [75], М. Боришевський [12], Є. Ільїн [53] розглядали саморегуляцію як психологічний механізм організації поведінки, пізнавальних процесів та діяльності в цілому, доводять провідну роль вольової саморегуляції в опануванні власними психічними станами. Н. Пов'якель загалом саморегуляцію розглядає як професійно важливу якість, що є індивідуально створеною системою дій, заснованих на Я-концепції особистості і виступає засобом самоорганізації з метою успішного вирішення завдань [110].

Основними функціями саморегуляції в діяльності є: 1) виклик або затримка процесів, дій і вчинків; 2) перемикання психічної діяльності; 3) прискорення або уповільнення психічної діяльності; 4) посилення або зменшення активності; 5) узгодження спонукань; 6) контроль над ходом діяльності шляхом порівняння її програми зі здійснюваними діями; 7) координація дій [115]. Професійна саморегуляція виконує також низку додаткових функцій діяльності, у тому числі і творчої: аксіологічну

(контролюванні та корегуванні поведінки відповідно до моральних вимог діяльності), планування та прогнозування (налаштування поведінки на реалізацію потреб та мотивів), функція самосуб'єктивного впливу як оптимізація власних психічних станів, корегувальна функція (корекційний самовплив на поведінку), селективна функція (вибір найбільш доцільних способів дій), функція забезпечення процесів самотворення (самовиховання особистості) [32].

Найбільш евристично плідною з точки зору характеристики саморегуляції творчої діяльності є теорія самодетермінації Е. Десі і Р. Райана [190], в якій зовнішня регуляція представлена такими типами регулювання активності: екстернальна (зовнішня), інтроєктована (мотивація уникнення почуття провини та сорому), ідентифікована (мотивація діяльності через усвідомлення її важливості та цінності) та інтегрована регуляція (сукупний вплив перерахованих мотивів), а внутрішня саморегуляція виявляється в інтересі до предмету діяльності.

На основі критичного аналізу та теоретико-методологічного узагальнення наукових праць з проблематики творчої активності нами розроблена авторська структурно-логічна модель її розвитку, що охоплює такі компоненти: потребо-мотиваційний, когнітивно-креативний, емоційно-вольовий та діяльнісно-результативний, а також фактор професійної саморегуляції творчої діяльності.

Рис. 1.1 Теоретична модель творчої активності майбутніх дизайнерів.

Визначено розмежовано три рівні творчої активності майбутніх дизайнерів: низький рівень – відсутня потреба в поповненні знань, умінь і навичок, а пізнавальний інтерес носить характер поверхневого зацікавлення. Студенти не прагнуть до самостійного оригінального виконання робіт творчого характеру, не виявляють високої розумової активності, схильні до репродуктивної діяльності, а також уникають завдань на перенесення знань, умінь в нові ситуації. Прийоми самоконтролю майже не застосовуються.

Середній рівень – потреба в поповненні вітакультурного досвіду проявляється ситуативно, а пізнавальний інтерес нестійкий. Студенти прагнуть до виконання нестандартних завдань, але виконують їх лише з допомогою наставника. Вони можуть знаходити нові способи пізнання або перетворювати уже відомі, пропонувати свої ідеї, а при достатній зацікавленості здійснювати пошук нового рішення. Здійснювати самоконтроль не можуть, а труднощі зазвичай долають у групі або за допомогою викладача. У разі отримання бажаного результату відчують радість та демонструють прагнення до самостійного, оригінального виконання робіт творчого характеру.

Високий рівень – прагнуть постійно задовольняти потребу в поповненні знань, умінь і навичок та виявляють стійкий пізнавальний інтерес. Демонструють високий рівень самостійності у пошуку, постановці та виконанні робіт творчого характеру. Пошук відповідей на нестандартні завдання, як правило, завершується успішно. При цьому часто пропонуються оригінальні рішення. Студенти з високим рівнем творчої активності проявляють високу розумову активність і здатні здійснювати широке перенесення (екстраполяцію) здобутих знань, умінь та навичок в нові ситуації. Самоконтроль присутній на всіх етапах індивідуальної діяльності.

Висновки до першого розділу

Дизайн стає вкрай популярним видом професійної діяльності і навіть загальна сфера гуманітарного знання збагачується його новими спорідненими термінами (дизайн-програма, дизайн-тренінг, дизайн-мислення в бізнесі та ін.). Дизайн як професія є проектно формотворчою діяльністю, продуктом котрої є концептуальні дизайн-проекти, що відповідають задуму й провідній ідеї автора. Відтак спроектовані мислеобрази є основним результатом професійної діяльності дизайнера ХХІ століття.

Творча активність майбутніх фахівців-дизайнерів покликана формувати в них професійну свідомість і активізувати творчі здібності. Творчість особистості розглядається у трьох аспектах: як сукупність рис особистості, в яких проявляється внутрішнє емоційне ставлення суб'єкта до світу і до самого себе, його спосіб самовираження; як діяльність певного характеру, яка є проявом вищого рівня активності; активність, що реалізуються в процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем в діяльності і є відображенням цієї взаємодії. Отож активність відображає об'єктивно наявні відношення особистості, які реалізуються в процесі взаємодії людини з суспільним середовищем і в її діяльності. Поза діяльністю активність людини втрачає сенс і спроможність подальшого розвитку.

У поданому дослідженні творча активність розуміється як складне інтегральне утворення, що охоплює креативність (як здатність створювати нове), готовність до творчої діяльності (як певну вмотивованість до творчої діяльності) і систему визначених умінь (навички дослідницької діяльності). Творча активність майбутнього дизайнера забезпечує його можливість діяти творчо під час розв'язання проблемного завдання у навчально-професійній діяльності та гарантує його оригінальність, ефективність і позитивний результат.

На основі критичного аналізу та теоретико-методологічного узагальнення наукових праць з проблематики творчої активності нами

розроблена авторська структурно-логічна модель її розвитку, що охоплює такі компоненти: потребо-мотиваційний, когнітивно-креативний, емоційно-вольовий та діяльнісно-результативний. Також нами розмежовано три рівні (низький, середній, високий) творчої активності майбутніх дизайнерів та обґрунтовано їх сутнісні ознаки.

Нами теоретично доведено, що у процесі творчої активності особа послуговується каналами наукового та водночас мистецького осягнення-розуміння об'єкту пізнання. Холістичне опрацювання інформації потребує синхронізації та активізації обох півкуль мозку, а відтак поєднання раціонально-логічного та образно-асоціативного шляхів творення дизайн-проекту. Отож дизайн є специфічним видом творчої діяльності, що пов'язаний з прогнозуванням майбутнього й проектуванням на його основі матеріального світу, середовища проживання, а також інформаційного та соціокультурного просторів й пов'язаних з ними систем.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА РЕГУЛЯТИВНИХ ПРЕДИКТОРІВ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

2.1. Методологія та організація емпіричного дослідження творчої активності майбутнього дизайнера

Організація емпіричного дослідження творчої активності та її регуляторів у майбутніх дизайнерів передбачала декілька послідовних етапів.

На першому етапі емпіричного дослідження, присвяченому визначенню методологічних засад дослідження творчої активності відповідно до її теоретичної моделі були застосовані теоретичні методи аналізу наявних психодіагностичних та експериментальних методик, застосовувались методи математико-статистичної обробки даних, отриманих у результаті стандартизації авторського опитувальника (параграф 2.2).

Розв'язання завдань емпіричного дослідження передбачало аналіз структурних компонентів творчої активності із застосуванням параметричних методів порівняння вибірок, двофакторного дисперсійного аналізу, кореляційного аналізу, кластерного аналізу, факторного аналізу.

Під час вирішення емпіричного завдання, що полягало у виявленні регулятивних чинників творчої активності майбутніх дизайнерів було використано регресійний аналіз.

Математична обробка даних та графічна презентація результатів здійснювалися за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм Statistica 6.0.

Психодіагностичний інструментарій склали методики, які умовно поділені на когнітивно-креативнісний, інтелектуальний, метакогнітивний, мотиваційний, вольовий та емоційно-регулятивний блоки, опис яких наведений нижче.

Теоретичне обґрунтування опитувальника мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера.

Дослідження, проведені Ш. Річі, П. Мартіном, виділяють дванадцять факторів-мотиваторів, що забезпечують найбільш повне розуміння суті мотиваційного процесу. Результат цих досліджень призводить до формулювання поняття «мотиваційний профіль», який розкриває відносну цінність факторів-мотиваторів для кожної людини [125].

Практична цінність цього дослідження полягає ще і в тому, що воно дозволяє отримати уявлення про методи управління працівниками, які розрізняються своїм набором домінантних потреб.

Виходячи з моделі мотивації Ш. Річі, П. Мартіна, нижче наведені дванадцять факторів-мотиваторів, що характеризують домінантні потреби фахівця-дизайнера.

1. Потреба у високій заробітній платі і матеріальну винагороду; бажання мати роботу з хорошим набором пільг і надбавок. Майбутній дизайнер з домінуючим виразом першого мотиву буде завжди прагнути знайти добре оплачувану роботу. Зміст творчої діяльності і форма праці його будуть цікавити в незначній мірі, але вартість праці буде мати максимальне спонукає значення. Пропозиції до співпраці працюючого дизайнера будуть будуватися за принципом постановки питання: «Скільки мені заплатять за цей творчий продукт?» [56]. Дизайнери з цим мотивом в якості провідного легко змінюють місце роботи, знайшовши більш високооплачуваний варіант працевлаштування, довго не затримуються в одній фірмі, прагнуть працювати в провідних вітчизняних дизайнерських студіях або в міжнародних корпораціях, орієнтуючись на високу заробітну плату.

2. Потреба в хороших умовах роботи і комфортному навколишньому оточенні. Дизайнер з переважанням другого мотиву, акцентує свою увагу на умови праці і творчої діяльності (комфорт і зручність робочого місця, майстерні або кабінету, освітленість, наявність всіх необхідних для роботи технічних засобів і програмного забезпечення, можливість працювати з

екологічно чистими і безпечними для здоров'я матеріалами тощо). Як вказує В. Караваєв [56] підвищення трудової зацікавленості такого робітника може бути досягнуто при створенні комфортних санітарно-гігієнічних умов роботи, створення зручного графіка роботи, забезпечення необхідними інструментами, обладнанням і оргтехнікою. Для таких працівників найбільш важливим є почуття безпеки, що полягає у вільному спілкуванні і діяльності без почуття загрози [58]. Дизайнери з цим мотивом в якості провідного прагнуть працевлаштуватись у фірмі, яка задовольняє їх домагання щодо комфорту, іноді нехтуючи фактором високого заробітку. Знайшовши роботу, яка відповідає усім вимогам (вдале розташування офісу, сучасне технічне забезпечення, зручне місце роботи, вільний графік роботи тощо), дизайнер може на довгі роки зв'язати своє життя з нею, не шукати інших варіантів, більш вигідних у матеріальному чи кар'єрному плані.

3. Потреба в чіткому структуруванні роботи, наявності зворотного зв'язку і інформації, що дозволяє судити про результати своєї роботи, потреба в зниженні невизначеності та встановлення правил і директив виконання роботи. Дизайнеру важко проявити високу творчу активність, якщо він не знає або не чітко собі уявляє цілі і завдання клієнта. Дизайнери, особисті цілі яких не збігаються з цілями своєї організації, займають пасивну позицію. Елементом мотивації дизайнера з переважанням третього фактора, може послужити організація з чітким регулюванням взаємин керівник-підлеглий за принципом прийняття вказівок зверху, контролю і коригування руху до потрібного результату [56] або фріланс. Недолік структурованості, впровадження нововведень і змін, може привести до глибокого стресу, помітно знизити мотивацію до праці [56], а у творчій діяльності знизити опірність замиканню, формалізацію, спрощення творчого продукту.

4. Потреба в соціальних контактах: спілкування з широким колом клієнтів, легка ступінь довіри, тісних зв'язків з колегами. Комунікації відіграють першочергову роль в забезпеченні адаптивності до професійної діяльності майбутнього дизайнера, в практичній реалізації механізму

прямого і зворотного зв'язку з керівництвом та клієнтами, виступаючи не просто засобом взаємозв'язку, а й механізмом координації. Прояви потреби в спілкуванні характерні дизайнерам, схильним до контактів з колегами, клієнтами та партнерами, тяжіють до роботи без обмеження можливостей комунікації та утисків з боку керівників. Мотивуючим фактором буде для них забезпечення роботи в загальному приміщенні, процес інтенсивного спілкування та обмін думками, проведення спільного дозвілля [56].

5. Потреба формувати і підтримувати довгострокові стабільні стосунки, невелика кількість колег по роботі та обмежене коло постійних клієнтів, значний ступінь близькості взаємин, довірливості. Багато дизайнерів з цим мотивом в якості провідного прагнуть стабільності і спокою на роботі, обираючи фірми, в яких готові працювати хай не за великий, але регулярно виплачуваний зарібок (невеличкі студії, видавництва, маленькі копії-центри). Очевидні ознаки цього фактора в людині – повільність, спокій, обережність, відсутність зайвої ініціативи [56].

6. Потреба в завоюванні визнання з боку інших людей, в тому, щоб керівництво, колеги та клієнти цінували заслуги, досягнення і успіхи дизайнера. Даний фактор відображає прагнення співробітника відчувати власну значущість в колективі. Їх лояльність, в значній мірі, залежить від соціально-психологічного клімату та корпоративної культури організації, яка, в свою чергу, має бути відкритого типу. Відмінною рисою працівників даного типу є сильна чутливість до оцінок з боку оточуючих і керівництва. Кращим мотиватором для них може послужити демонстраційне і публічне визнання їх заслуг перед організацією і підкріплення почуття позитивного очікування результату від того, що вони зробили. У такому випадку дизайнер у пошуках працевлаштування буде орієнтуватись на великі компанії, які реалізують сучасні правила керівництва персоналом, заохочуючи «працівника місяця», відкрито демонструючи свою роботу клієнтам (офіси без стін), впроваджуючи розгалужену систему бонусів та заохочень, програм для підвищення кваліфікації для працівників. Лояльність співробітників

ґрунтується не стільки на грошах, скільки на нематеріальному стимулюванні. Визнання колегами і керівництвом, розуміння важливості діяльності, відповідальність і відчуття компетентності, можливість професійного розвитку, престижність роботи – дуже важливі умови доброзичливості і поваги до своєї компанії [56].

7. Потреба ставити для себе сміливі складні цілі і досягати їх, бути самовмотивованим і самореалізуватися. Досягнення результату, де з'являється можливість проявити зусилля і можливості, головне для таких дизайнерів. Ефективна мотивація забезпечується шляхом визначення для них чітких цілей, зміна яких в процесі їх роботи є не припустимою. У цьому випадку вони позбавляються орієнтира, не знають, що їм робити, можуть сформувати визначення почуття власної непотрібності. Створення регулярного зворотного зв'язку, що інформує про те, як працюють співробітники, про виникаючі проблеми і досягнуті результати, може послужити додатковим мотивуючим заходом [56]. Для таких дизайнерів важливою є кількісна оцінка результатів праці, виражена у позитивних відгуках, «лайках» їх роботи, яка оприлюднюється у соціальних мережах тощо.

8. Потреба у впливовості і владі, прагнення керувати іншими проявляється як наполегливе прагнення до конкуренції і впливу, в бажанні співробітника контролювати діяльність людей і впливати на їх поведінку. Перспективи кар'єрного росту надають додаткові сили і бажання багато працювати. Відсутність перспектив подальшого зростання може спровокувати такого дизайнера на пошук нового місця роботи або до відкритої конкуренції зі своїм керівником [56]. Для дизайнерів з цим мотивом в якості провідного властиве прагнення створити свою справу або очолити окремий відділ компанії.

9. Потреба в різноманітності, перервах і стимуляції, прагнення уникати рутини. Потреба в різноманітності проявляється в бажанні співробітника отримувати нові враження від актуальної інформації і контактів з потрібними

людьми. Рутинна і одноманітність збивають їх запал і прагнення до освоєння нових знань і технологій. Цінність цього фактора в тому, що він дозволяє визначити потрібних людей для етапу розвитку організації [56]. Дизайнери з цим мотивом в якості провідного прагнуть розширювати горизонти своїх можливостей, що стає реальним через набуття досвіду, який можна отримати у ділових подорожах, туристичних мандрівках, відвідуванні виставок, музеїв світу тощо.

10. Потреба бути креативним, відкритим для нових ідей. Таким дизайнерам властива допитливість, оригінальність мислення, хоча не всі їх ідеї обов'язково будуть правильними або прийнятними для організації, в яких вони працюють. Креативні співробітники віддають перевагу вільному графіку роботи, цінують можливість працювати в команді, перед якою поставлено завдання, що вимагає прояви творчих навичок. Ідеї, що народжуються творчим колективом або індивідом, можуть стати інноваційним потенціалом організації. Забезпечення умов для «творчого польоту», є основним мотивуючим фактором для даної категорії людей (Караваев, 2011). Загалом цей мотив властивий більшості дизайнерів, адже їх професія передбачає високу міру творчої активності, утім в одних цей мотив може виражатись власне у творчій діяльності як створенні оригінальних творчих продуктів, в інших – у творчому підході до роботи, управління колективом, виході на нові рубежі бізнесу.

11. Потреба в удосконаленні, зростанні і особистісному розвитку як показник бажання самостійності, незалежності і самовдосконалення. Потреба в самовдосконаленні проявляється в бажанні дизайнера здобувати нові знання та навички, оволодівати новими техніками, опановувати сучасним програмним забезпеченням. Мотивування індивіда з домінантною потребою до саморозвитку, можуть забезпечувати навчальні семінари, тренінги, делегування повноважень і відповідальності. Можливості підвищення професійного рівня дають позитивний мотиваційний ефект, допомагають

викликати додатковий інтерес до своїх обов'язків і всепоглинаючу захопленість працею [56].

12. Потреба у відчутті затребуваності в цікавій суспільно корисній праці (це показник потреби в роботі, наповненою змістом і значенням, з елементом суспільної корисності). Потреба відчуття суспільної корисності проявляється в людях, які бачать основну мету свого призначення в служінні людям та суспільству. Такі люди, в першу чергу думають не про себе, а про інших [56]. Мотивуючим фактором для дизайнера з цим мотивом як провідним може послужити благодійна діяльність фірми, співробітництво з громадськими організаціями, фондами, закладами освіти, лікарнями тощо.

Представлена теоретична модель мотивації трудової діяльності була покладена у створення психодіагностичного інструментарію для оцінки мотивів вибору професії та задоволеності базових потреб у творчій діяльності дизайнера.

Методи та психометрична вибірка дослідження. Вибірку досліджуваних склали 242 особи, віком 17-57 років, 154 жінок та 88 чоловіків, серед них 158 студентів, які навчаються за спеціальністю 022 «дизайн». Для обґрунтування конструктивної валідності методики було використано опитувальник, що діагностує саморегуляцію творчої діяльності, зокрема внутрішню, ідентифіковану, інтроєктовану та зовнішню саморегуляцію творчої діяльності [152], методика дослідження творчої активності [60], методика дослідження кар'єрних орієнтацій [167; 176], яка дозволяє виявити структуру кар'єрних орієнтацій особистості і домінуючу орієнтацію у виборі кар'єри, серед яких: професійна компетентність, менеджмент, автономія, стабільність, служіння, виклик, інтеграція стилів життя, підприємництво.

Опитування відбувається в індивідуальній формі. Досліджуваному пропонується наступна *інструкція*: «Шановний респондент! Оцініть, будь ласка, у балах кожне твердження, що стосується Вашої професійної

діяльності: 1 – зовсім не важливе, 2 – не важливе, 3 – скоріше не важливе, 4 – трудно відповісти, 5 – скоріше важливе, 6 – важливе, 7 – дуже важливе».

Обробка даних проводилася в пакеті StatSoft STATISTICA 6.

Надійність опитувальника. Першим кроком в обробці отриманих сирих даних була перевірка внутрішньої узгодженості опитувальника. Для цього спершу було визначено кореляції кожного пункту шкали опитувальника із сумарним показником за відповідною шкалою.

У результаті кореляційного аналізу було визначено, що пункти 1, 13, 25 та 37 корелюють зі шкалою матеріальної винагороди у діапазоні $0,68 < r < 0,87$. Пункти 2, 14, 26 і 38 корелюють зі шкалою фізичних умов праці у діапазоні $0,61 < r < 0,84$. Пункти 3, 15, 27 і 39 корелюють зі шкалою структурованості праці у діапазоні $0,70 < r < 0,87$. Пункти 4, 16, 28 і 40 корелюють зі шкалою потреби у широких соціальних контактах та спілкуванні у діапазоні $0,71 < r < 0,84$. Пункти 5, 17, 29 і 41 корелюють зі шкалою потреби у широких теплих стосунках у робочому колективі у діапазоні $0,60 < r < 0,81$. Пункти 6, 18, 30 і 42 корелюють зі шкалою потреби у визнанні керівництвом та повазі колег у діапазоні $0,73 < r < 0,82$. Пункти 7, 19, 31 і 43 корелюють зі шкалою потреби у складних цілях і досягненнях у діапазоні $0,74 < r < 0,86$. Пункти 8, 20, 32 і 44 корелюють зі шкалою потреби у владі і впливу у діапазоні $0,67 < r < 0,86$. Пункти 9, 21, 33 і 45 корелюють зі шкалою потреби у стимуляції та різноманітті у діапазоні $0,63 < r < 0,78$. Пункти 10, 22, 34 і 46 корелюють зі шкалою потреби у креативних ідеях у діапазоні $0,75 < r < 0,84$. Пункти 11, 23, 35 і 47 корелюють зі шкалою потреби у самовдосконаленні у діапазоні $0,69 < r < 0,81$. Пункти 12, 24, 36 і 48 корелюють зі шкалою потреби у суспільно корисній професії у діапазоні $0,57 < r < 0,81$.

Величина альфа Кронбаха для шкали із 48 тверджень склала 0,966, що є дещо вищим за мінімально прийнятну величину, яка дорівнює 0,7. Усі пункти опитувальника, якщо будуть видалені, мають величину альфа у

діапазоні 0,963 – 0,965, що вказує на необхідність і доцільність їх збереження у кінцевій версії опитувальника.

Ретестова надійність опитувальника. Повторне тестування однієї і тієї ж вибірки (70 осіб) було проведено з інтервалом у два тижні. Кореляція між результатами першого та другого тестування виявилася на рівні $r = 0,832$, що свідчить про високу ретестову надійність опитувальника.

Побудова нормативної шкали. В таблиці 2.1 представлені описові статистики «Опитувальника мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера».

Таблиця 2.1

Описові статистики «Опитувальника мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера»

Показник	Середнє	Стандартне відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
Матеріальна винагорода і заохочення	19,57	5,23	4,00	28,0
Комфортні умови праці	21,50	4,75	4,00	28,0
Структурованість праці	18,76	5,39	4,00	28,0
Спілкування, контакти	18,95	5,71	4,00	28,0
Стабільні стосунки з колегами	17,00	4,21	4,00	28,0
Визнання керівництвом та повага колег	20,68	4,91	4,00	28,0
Складні цілі, досягнення	20,90	4,80	4,00	28,0
Вплив і влада	18,78	5,35	4,00	28,0
Стимуляція, різноманіття	21,84	4,29	4,00	28,0
Креативність, ідеї	23,30	4,48	4,00	28,0
Самовдосконалення	23,19	4,49	4,00	28,0
Суспільна користь професії	21,83	4,88	4,00	28,0

Спираючись на ці дані, побудовано вибіркочну нормативну шкалу для опитувальника. При розбивці на три інтервали граничні значення норми для показників становлять: 14-24 бали для шкали матеріального заохочення; 17 – 25 балів для шкал комфортних умови праці, стимуляції різноманіття та суспільної користі професії; 13 – 23 бали для шкал структурованості праці,

спілкування та контактів та влади і впливу; 13 – 21 бали для шкали стабільних стосунків з колегами; 15 – 24 бали для шкал визнання керівництвом, поваги колег та складних цілей і досягнення; 19 – 27 балів для шкал креативних ідей та самовдосконалення.

Опис шкал.

1. Шкала матеріальної винагороди та заохочення.

Високі показники. Проявляє нездоланну потребу в високому заробітку і матеріальній винагороді, прагне мати роботу, яка приносить велику вигоду і додаткові пільги, зосереджує увагу на грошовій винагороді за роботу, відверто розмовляє про можливості заробітку, вільного обговорює матеріальну сторону спільної справи, творчого проекту чи робочої угоди з клієнтом-замовником.

Низькі показники. Мало замислюється про грошову винагороду, за великим рахунком байдужий до грошей як мотиваційного фактора у роботі дизайнера.

2. Комфортні умови праці.

Високі показники. Потреба в хороших фізичних умовах роботи і комфортному оточенні; постійні скарги, якщо умови роботи фізично некомфортні.

Низькі показники. В цілому байдужий до фізичного середовища та обставин, в яких реалізується робота дизайнера.

3. Структуруваність праці.

Високі показники. Потреба в правилах і процедурах, в зниженні невизначеності та отриманні директив, бажання освоїти встановлені процедури і правила, щоб відповідати вимогам роботи.

Низькі показники. Правила і процедури сприймаються як обмеження, прагнення до свободи, комфортність в невизначеному середовищі; відсутність прагнення слідувати встановленим нормам і вимогам.

4. Спілкування, контакти.

Високі показники. Потреба в легких соціальних контактах з широким колом людей.

Низькі показники. Відсутність нездоланої потреби в компанії (не плутати з нездатністю при необхідності працювати з колегами).

5. *Стабільні стосунки з колегами.*

Високі показники. Потреба в формуванні та підтримці довгострокових взаємин з невеликою групою людей.

Низькі показники. Відсутність потреби у встановленні або підтримці тісних взаємин (з нездатністю при необхідності в довгостроковому плані працювати з колегами).

6. *Визнання керівництвом та повага колег.*

Високі показники. Переважна потреба в постійному отриманні визнання і похвали оточуючих, що може перешкоджати ефективній роботі, небажання визнавати заслуги інших

Низькі показники. Байдужість до думки про себе інших людей, глухота до потреб інших.

7. *Складні цілі, досягнення.*

Високі показники. Глибока внутрішня особиста потреба встановлювати для себе сміливі цілі і домагатися їх; відчуття незадоволеності, якщо ні до чого прагнути; потреба в постійному стимулюванні досягнень; можлива схильність працювати в поодиночці.

Низькі показники. Відсутність спонукання домагатися будь-чого.

8. *Вплив і влада.*

Високі показники. Потужний імпульс здійснювати вплив на інших, іноді – делегувати повноваження, іноді – контролювати; прагнення надавати вплив є домінантною рисою характеру.

Низькі показники. Відсутність прагнення надавати або навіть намагатися вплинути.

9. *Стимуляція, різноманіття.*

Високі показники. Потреба в постійній різноманітності, перервах, стимуляції; прагнення уникнути рутини, підтримання високого рівня збудження і готовності до нового і незвіданого; прояв тенденції кидати завдання або проєкти незакінченими.

Низькі показники. Готовність до нудної і рутинної роботи.

10. Креативні ідеї.

Високі показники. Широкі погляди, відкритість для нових ідей, креативність, дослідний дух; конструктивна цікавість, допитливість і нестандартність мислення.

Низькі показники. Слабка потреба в креативному мисленні і великий практичної роботі; недолік допитливості і уяви; схильність до вузькості мислення.

11. Самовдосконалення.

Високі показники. Страсна потреба зростати і розвиватися як особистість; підхід до оцінки роботи тільки з позицій можливості подальшого персонального вдосконалення.

Низькі показники. Відсутність прагнення до вдосконалення в процесі виконання трудових обов'язків, виконання тільки необхідного, небажання розглядати роботу як джерело можливого вдосконалення. Зростання в рамках роботи незначне.

12. Суспільна користь професії.

Високі показники. Потреба в цікавій, корисній праці; перш ніж виконати роботу, бажання переконатися в тому, що вона буде корисна суспільству.

Низькі показники. Виконання роботи незалежно від того, чи цікава вона і чи має громадську користь.

Мотиваційно-потребові профілі фахівця дизайнера були отримані через застосування кластерного аналізу методом К-середніх. У результаті кластеризації показників мотивів було отримано п'ять типологічних профілів (рис. 2.1):

1 – помірні показники потреб у матеріальній вигоді та заохоченні, комфортних умовах праці, структурованості праці, спілкуванні та контактах, низькі показники потреби у стабільних стосунках з колегами, помірно-низькі показники потреб у визнанні керівництвом та повазі колег, а також складних цілях і досягненнях, помірні показники потреби у впливі та владі і потреби у стимуляції та різноманітті, помірно-низькі показники потреби у креативних ідеях, помірні показники потреби у самовдосконаленні та потреби у суспільній користі професії;

2 – помірні показники потреб у матеріальній вигоді та заохоченні, комфортних умовах праці, структурованості праці, спілкуванні та контактах, стабільних стосунках з колегами, визнанні керівництвом, помірно-високі показники потреби у складних цілях і досягненні, помірно-високі показники потреби у владі та впливі, високі показники стимуляції та різноманіття, помірно-високі показники потреби у креативних ідеях та потреби у самовдосконаленні, високі показники потреби у суспільній користі професії дизайнера;

3 – помірні показники потреби у матеріальній вигоді та заохоченні, помірно-високі показники потреб у комфортних умовах праці, структурованості праці, спілкуванні і контактах, помірні показники потреби у стабільних стосунків з колегами, визнанні керівництвом і повазі колег, помірно-високі показники потреб у складних цілях і досягненні, впливі і владі, стимуляції і різноманітті, помірно-високі показники потреби у креативних ідеях та потреби у самовдосконаленні, високі показники потреби у суспільній користі професії дизайнера;

4 – помірно-високі показники потреби у матеріальній вигоді та заохоченні, помірні показники потреб у комфортних умовах праці, структурованості праці, спілкування та контактів, низькі показники потреби у стабільних стосунках з колегами, помірні показники потреби у визнанні керівництвом і повазі колег, низькі показники потреб у складних цілях і досягненнях, впливі і владі, помірні показники потреби у стимуляції та

різноманітті, низькі показники потреб у креативних ідеях, самовдосконаленні та суспільно корисній професії;

5 – помірні показники потреби у матеріальній вигоді та заохоченні, помірні показники потреб у комфортних умовах праці, структурованості праці, високі показники потреб у спілкуванні та контактах, стабільних стосунках з колегами, помірні показники потреб у визнанні керівництвом та повазі колег, складних цілях та досягненні, впливі і владі, стимуляції та різноманітті, помірні показники потреби у креативних ідеях, низькі показники потреби у самовдосконаленні та суспільній користі професії.

Отже, типологічні профілі за кластерами характеризуються певною специфікою, зокрема:

- досліджувані першого мотиваційно-потребового профілю відрізняються небажанням враховувати думки колег стосовно власної творчої діяльності, прагненням працювати індивідуально, толерантністю до частих змін місця працевлаштування, свободою від певного трудового колективу; такі дизайнери *«орієнтовані на себе у професійно-творчій діяльності»*;

- досліджувані другого мотиваційно-потребового профілю відрізняються від інших високим прагненням до різноманіття, оригінальності, неповторності (всього того, що стимулює органи чуття, привносить елемент новизни у професію та життя загалом); досить виражена орієнтація на творчі оригінальні ідеї у праці та професійне самовдосконалення дозволяє описати цей профіль як *«орієнтований на творчий продукт»*;

- досліджувані третього мотиваційно-потребового профілю відрізняються від інших високим усвідомленням значущості роботи дизайнера, налаштованістю на творчу самореалізацію та професійне самовдосконалення, комфорт та визнання; висока вираженість більшості мотивів та їх збалансованість дозволяє описати цей профіль як *«орієнтований на професійне благополуччя»*;

- досліджувані четвертого мотиваційно-потребного профілю відрізняються від інших більшою значущістю матеріального заохочення, що дозволяє описати цей профіль як «орієнтований на фінансове благополуччя»;

- досліджувані п'ятого мотиваційно-потребного профілю виявляють більшу афіліативну спрямованість у професійній діяльності, тому профіль доцільно назвати «орієнтований на інших».

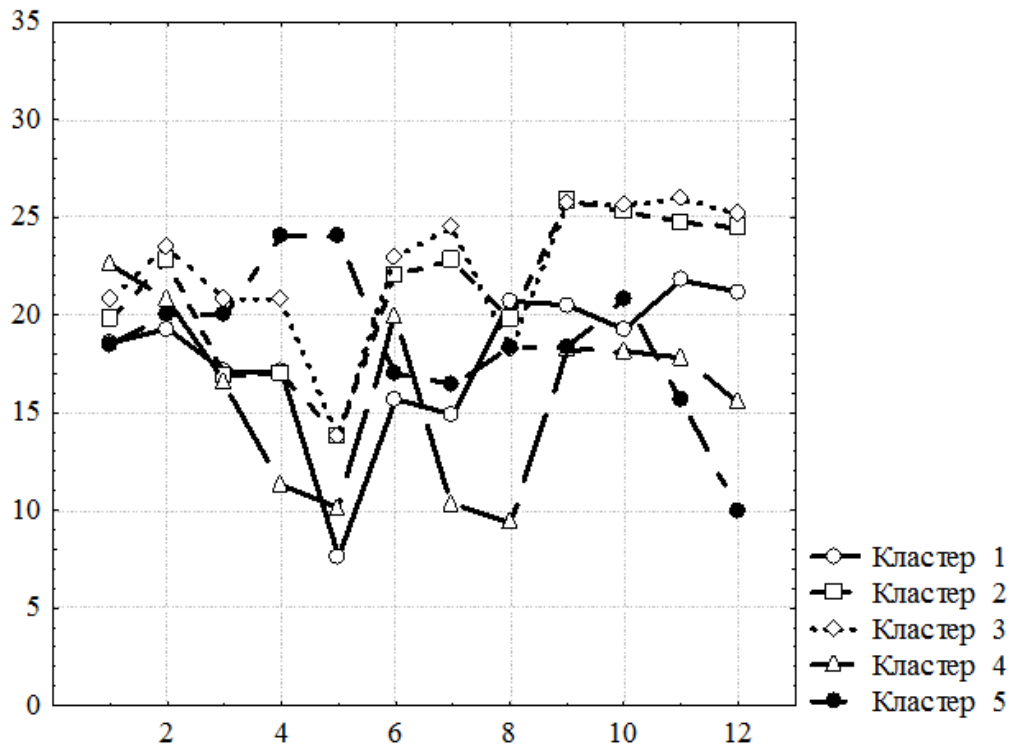

Рис. 2.1. Типологічні мотиваційно-потребні профілі дизайнера.

Конвергентна та дивергентна валідність методики психодіагностики естетичного інтелекту перевірялась шляхом визначення кореляційних зв'язків її показників з показниками:

- творчої саморегуляції: встановлено значущий зв'язок між показниками потреби у складних цілях і досягненні, потреби у владі та впливі, потреби у самовдосконаленні та внутрішньою саморегуляцією ($r=0,72$, $p<0,0001$; $r=0,62$, $p<0,0001$; $r=0,64$, $p<0,0001$), потреби у спілкуванні і контактах та ідентифікованим регулюванням ($r=0,59$, $p<0,0001$), потреби у складних цілях і досягненнях та зовнішнім регулюванням ($r=-0,84$, $p<0,0001$).

- творчої активності (див. таблицю 2.2), окрім потреби у матеріальній вигоді та заохоченні, інші зв'язки значущі на рівні $p < 0,0001$.

Таблиця 2.2

Кореляції показників мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера

Показники потреб	Показники творчої активності
Матеріальна винагорода і заохочення	-0,15
Комфортні умови праці	0,37
Структурованість праці	0,28
Спілкування, контакти	0,57
Стабільні стосунки з колегами	0,37
Визнання керівництвом та повага колег	0,37
Складні цілі, досягнення	0,84
Вплив і влада	0,65
Стимуляція, різноманіття	0,80
Креативність, ідеї	0,69
Самовдосконалення	0,66
Суспільна користь професії	0,68

Жодних статистично значущих зв'язків з показниками кар'єрних орієнтацій Е. Шейна встановлено не було, окрім зв'язків на рівні тенденції між орієнтацією на стабільність та потребою у стабільних стосунках і контактах ($r=0,11$, $p < 0,05$), орієнтацією на професійну компетентність та потребою у самовдосконаленні ($r=0,10$, $p < 0,05$). Отже, мотиваційно-потребові компоненти професійної діяльності дизайнера за змістом відрізняються від семантично подібних кар'єрних орієнтацій, тому феномени кар'єрних орієнтацій та мотивів діяльності дизайнера є незалежними явищами і не можуть бути ототожнені.

Когнітивний блок.

Адаптований до досліджуваних дорослого віку тест креативності Уільямса (субтест творчого мислення).

Методика спрямована на виявлення рівня швидкості, розробленості, оригінальності, гнучкості та абстрактності назви образної креативності. Стимульний матеріал був взятий з оригінальної батареї Уільямса, скорочено час виконання з 20 хвилин (інструкція для старших класів) до 15 хвилин (інструкція для психометричної вибірки) та 10 хвилин (інструкція для майбутніх дизайнерів. Усі інші процедури проведення та обробки даних методики не змінювались.

У результаті перевірки тест-ретестової надійності методики (на вибірці 234 особи) методики були отримані значущі кореляції. Внутрішня валідність методики доведена існуванням позитивних інтеркореляцій. Дискримінативна валідність підтверджена наявністю кореляцій із показниками творчої активності М.М. Кашапова. Нормативні значення та описові статистики показані у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Психометричні дані методики дослідження образної креативності
Уільямса**

Показники	Мінімум	Максимум	Середнє по заг. вибірці	Середнє по вибірці дизайнерів	Кореляції з творчою активністю	Тест-ретестова надійність
Швидкість	2	12	9,03±2,37	10,14±1,61	0,64	0,87
Гнучкість	0	11	5,67±3,47	6,56±2,61	0,81	0,72
Оригінальність	5	36	18,12±5,66	22,07±9,00	0,80	0,76
Розробленість	3	36	13,45±5,89	22,69±8,14	0,71	0,68
Абстрактність назви	7	36	19,44±6,78	21,94±6,67	0,67	0,74

Методика дослідження здатності до самоконтролю зорових уявлень Р. Гордона [116]. Методика містить 12 питань, на які респондент має відповісти «так» (2 бали), «ні» (0 балів) чи «не впевнений» (1 бал). Сума балів за питаннями вказує на здатність до самоконтролю візуальних уявлень.

Методика вивчення яскравості та чіткості уявлень Д. Маркса [116]. Інтроективний опитувальник Д. Маркса заснований на методі самоспостереження і саморанжування, що дозволяє класифікувати уявлення за мірою суб'єктивної наочності. Процедура оцінювання полягає в співвіднесенні міри вираженості досліджуваної властивості з розробленою для цієї мети шкалою. В даному опитувальнику закладена 5-бальна шкала оцінки яскравості-чіткості уявлень.

Методика Р. Шепарда для вивчення просторових уявлень [116]. Методика спрямована на вивчення міри здатності до просторових уявлень. Досліджуваний з 16 пар фігур має вказати, які з них однакові, а які різні. У нашому дослідженні фіксувалась кількість правильних відповідей.

Методика «Впізнавання фігур» (автор – О.М. Бернштейн) для оцінки обсягу запам'ятовування абстрактних візуальних образів [116]. Експериментатор пред'являє досліджуваному таблицю з зображенням 9 фігур і пропонує уважно розглянути та запам'ятати ці фігури протягом 10 секунд. Після чого показується друга таблиця, з більшим числом фігур (всього п'ятнадцять фігур). Досліджуваний має знайти серед них фігури з першої таблиці. Фіксується кількість правильно названих фігур, що становить повноту відтворення абстрактних образів, та кількість помилково названих (зайвих) фігур (точність відтворення абстрактних образів).

Авторська модифікація методики О.М. Бернштейна для конкретних образів. Експеримент проводиться так само, як і з абстрактними фігурами [116].

Методика дослідження вибірковості відтворення візуальних образів Т.Б. Хомуленко та К.М. Родіної [126]. Досліджуваному показується по-черзі чотири картини, кожна з яких він має якомога краще розглянути та

запам'ятати, що на ній зображено. На експозицію кожної картини відводиться 10 секунд. Далі експериментатор наводить перелік питань до кожної картини, які стосуються її змісту та взаємному розташуванню предметів на ній. Всього по два питання до кожної картини. Експеримент проводиться у двох серіях. Часовий інтервал між двома серіями становить 20 хвилин. Фіксується кількість правильних відповідей у двох серіях. Максимальна кількість балів – 16.

Методика дослідження естетичного інтелекту К.І. Фоменко, В.В. Найчук, О.І. Кузнецова [162].

Одношкальна методика дозволяє визначити міру розвитку естетичного інтелекту як здатності аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та використовувати для розв'язання повсякденних та професійних завдань інформацію про об'єкти та явища навколишньої дійсності природного чи штучного походження, отриману на основі естетичного сприйняття.

Батарея адаптованих тестів для вивчення рівня розвитку естетичного сприйняття [147; 162], зокрема:

а) методика «*Matic*» спрямована на виявлення здатності до сприйняття виразності форми, виявляє чуттєвість до образного ладу твору. Стимульний матеріал представлений набором з 12 фотографій – репродукцій художників К. Петрова-Водкіна та А. Матіса (Додаток Б). Інструкція: «Перед вами картини, деякі з них писав художник Матіс, деякі – Петров-Водкін. Наприклад, це картина Матіса, а це – Петрова-Водкіна. Якщо уважно подивитися на ці картини, зрозуміло, що художники пишуть по-різному. Завданням тесту є вгадати, які з 14 картин належать художнику Матісу, які – Петрову-Водкіну». Правильне виконання завдання пов'язано із здатністю до сприймання виразних засобів, особливостей художньої техніки автора. Кожна правильна відповіді оцінюються в 1 бал.

б) методика «Джоконда» діагностує естетичну здатність до чуття форми. Досліджувані мають до кожної з трьох репродукцій картин знайти відповідну

геометричну форму, з якою асоціюється зображення. Максимальна кількість балів – три.

в) методика «Ван Гог» спрямована на виявлення здатності до сприйняття виразності форми, виявляє міру опору до естетично-смакових стереотипів, чуттєвість до образного ладу твору. У представленій модифікації для дорослого віку була адаптована інструкція: «Шановний досліджуваний! Оберіть з пари зображень ту картину чи фотографію, яка вам здається більш емоційно привабливою та виразною». Всього у тесті 6 пар зображень. За кожну правильну відповідь – 1 бал.

г) методика «Метелик» спрямована на виявлення схильності до когнітивно складної естетичної інформації. Інструкція подібна до тесту «Ван Гог». За правильну відповідь – 1 бал. Максимум – 5 балів.

Отже, максимальна кількість балів, яку можуть отримати досліджувані за результатами тестування їх естетичних здібностей – 28.

Емоційно-вольовий блок.

Методика дослідження потокового стану у творчій діяльності В.В. Найчук, К.І. Фоменко та О.І. Кузнецова.

Адаптований для дослідження станів у творчій діяльності опитувальник є варіантом дев'ятивимірної концептуалізації феномену потоку М. Чіксентміхаї, представленим шкалами: «баланс між ступенем складності діяльності і рівнем розвитку навичок»; «злиття свідомості і дії»; «ясність мети»; «точність зворотного зв'язку»; «концентрація на поточному моменті»; «відчуття контролю»; «втрата самосвідомості»; «трансформація часу»; «аутотелічне переживання». Разом ці виміри визначають оптимальний психологічний стан потоку, окремо вони означають концептуальні елементи цього стану [162].

Список емоцій (автор – М.А. Кузнецов). Повний список емоцій містить 80 психоемоційних станів, які студент має оцінити за 5-бальною шкалою Лайкерта для ситуації власної творчої активності, зокрема «під час роботи над творчим продуктом» [160].

Регулятивний блок.

До системи регулятивних чинників творчої активності майбутніх дизайнерів нами було віднесено саморегуляцію навчально-професійної діяльності, саморегуляцію творчої діяльності та метакреативність.

Методика психодіагностики саморегуляції творчої діяльності К.І. Фоменко [155]. Зміст методики відповідає концептуальній ідеї Е. Десі та Р. Райана про існування внутрішньої, ідентифікованої, інтроєктованої та зовнішньої регуляції діяльності. На відміну від попередньої методики та методики діагностики академічної саморегуляції М.В. Яцюк [184], версія опитувальника для дослідження саморегуляції творчої діяльності є скороченою і містить 16 пунктів, зміст яких відображає мотивацію творчої діяльності.

Шкали опитувальника:

1. зовнішнє регулювання (ЗР) – регулювання, що відбувається через безпосереднє управління з боку іншої людини, воно реалізується через накази, інструкції, настанови, навіювання та інше.

2. інтроєктоване регулювання (ІнР) – регулювання, що відбувається через засвоєні людиною зовнішні норми, правила, установки, способи мислення, стандарти, які не набули дійсного усвідомлення та прийняття, тобто не асимілювалися з «Я» особистості.

3. ідентифіковане регулювання (ІдР) – регулювання, яке відбувається через ототожнення себе з референтною особою, з наступним наслідуванням зразка сприйнятого конструкту поведінки.

4. власне спонування (ВС) – тип саморегуляції, який передбачає самовільне управління організацією, виконанням та контролем діяльності.

З метою діагностики саморегуляції навчальної діяльності школярів було використано опитувальник *«Стиль саморегуляції студентів – ССС-2011»* [101], представлена 84 пунктами за шкалами планування (17 пунктів), моделювання (15 пунктів), програмування (13 пунктів), оцінки результатів

(19 пунктів), гнучкості (13 пунктів), самостійності (18 пунктів), надійності (17 пунктів), кожна з яких оцінюється за дихотомічною шкалою.

Експериментально-інтроспективна методика «Метакреативні здібності» (EIMCA) М.В. Саврасова [130], яка складається з двох блоків – «Обізнаність в сфері креативності» та «Рефлексія в сфері креативності» метою яких є визначення рівня орієнтації досліджуваного в такому психічному явищі як креативність людини в її процесах, видах та шляхах сприяння її повноцінному функціонуванню та визначення міри диференційованості самооцінки креативності, в якій проявляється схильність до деталізації в характеристиці власної креативності; визначення міри адекватності самооцінки креативності, в якій проявляється якість прогностичної функції по відношенню до власних креативних результатів; визначення рівня прояву схильності до планування креативного процесу; визначення міри прояву рефлексивних функцій у реалізації креативного процесу, за рахунок яких здійснюється їх моніторинг.

2.2. Когнітивно-креативнісний компонент творчої активності майбутніх дизайнерів

Характеристика когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності передбачає аналіз особливостей активізації формотворчих когнітивних процесів сприйняття, творчого дивергентного мислення, уваги, пам'яті. У представленому дослідженні пропонується аналіз зв'язку інтегрального компоненту творчої активності, запропонованого у концепції М.М. Кашапова [60; 61] та інших показників когнітивної сфери, релевантних успішному здійсненню професійної діяльності, зокрема образної креативності, естетичних здібностей та інтелекту, образної пам'яті та здатності до просторових уявлень (таблиця 2.4). Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

**Кореляції показників інтегрального та когнітивно-креативнісного
компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів**

Показники	Творча активність
Образна швидкість	0,67
Образна оригінальність	0,83
Образна гнучкість	0,82
Образна розробленість	0,73
Абстрактність назви	0,67
Естетичний інтелект	0,69
Естетичні здібності	0,93
Яскравість та чіткість зорових уявлень	0,80
Здатність до просторових уявлень	0,81
Самоконтроль візуальних уявлень	0,28
Повнота запам'ятовування конкретних образів	0,17
Точність запам'ятовування конкретних образів	-0,05
Повнота запам'ятовування абстрактних образів	0,33
Точність запам'ятовування абстрактних образів	-0,09
Вибірковість візуального відтворення	0,77

Виявлено низку статистично значущих зв'язків між образною креативністю та творчою активністю. Найбільш міцними зв'язками виявились кореляції творчої активності та естетичних здібностей як здатності до чуття форми та синестезії, вміння емоційно реагувати на твори мистецтва та виявляти емпатію у художньо-творчій діяльності.

Образна оригінальність як здатністю створювати неповторні візуальні образи, віддалені за формою від стимулу також має міцний зв'язок з мурою прояву творчої активності. Отже, чим більш виражена здатність до створення оригінальних образів візуальної уяви, тим більшою мірою проявляється творча активність студентів-дизайнерів.

Образна гнучкість як варіативна здатність до створення об'єктів образної уяви позитивно пов'язана з творчою активністю майбутніх дизайнерів. Неповторюваність ідей у процесі візуальної уяви передбачає високу міру прояву творчої активності майбутніх дизайнерів.

Здатність до просторових уявлень як спроможності точно розпізнати трансформації об'єкта у просторі пов'язана з інтегральним показником творчої активності майбутніх дизайнерів. Таким чином, чим більш розвинутою є здатність до просторових трансформацій об'єкта, тим більшою мірою проявляється творча активність майбутніх дизайнерів.

Яскравість та чіткість зорових уявлень як вміння довільно уявляти візуальні образи за їх відсутності передбачає високу міру творчої активності у студентів-дизайнерів. Вміння чітко, невимушено та яскраво створювати візуальні об'єкти уяви, маніпулювати з ними, зберігати у пам'яті властива активним у творчій діяльності студентам.

Вибірковість візуального відтворення як вміння використовувати можливості образної пам'яті для оперативного вирішення творчих завдань, здатність запам'ятовувати візуальний об'єкт як у цілісному плані, так і деталізовано, властиве студентам-дизайнерам з високою творчою активністю.

Образна розробленість креативності як здатність до деталізації візуальних об'єктів уяви, ретельної розробки образів також властива високо активним у творчому плані майбутнім дизайнерам. Наполегливість у створенні та розробці образів уяви передбачає високу міру творчої активності.

Естетичний інтелект позитивно пов'язаний з творчою активністю у студентів-дизайнерів. Вміння не тільки сприймати прекрасне, а й використовувати цю здатність для вирішення повсякденних та професійних завдань характеризує високо активних у творчості студентів.

Швидкість образної креативності позитивно пов'язана з творчою активністю у майбутніх дизайнерів. Отже, вміння швидко вигадувати

оригінальні візуальні образи властива студентам з високою творчою активністю.

Здатність надавати абстрактну назву для візуальних образів властива високоактивним творчим студентам-дизайнерам. Ця властивість також є професійно важливою для фаху, яким вони оволодівають, оскільки у професії дизайнера цінним є не тільки створення естетично привабливого та оригінального графічного об'єкту, а й надання йому оригінальної назви, у результаті чого створюється якісний творчий продукт.

Повнота запам'ятовування абстрактних образів як фактичний обсяг пам'яті на абстрактні фігури властива високоактивним творчим студентам-дизайнерам.

Самоконтроль візуальних уявлень як вміння доволно маніпулювати образами уяви позитивно пов'язаний із творчою активністю майбутніх дизайнерів.

Статистично значущих зв'язків між обсягом та точністю образної пам'яті на конкретні об'єкти (у нашому експерименті – зображення фруктів) виявлено не було, оскільки всі студенти-дизайнери у поданій вибірці незалежно від міри прояву творчої активності характеризувались високою повнотою і точністю запам'ятовування конкретних об'єктів.

Точність запам'ятовування абстрактних образів виявилась також незалежною від міри прояву творчої активності майбутніх дизайнерів.

У таблиці 2.5 подано результати порівняння показників когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності студентів-дизайнерів в залежності від рівня розвитку інтегрального показника творчої активності. Виявлено статистично значущі відмінності за усіма параметрами креативності та когнітивних процесів. Так, у студентів з низьким рівнем творчої активності виявились значно нижчими показники швидкості образної креативності, повноти запам'ятовування конкретних та абстрактних об'єктів, вибіркової візуального відтворення.

Показники складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів в залежності від рівня розвитку її інтегрального компоненту

Показники	Групи досліджуваних						F
	низький		середній		високий		
	М	σ	М	σ	М	σ	
Образна швидкість	7,84	1,53	10,43	0,97	10,98	1,02	85,80***
Образна оригінальність	3,26	1,32	5,77	1,13	9,03	1,72	187,33** *
Образна гнучкість	10,03	2,27	20,46	5,36	29,77	6,27	147,24** *
Образна розробленість	12,48	4,96	21,38	5,53	29,16	5,39	103,03
Абстрактність назви	15,42	4,49	19,38	4,45	27,89	4,36	100,62** *
Естетичний інтелект	88,23	42,99	144,20	18,29	168,66	36,55	65,54***
Естетичні здібності	15,06	3,42	20,63	2,95	27,44	1,61	250,35** *
Яскравість та чіткість зорових уявлень	37,39	12,24	48,66	10,32	65,92	6,19	108,53** *
Самоконтроль візуальних уявлень	16,10	6,93	17,72	6,03	20,63	3,03	8,93**
Здатність до просторових уявлень	5,35	2,40	8,57	1,87	11,89	1,54	132,42** *
Повнота запам'ятовування конкретних образів	8,71	1,70	9,40	1,60	9,79	1,71	4,37*
Точність запам'ятовування конкретних образів	0,74	1,18	0,54	0,69	0,50	0,70	0,97
Повнота запам'ятовування абстрактних образів	6,52	1,75	8,02	1,08	8,03	1,31	16,21***
Точність запам'ятовування абстрактних образів	0,58	0,85	0,48	0,90	0,32	0,74	1,12
Вибірковість візуального відтворення	2,77	1,18	10,28	3,48	12,24	3,01	107,88** *

Примітки: * $p < 0,01$, ** $p < 0,0001$

Студенти-дизайнери з високим рівнем розвитку творчої активності на відміну від двох інших груп – з середнім та низьким рівнями творчої активності – мають вищі показники оригінальності, розробленості образної креативності, здатності до створення абстрактної назви візуального об'єкту,

естетичного інтелекту та естетичних здібностей, яскравості та чіткості візуальних уявлень, здатності до просторових уявлень.

Статистично значущих відмінностей у показниках точності запам'ятовування об'єктів не виявлено. Студенти в однаковій мірі допускають помилки у відтворення стимульних образів, незалежно від міри їх творчої активності.

Отже, висока міра творчої активності загалом відповідає найбільш розвиненому стану розвитку креативності та когнітивних процесів, важливих для успішного здійснення професійних завдань дизайнера – сприймати, запам'ятовувати, відтворювати та трансформувати візуальні образи, бути чутливим до краси навколо себе та вміти створювати естетичні об'єкти реальності.

З таблиці 2.6 видно, що усі показники образної креативності позитивно пов'язані з естетичним інтелектом та естетичними здібностями. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Таблиця 2.6

Кореляції показників образної креативності, естетичних здібностей та естетичного інтелекту як складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники образної креативності	Показники	
	Естетичний інтелект	Естетичні здібності
Образна швидкість	0,36	0,50
Образна оригінальність	0,55	0,81
Образна гнучкість	0,57	0,76
Образна розробленість	0,46	0,70
Абстрактність назви	0,51	0,61

Отже, чим вище розвинута образна креативність, тим більшою мірою студент-дизайнер виявляє здатності до сприйняття виразності форми,

чуттєвість до образного ладу твору естетичну, опір до естетично-смакових стереотипів, схильність до когнітивно складної естетичної інформації.

У таблиці 2.7 показано позитивні зв'язки між показниками образної креативності та здатності до побудови візуально-просторових уявлень студентів-дизайнерів. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Здатність довільно уявляти яскраві та чіткі образи уяви властива високо креативним студентам-дизайнерам, які відрізняються розвинутою образною оригінальністю та гнучкістю, вміння швидко продукувати образи, детально їх розробляти та швидко завершувати поставлене творче графічне завдання.

Здатність до побудови просторових уявлень як вміння маніпулювати об'єктами у просторі властива студентам з високою мірою розвитку, передусім, образної оригінальності та гнучкості креативності, з високою здатністю до деталізації образу, його швидкого створення та вміння надавати йому оригінальну назву.

Таблиця 2.7

Кореляції показників образної креативності та здатностей до побудови візуально-просторових уявлень як складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники образної креативності	Показники		
	Яскравість та чіткість зорових уявлень	Самоконтроль візуальних уявлень	Здатність до просторових уявлень
Образна швидкість	0,51	0,32	0,52
Образна оригінальність	0,69	0,26	0,70
Образна гнучкість	0,67	0,28	0,68
Образна розробленість	0,59	0,18	0,63
Абстрактність назви	0,62	0,46	0,60

Самоконтроль візуальних уявлень як здатність довільно продукувати образи уяви виявляється позитивно пов'язаною, передусім, з умінням надавати об'єкту абстрактну оригінальну назву, швидко створювати образи уяви. Крім того, висока довільність у продукуванні уявлень передбачає високу оригінальність та гнучкість образної креативності.

У таблиці 2.8 показано позитивні зв'язки між показниками образної креативності та образної пам'яті студентів-дизайнерів. Швидкість образної креативності позитивно пов'язана з показниками повноти (обсягу) запам'ятовування абстрактних образів та вибірковістю образного відтворення. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Таблиця 2.8

Кореляції показників образної креативності та образної пам'яті як складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники	Показники				
	Повнота запам'ятовування конкретних образів	Точність запам'ятовування конкретних образів	Повнота запам'ятовування абстрактних образів	Точність запам'ятовування абстрактних образів	Вибірковість візуального відтворення
Образна швидкість	0,12	-0,05	0,27	0,01	0,61
Образна оригінальність	0,20	0,02	0,27	-0,07	0,64
Образна гнучкість	0,13	-0,07	0,28	-0,05	0,69
Образна розробленість	0,17	0,07	0,30	-0,05	0,56
Абстрактність назви	0,21	-0,07	0,24	-0,13	0,45

Образна оригінальність креативності має більш зв'язків з образною пам'яттю, зокрема з показниками повноти запам'ятовування як конкретних, так і абстрактних образів, а також із вибірковістю образного відтворення.

Гнучкість образної креативності характеризується двома зв'язками з показниками образної пам'яті – з повнотою запам'ятовування абстрактних образів та вибірковістю візуального відтворення, – так само, як і розробленість образної креативності.

Здатність надавати абстрактну назву створеним візуальним образам уяви як креативна здібність студентів-дизайнерів позитивно пов'язана із повнотою запам'ятовування як конкретних, так і абстрактних образів, а також із вибірковістю образного відтворення.

У таблиці 2.9 показано позитивні зв'язки між показниками здатностей до побудови візуально-просторових уявлень та образної пам'яті студентів-дизайнерів. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Таблиця 2.9

Кореляції показників здатностей до побудови візуально-просторових уявлень та образної пам'яті як складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники	Показники		
	Яскравість та чіткість зорових уявлень	Самоконтроль візуальних уявлень	Здатність до просторових уявлень
Повнота запам'ятовування конкретних образів	0,11	0,03	0,15
Точність запам'ятовування конкретних образів	-0,09	-0,14	0,07
Повнота запам'ятовування абстрактних образів	0,33	0,11	0,26
Точність запам'ятовування абстрактних образів	-0,04	-0,01	-0,02
Вибірковість візуального відтворення	0,11	0,03	0,15

Існує лише два статистично значущі зв'язки між характеристиками образної пам'яті та здатностями до побудови візуально-просторових уявлень. Це зв'язки повноти запам'ятовування абстрактних образів (ліній та абстрактних фігур) з показниками яскравості та чіткості уявлень та здатності до побудови просторових уявлень та маніпуляцій з уявними об'єктами.

У таблиці 2.10 показано позитивні зв'язки між показниками здатностей до побудови візуально-просторових уявлень та естетичним інтелектом та естетичними здібностями. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Таблиця 2.10

Кореляції показників здатностей до побудови візуально-просторових уявлень, естетичних здібностей та естетичного інтелекту як складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники	Показники		
	Яскравість та чіткість зорових уявлень	Самоконтроль візуальних уявлень	Здатність до просторових уявлень
Естетичний інтелект	0,58	0,26	0,60
Естетичні здібності	0,77	0,23	0,75

Естетичний інтелект як особлива чутливість до прекрасного та вміння використовувати таку здатність у розв'язанні різних завдань діяльності характеризується низкою позитивних зв'язків зі здатностями до побудови візуально-просторових уявлень та маніпуляцій із ними, так само як і естетичні здібності загалом, які такі що відображають особливу чутливість до оригінальної та яскравої форми об'єкту естетичного сприйняття, свободу від естетичних стереотипів.

У таблиці 2.11 показано позитивні зв'язки між показниками естетичних здібностей, естетичного інтелекту та образної пам'яті студентів-дизайнерів. Виявлено, що показники повноти запам'ятовування конкретних та

абстрактних образів позитивно пов'язані з показниками естетичного інтелекту та естетичних здібностей. Отже, вміння запам'ятовувати конкретні об'єкти (зображення цілісних предметів) та абстрактні об'єкти (оригінальні фігури) передбачає високу міру розвитку здатностей до естетичного сприйняття та використання цієї здатності у практичній діяльності. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Таблиця 2.11

Кореляції показників образної пам'яті, естетичних здібностей та естетичного інтелекту як складових когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники	Показники	
	Естетичний інтелект	Естетичні здібності
Повнота запам'ятовування конкретних образів	0,20	0,16
Точність запам'ятовування конкретних образів	-0,13	-0,09
Повнота запам'ятовування абстрактних образів	0,27	0,29
Точність запам'ятовування абстрактних образів	-0,12	-0,11
Вибірковість візуального відтворення	0,51	0,71

Вибірковість візуального відтворення як здатність одночасно до цілісного і деталізованого запам'ятовування та відтворення складного візуального зображення (картини) властива студентам-дизайнерам з розвиненою естетичною чутливістю, вираженою естетичними здібностями та естетичним інтелектом.

Представлений аналіз зв'язків всередині когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності свідчать про його цілісність та чітку

структурованість, зв'язаність між собою усіх елементів – образної креативності, естетичного інтелекту, естетичних здібностей, образної пам'яті та здатності продукувати візуально-просторові уявлення.

2.3. Потребово-мотиваційний компонент творчої активності майбутніх дизайнерів

Аналіз потребово-мотиваційного компоненту творчої активності передбачає розгляд основних потреб та мотивів професійної діяльності дизайнера та мотивації оволодіння цією професією загалом. У представленому дослідженні пропонується аналіз зв'язку інтегрального компоненту творчої активності, запропонованого у концепції М.М. Кашапова та основних мотивів вибору професії дизайнера (таблиця 2.12). Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним.

Таблиця 2.12

Кореляції показників інтегрального та потребово-мотиваційного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів

Показники мотивів вибору професії дизайнера	Творча активність
Матеріальне заохочення	-0,15
Комфортні умови праці	0,37
Структурованість праці	0,28
Спілкування, контакти	0,57
Стабільні стосунки з колегами	0,37
Визнання керівництвом та повага колег	0,37
Складні цілі, досягнення	0,84
Вплив і влада	0,65
Стимуляція, різноманіття	0,80
Креативність, ідеї	0,69
Самовдосконалення	0,66
Суспільна користь професії	0,68

Усі мотиви оволодіння професією дизайнера мають позитивні зв'язки з показниками творчої активності, окрім потреби у матеріальному заохоченні

та винагороді. Отже, щирий інтерес до професії дизайнера як основний орієнтир вступу на дану спеціальність та подальше навчання у ЗВО не ґрунтується на матеріальних цінностях і не пов'язаний із проявом творчої активності. Творча активність студентів-дизайнерів не залежить від міри розвитку матеріальної мотивації професійної діяльності: одні студенти можуть обрати професію дизайнера заради отримання у подальшому високооплачуваної престижної роботи, інші (і судячи з негативного вектору зв'язку), навпаки, цим мотивом не керувались, розуміючи, що творча професійна успішність не завжди є запорукою заможності та фінансового благополуччя.

Найбільш міцними зв'язками з творчою активністю студентів-дизайнерів виявились зв'язки з потребою у складних цілях та досягненнях та потребою у стимуляції та різноманітті. Отже, студенти, які проявляють високу творчу активність, продуктивно працюють над втіленням власних креативних ідей у навчально-професійній діяльності, керуються такими міркуваннями: професія дизайнера є джерелом різноманіття, адже наступний творчий проект має бути неповторним та відрізнитись за змістом, умовами та призначенням від попереднього, крім того ця професія дає можливість перевірити свої здібності, перевершити себе, досягнути високих успіхів. Саме ці орієнтири є провідним у виборі професії дизайнера студентами з високою мірою розвитку творчої активності.

Високозначущою для майбутніх дизайнерів з високою творчою активністю є також актуалізація потреби у прояві креативності у професії та втіленні нових ідей у робочих проектах, що є очевидним і загалом властиве більшості студентів, які навчаються за цим фахом, утім для тих, хто відрізняється вищою творчою активністю цей мотив є домінантним.

Великого значення для студентів з високою творчою активністю набуває потреба у суспільній користі професії, а точніше кажучи, усвідомлення користі, яку можна дати суспільству через власну професійну діяльність.

Досить важливою є потреба у самовдосконаленні у професійній діяльності, можливості розширювати власну компетентність для майбутніх дизайнерів з високими показниками творчої активності.

Існує зв'язок між потребою у впливі та владі та високою творчою активністю студентів-дизайнерів. Отже, впливати на інших людей та події життя (не тільки власного, а й життя свого міста, держави в цілому) також можна через творчість, що і стимулює студентів до більшої творчої активності.

Потреба у спілкуванні і контактах є значущою для високоактивних творчих студентів-дизайнерів, які у розв'язанні сумісних творчих проектах можуть її реалізувати і вбачають у цій можливості сенс професійної діяльності.

Комфортні умови праці, стабільні стосунки з колегами, визнання керівництвом також можуть бути додатковим стимулом вибору професії дизайнера, утім ці потреби мають другорядне значення, так само як і потреба у структурованості праці як можливості чітко визначати свої професійні права та обов'язки, мати зворотній зв'язок, регламентувати роботу.

Подальший аналіз потребово-мотиваційного компоненту творчої активності студентів-дизайнерів передбачав порівняння вираженості мотивів вибору професії у студентів з різним рівнем творчої активності (таблиця 2.13).

Загалом провідними потребами оволодіння професією дизайнера є у самовдосконаленні та втіленні креативних ідей у діяльність, а також потреба у стимуляції та різноманітті. Усі ці потреби досить сильно виражені у всіх майбутніх дизайнерів. Найменш вираженою є потреба у стабільних стосунках з колегами, що є очевидним за двох причини: по-перше, більшість досліджуваних не мають постійної роботи, а відтак не мають належності до певного робочого колективу, з яким вони б мали досвід стабільних стосунків, по-друге, більшість сучасних студентів орієнтовані, переважно, на фріланс,

що також не передбачає встановлення довгострокових професійних зв'язків з колегами.

Таблиця 2.13

Показники складових потребово-мотиваційного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів в залежності від рівня розвитку її інтегрального компоненту

Показники	Групи досліджуваних						F
	низький		середній		високий		
	М	σ	М	σ	М	σ	
Матеріальне заохочення	22,65	3,12	18,68	3,06	20,23	1,74	24,04**
Комфортні умови праці	20,84	1,32	19,80	3,53	22,94	1,30	25,82**
Структурованість праці	16,45	3,14	17,65	2,06	18,42	3,26	5,13*
Спілкування, контакти	11,29	2,70	18,14	3,97	18,47	2,88	54,94**
Стабільні стосунки з колегами	10,06	1,39	10,43	6,29	14,02	1,29	14,96**
Визнання керівництвом та повага колег	19,97	2,33	16,15	3,68	22,66	1,38	91,61**
Складні цілі, досягнення	10,16	2,42	15,60	3,74	23,60	1,71	260,93**
Вплив і влада	9,26	1,24	20,35	2,16	18,97	1,51	442,23**
Стимуляція, різноманіття	18,35	2,24	20,37	2,53	25,92	1,55	167,67**
Креативність, ідеї	18,26	3,71	19,78	2,92	25,52	2,06	95,79**
Самовдосконалення	17,68	4,09	20,74	3,37	25,56	1,74	80,55**
Суспільна користь професії	15,45	1,12	19,57	4,66	24,90	2,01	93,85**

* $p < 0,01$, ** $p < 0,0001$

Виявлено, що студенти з високим рівнем творчої активності мають більш виражені потреби у комфортних умовах праці, структурованості праці, стабільних стосунках з колегами, визнання керівництвом, складних цілях та досягненнях, стимуляції та різноманітті, креативних ідеях, самовдосконаленні та суспільній користі професії, причому за останніми

чотирма потребами вони значно перевищують студентів з середнім рівнем творчої активності.

Потреба у впливі та владі більшою мірою властива студентам з середнім рівнем творчої активності.

Студенти-дизайнери з низьким рівнем творчої активності характеризуються зниженням мотивації вибору професії через її можливості давати коло для цікавого спілкування з колегами та клієнтами, надавати можливості вирішувати складні творчі завдання, виявляти владу та вплив на інших.

На рисунку 2.2 показано сукупний вплив рівня розвитку образної креативності та творчої активності на актуалізацію мотиву стабільних стосунків з колегами.

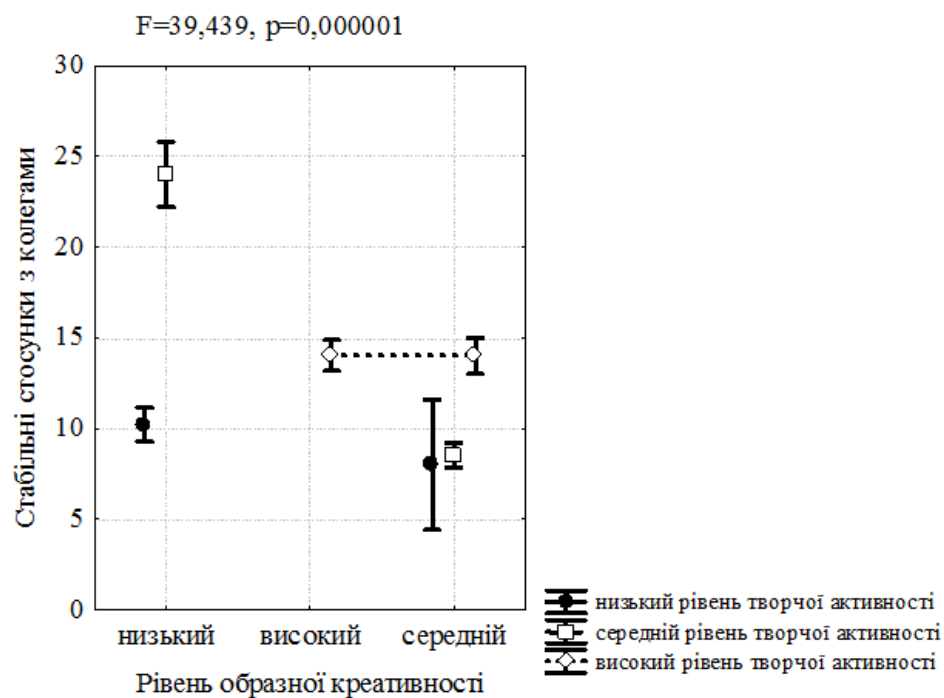

Рис. 2.2. Потреба у стабільних стосунках з колегами у майбутніх дизайнерів в залежності від рівня творчої активності та образної креативності.

Виявлено, що у студентів з низьким рівнем образної креативності на тлі середнього рівня творчої активності виявляється більша вираженість

мотиву спілкуватись з колегами. Низький та середній рівні образної креативності загалом передбачають низький рівень вираженості цього мотиву. Поєднання низького чи середнього рівня творчої активності з середнім рівнем образної креативності обумовлює найнижчу міру прояву потреби у теплих та довготривалих стосунках з колегами.

Потреба у стимуляції та різноманітті більшою мірою властива студентам з високим рівнем образної креативності та високим рівнем творчої активності. Отже, існує не тільки взаємообумовленість високої творчої активності та мотиву стимуляції, а й зв'язок між цим мотивом та загальним показником образної креативності. Висока образна креативність може стимулювати на творчу активність, реалізуючи потребу у різноманітті та нових враженнях, в свою чергу, наявність такої потреби запускає творчу активність, що такою може позитивно позначатись на розвитку образної креативності (рис. 2.3).

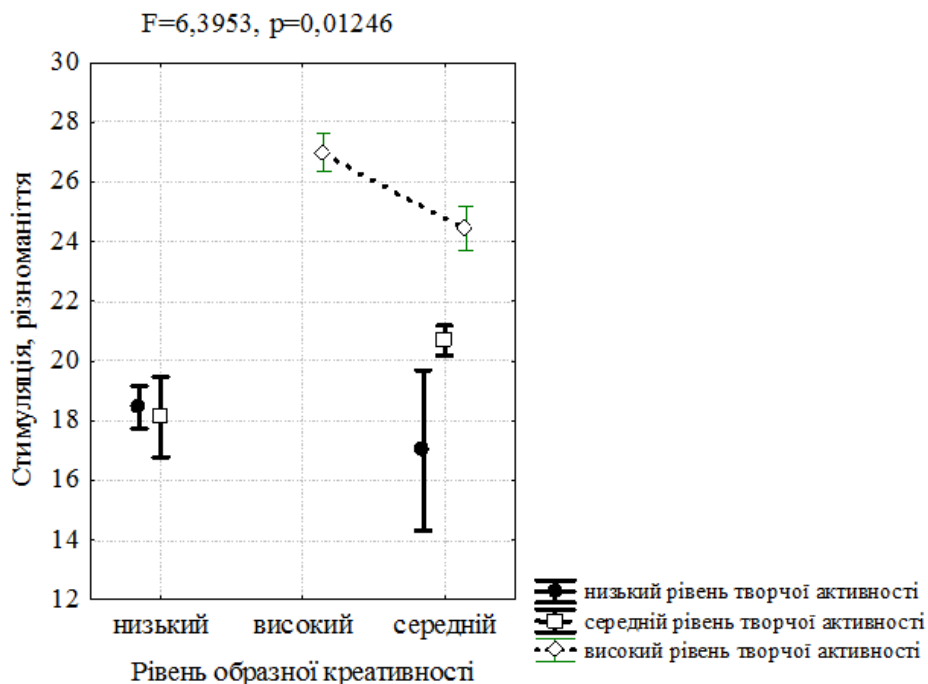

Рис. 2.3. Потреба у стимуляції та різноманітті у майбутніх дизайнерів в залежності від рівня творчої активності та образної креативності.

Потреба у самовдосконаленні більшою мірою властива студентам з високим рівнем образної креативності та високим рівнем творчої активності.

Середній рівнем творчої активності у низько креативних студентів характеризується зниженням прояву цього мотиву (рис. 2.4).

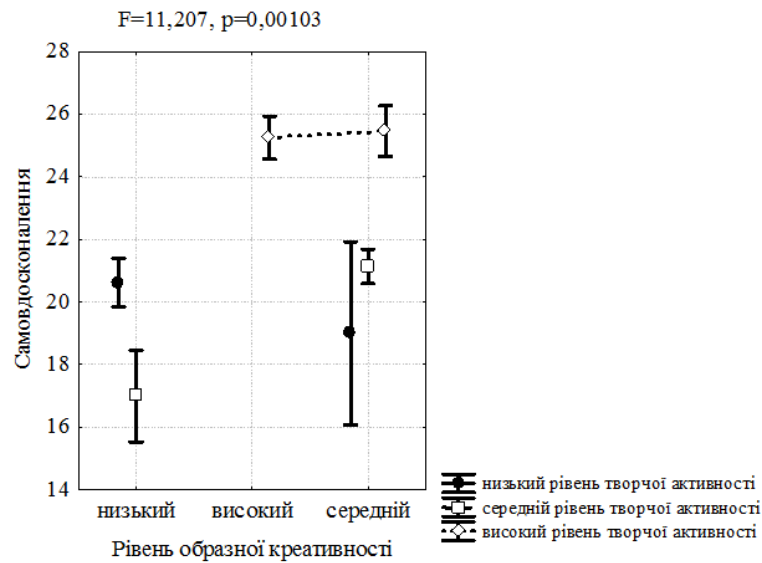

Рис. 2.4. Потреба у самовдосконаленні у майбутніх дизайнерів в залежності від рівня творчої активності та образної креативності.

Потреба у креативних ідеях меншою мірою властива студентам з низьким рівнем творчої активності та образної креативності (рис. 2.5).

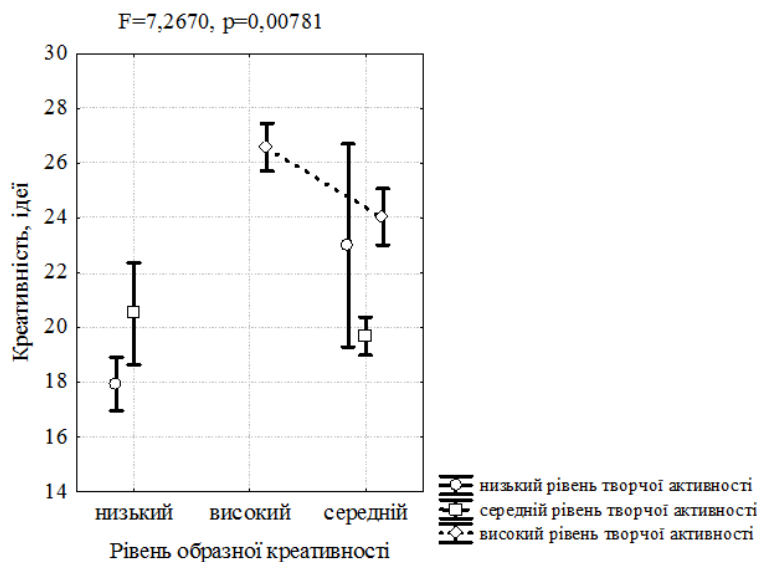

Рис. 2.5. Потреба у креативних ідеях у майбутніх дизайнерів в залежності від рівня творчої активності та образної креативності.

Потреба у суспільній користі професії меншою мірою залежить від образної креативності (оскільки вона властива студентам як з високим так і середнім рівнем образної креативності), утім більшою мірою залежить від рівня творчої активності – чим вона вище, тим більше виражений досліджуваний мотив. Отже, висока творча активність на тлі достатньо високого рівня образної креативності взаємообумовлені з високою мірою прояву мотиву вибору професії дизайнера як суспільно корисної (рис. 2.6).

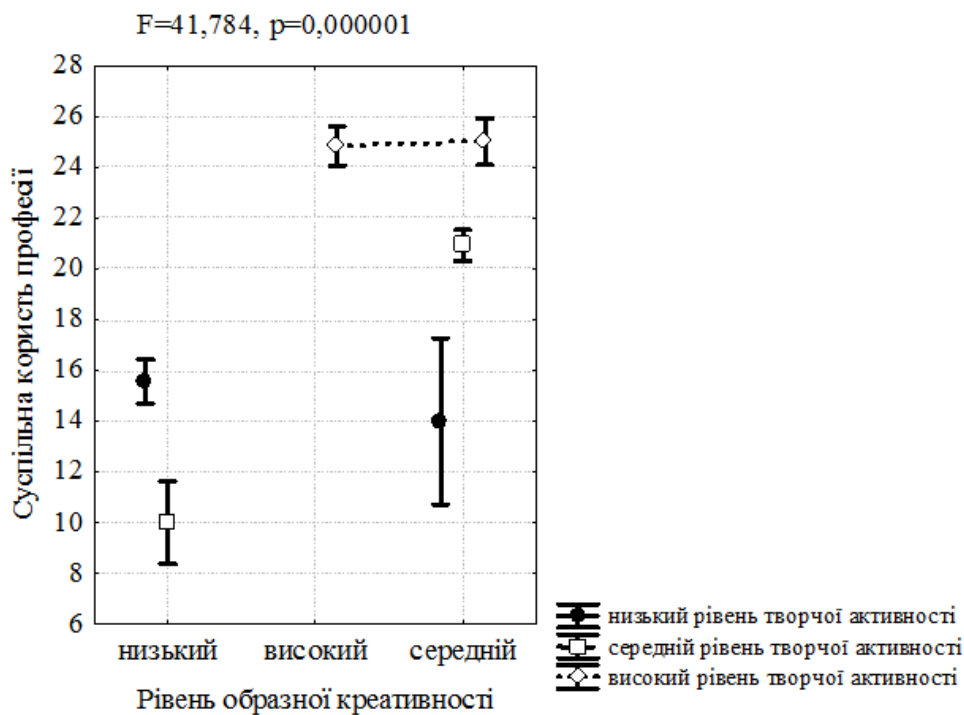

Рис. 2.6. Потреба у суспільній користі професії у майбутніх дизайнерів в залежності від рівня творчої активності та образної креативності.

2.4. Емоційно-вольовий компонент творчої активності майбутніх дизайнерів

Аналіз показників емоційно-вольового компоненту творчої активності передбачав дослідження потокового стану у ситуації творчої діяльності (таблиці 2.14 та 2.15), а також психоемоційних станів у ситуації творчої діяльності (таблиці 2.16 та 2.17).

Кореляції показників інтегрального компонента творчої активності та стану потоку у творчій діяльності майбутніх дизайнерів

Показники	Творча активність
Баланс між ступенем складності діяльності і рівнем розвитку навичок	0,63
Злиття свідомості і дії	0,74
Ясність мети	0,71
Точність зворотного зв'язку	0,48
Концентрація на поточному моменті	0,70
Відчуття контролю	0,55
Втрата самосвідомості	0,65
Трансформація часу	0,68
Аутотелічне переживання	0,54

Визначено низку позитивних зв'язків між показниками потокового стану та творчою активністю. Усі кореляції значущі на рівні $p < 0,01$ і виділені жирним. Найбільш міцним зв'язком виявилась кореляція творчої активності з показником злиття свідомості і дії. Отже, більш активні у творчому плані студенти-дизайнери у ситуаціях творчої діяльності чітко усвідомлюють свої дії, точно і правильно виконують усі рухові операції, переконані у правильності і доцільності усіх дій задля досягнення результату творчої діяльності.

Наступним за мірою міцності зв'язок є той, що описує взаємообумовленість показників ясності мети та творчої активності майбутніх дизайнерів. Отже, чітке усвідомлення мети творчої діяльності у процесі роботи над творчим завданням властиве більш творчо активним студентам.

Концентрація на поточному моменті як характеристика потокового стану позитивно пов'язана із творчою активністю майбутніх дизайнерів.

Отже, здатність повністю зосереджувати увагу на творчому процесі властива студентам з високою творчою активністю.

Показник трансформації часу як усвідомлення того, що почуття часу може змінюватись протягом виконання творчого завдання, позитивно пов'язаний із творчою активністю. Отже, відчуття того, що час розтягується чи прискорюється властиве високоактивним творчим студентам.

Втрата самосвідомості як відчуття «розчиненості у творчій справі», уникнення думок про себе та свої інші справи, поглиненість у творчому завданні властиві студентам з високими показниками творчої активності.

Баланс між ступенем складності діяльності і рівнем розвитку навичок як провідна характеристика та вимога у досягненні потокового стану властива студентам, які мають високі показники творчої активності. Зниження творчої активності, в свою чергу, може призводити до неузгодженості дій у творчому процесі з вимогами творчого завдання, зокрема визнанні того, що завдання непосильне, або надто легке та нудне.

Відчуття контролю також позитивно пов'язане з творчою активністю студентів-дизайнерів. Отже, чим більше проявляється творча активність, тим більш внутрішньо контрольованими є рухи, операції та дії студентів-дизайнерів під час виконання творчого завдання.

Аутотелічне переживання як захопленість творчістю, отримання великого задоволення від творчості властиве студента-дизайнерам з більшою творчою активністю.

Точність зворотного зв'язку як усвідомлення того, що просування у вирішенні творчого завдання є зрозумілим, а труднощі творчої діяльності ясно усвідомлюються, характеризує творчо активних студентів-дизайнерів.

У таблиці 2.15 показано відмінності у показниках потокового стану у студентів-дизайнерів з різним рівнем творчої активності.

**Показники складових потокового стану у ситуації творчої діяльності
майбутніх дизайнерів в залежності від рівня розвитку інтегрального
компоненту творчої активності**

Показники	Групи досліджуваних						F
	низький		середній		високий		
	М	σ	М	σ	М	σ	
Баланс між ступенем складності діяльності і рівнем розвитку навичок	6,74	3,42	7,35	2,09	14,37	3,86	98,99
Злиття свідомості і дії	6,74	3,23	9,65	1,41	15,50	3,06	146,88
Ясність мети	7,81	2,79	10,26	1,91	15,89	3,58	104,09
Точність зворотного зв'язку	8,84	3,31	9,46	2,57	13,60	3,05	42,15
Концентрація на поточному моменті	8,23	3,10	9,65	2,18	16,28	2,74	141,93
Відчуття контролю	8,58	2,95	9,51	2,37	14,60	3,94	54,92
Втрата самосвідомості	8,35	2,79	9,85	2,41	15,45	3,03	95,96
Трансформація часу	8,74	2,89	10,71	2,15	15,63	3,32	79,16
Аутотелічне переживання	8,23	2,67	10,32	1,95	13,56	3,48	43,44

$p < 0,0001$

Усі відмінності між групами статистично значущі. Виявлено, що показник злиття свідомості та дії є значно вищим у студентів з високою творчою активністю, у той час як середній і тим більше низький рівень творчої активності передбачає нижчі показники цього параметру потокового стану.

Лінійність у перебігу потокового стану в залежності від рівня прояву творчої активності також спостерігається і для показників ясності мети, трансформації часу та аутотелічного переживання. За усіма іншими параметрами студенти з високим рівнем творчої активності значно

перевищують студентів як з низьким, так і з середнім рівнем творчої активності.

Отже, студенти-дизайнери з високим рівнем творчої активності достовірно частіше та інтенсивніше переживають стан потоку у творчій діяльності, що проявляється в високій усвідомлюваності та контрольованості власних дій, цілей, труднощів, які виникають у творчості, та власних можливостей у їх подоланні, стані «розчиненості у творчому завданні», частковій втраті почуття часу та свого Его у процесі вирішення творчого завдання.

У таблиці 2.16 показано кореляційні зв'язки між показниками творчої активності та психоемоційних станів у ситуації роботи над творчим завданням (проектом).

Виявлено, що стани наснаги, гордості, окриленості, захоплення та почуття переваги властиві високоактивним творчим студентам. Зв'язки творчої активності з цими станами є найміцнішими. Крім того, високо значущими виявились зв'язки зі станами азарту, захвату, радості та почуття успіху.

На рівні тенденції творча активність студентів-дизайнерів пов'язана з показниками стані інтересу та натхнення, а зі станом спокою виявлено негативний зв'язок.

Такі психоемоційні стани, як щастя та задоволення також виявились значущими для студентів та увійшли до списку провідних для майбутніх дизайнерів у контексті виконання ними творчої діяльності, утім із рівне творчої активності вони виявились не пов'язаними.

Слід зауважити, що усі стани, властиві студентам-дизайнерам з переліку 80 станів різної модальності та змісту, можуть бути віднесені до таких, що сприяють досягненню результатів творчої активності. Негативних станів чи перешкоджаючих досягненню мети навчально-професійної та творчої діяльності.

Таблиця 2.16

Кореляції показників інтегрального компоненту творчої активності та психоемоційних станів у творчій діяльності майбутніх дизайнерів

Показники	Творча активність
Азарт	0,27**
Наснага	0,61***
Захват	0,26**
Гордість	0,36***
Інтерес	0,16*
Окриленість	0,38***
Спокій	-0,20*
Радість	0,26**
Щастя	-0,01
Захоплення	0,32***
Задоволення	0,06
Почуття переваги	0,36***
Почуття успіху	0,26**
Натхнення	0,18*

Примітка: * $p < 0,05$, ** $p < 0,001$, *** $p < 0,0001$.

У таблиці 2.17 показано відмінності у показниках психоемоційних станів студентів-дизайнерів з різним рівнем творчої активності. Виявлено, що у студентів з високим рівнем творчої активності показники наснаги значно вище, ніж у студентів з нижчим рівнем прояву творчої активності. Студентам з високим рівнем творчої активності також більш властиві стани почуття переваги, захоплення, натхнення, гордості, захвату, азарту. Почуття успіху та окриленості лінійно прямо пропорційне рівням творчої активності студентів, а стан спокою, навпаки, має обернену пропорційність з рівне прояву творчої активності студентів.

**Показники психоемоційних станів у ситуації творчої діяльності
майбутніх дизайнерів в залежності від рівня розвитку інтегрального
компоненту творчої активності**

Показники	Групи досліджуваних						F
	низький		середній		високий		
	М	σ	М	σ	М	σ	
Азарт	3,35	1,17	3,32	1,52	4,29	0,64	12,49**
Наснага	3,90	0,30	3,69	0,77	5,00	0,00	112,40**
Захват	3,65	1,20	3,43	1,51	4,48	0,67	13,39**
Гордість	3,55	1,09	3,48	1,45	4,61	0,55	19,21**
Інтерес	4,00	0,00	4,03	0,59	3,74	0,99	2,79
Окриленість	3,71	0,74	4,06	0,79	4,55	0,72	14,33**
Спокій	4,23	1,09	3,57	1,17	3,23	1,71	5,30*
Радість	3,77	0,72	4,28	0,65	4,32	0,78	0,12
Щастя	3,97	0,80	3,89	0,81	3,87	0,98	0,13
Захоплення	3,97	0,41	3,98	0,89	4,65	0,66	15,77**
Задоволення	4,00	0,00	4,05	0,37	4,06	0,96	0,10
Почуття переваги	3,32	1,17	3,23	1,53	4,42	0,76	17,45**
Почуття успіху	4,10	0,79	4,14	0,74	4,55	0,67	6,38*
Натхнення	3,77	0,96	3,55	0,59	4,18	0,82	10,71**

Примітка: * $p < 0,005$, ** $p < 0,0001$

Отже, загалом міра творчої активності прямо пропорційна прояву стеничних позитивних психоемоційних станів, які спрямовані на досягнення мети навчально-професійної та творчої діяльності.

На рисунку 2.7 показано структуру психоемоційних станів студентів-дизайнерів з низьким рівнем творчої активності, представлену трьома кластерами.

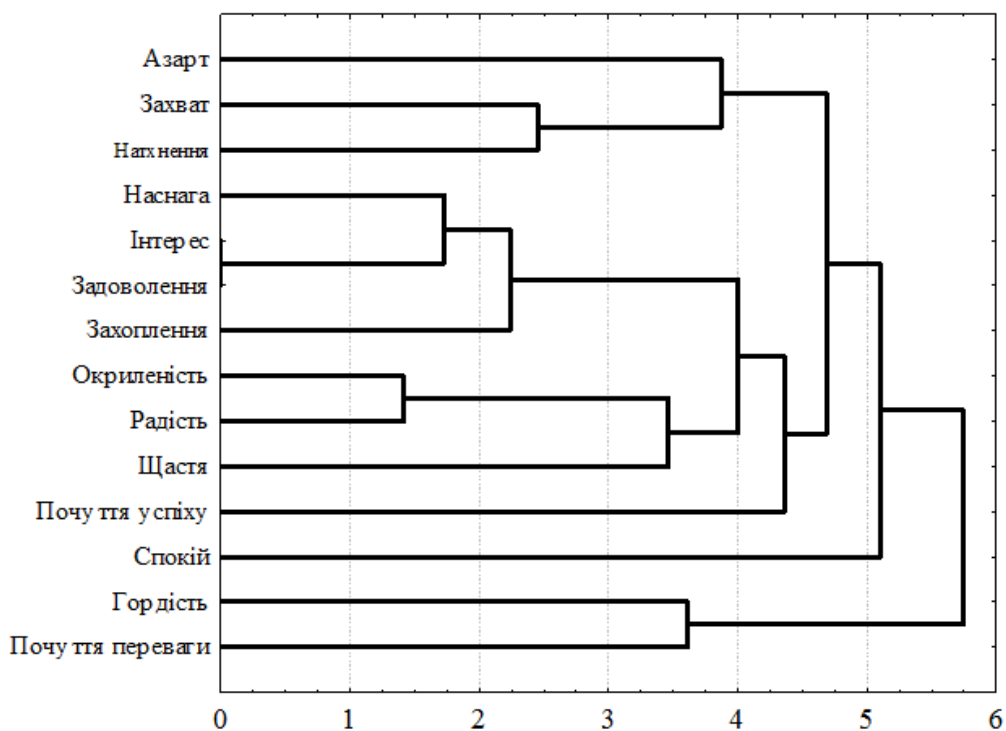

Рис. 2.7 Структура психоемоційних станів студентів-дизайнерів з низьким рівнем творчої активності.

Перший кластер «азарт – захват – натхнення» утворений трьома відповідними психоемоційними станами, які розкривають активуючу силу творчого процесу в актуалізації певного мотиваційно-емоційного стану готовності до творчої діяльності загалом.

Другий кластер «наснага – почуття успіху» містить вісім станів – наснага, інтерес, задоволення, захоплення, окриленість, радість, щастя та почуття успіху. Представлена сукупність станів розкриває сплав пізнавально-мотиваційних установок та стеничних емоційних утворень, що актуалізуються у процесі творчої діяльності. Слід зазначити, що змістове різноманіття цих станів вказує на дифузність емоцій та почуттів студентів з низьким рівнем творчої активності під час виконання творчого завдання.

Третій кластер «гордість – почуття переваги» є однорідним і виявляє специфіку реагування на ситуацію творчого процесу, в якій студент прагне перевершити інших та зміцнити самооцінку.

На рисунку 2.8 показано структуру психоемоційних станів у ситуації розв'язання творчого завдання (підготовки творчого проекту) студентів із середнім рівнем творчої активності.

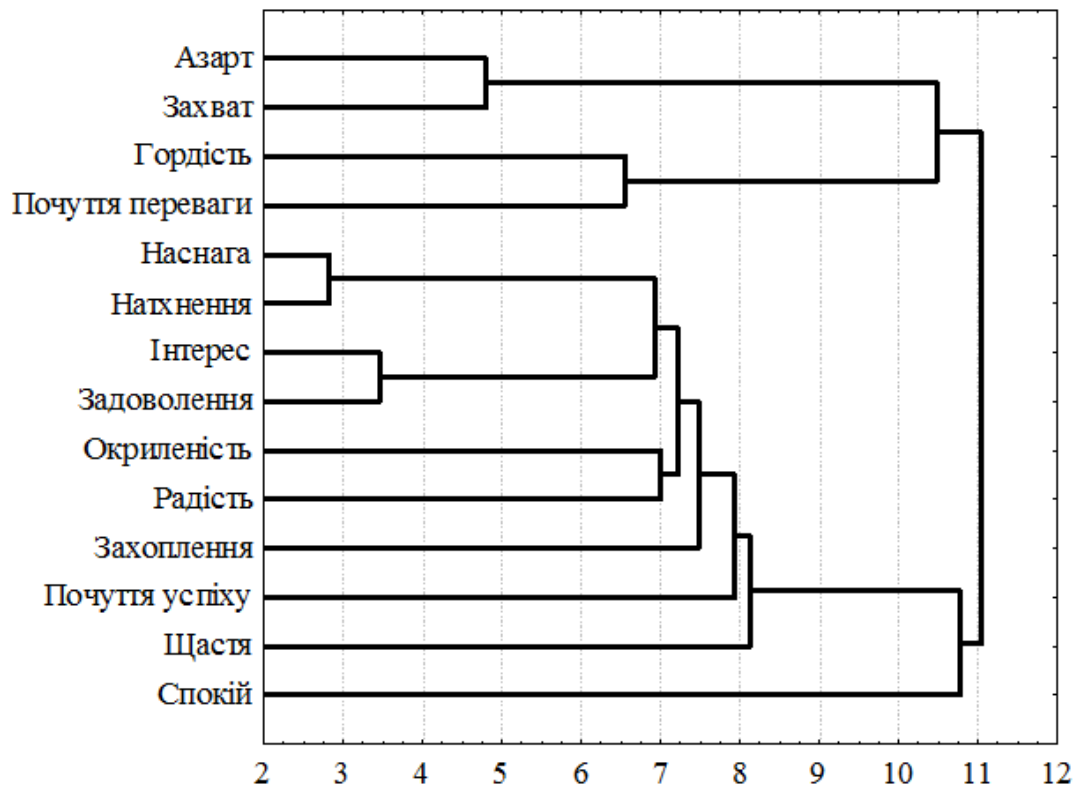

Рис. 2.8 Структура психоемоційних станів студентів-дизайнерів з середнім рівнем творчої активності.

Представлена структура містить два кластери: 1) «азарт – почуття переваги» є однорідним і всі чотири стани є змістово близькими, оскільки розвивають мотиваційну силу творчості задля досягнення тріумфу, слави, визнання; 2) «наснага – спокій» є великим кластером та різнорідним за змістом.

У студентів з високим рівнем творчої активності психоемоційні стани більш структуровані, оскільки представлені трьома кластерами та більш чітко означеними під кластерами: 1) «азарт – почуття успіху» представлений декількома емоцій, які утворюють окремі під кластери: «азарт – захват», «наснага – гордість – захоплення», «окриленість – радість – почуття переваги», які інтегровані в більш абстрактне почуття успіху.

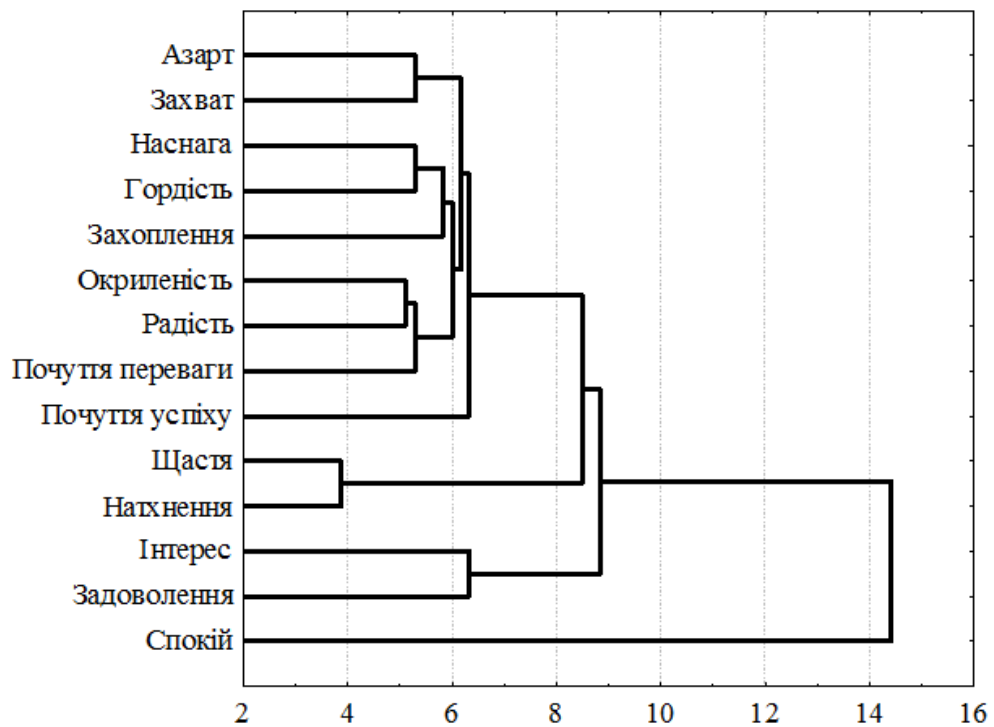

Рис. 2.9 Структура психоемоційних станів студентів-дизайнерів з високим рівнем творчої активності.

Другий кластер «щастя – натхнення» розкриває сутність творчості та натхнення як вищої цінності, що дарує почуття повного психологічного благополуччя. Третій кластер за змістом розкриває пізнавальні психоемоційні процеси, що актуалізуються у творчості – «інтерес – задоволення».

Отже, загалом студентам і з низьким, і з середнім рівнем творчої активності властива більша дифузність емоційних станів у значущій ситуації провідної (навчально-професійної) діяльності, зокрема розв'язанні творчого завдання. Майбутні дизайнери з високим рівнем творчої активності характеризуються більшою диференціацією та злагоженістю емоційних станів у ситуації творчої діяльності.

З метою систематизації психоемоційних станів творчої діяльності студентів-дизайнерів було проведено факторизацію даних за вивченими раніше станами (таблиця 2.18).

Факторна структура психоемоційних станів у ситуації творчої діяльності майбутніх дизайнерів

Показники	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4	Фактор 5
Азарт	0,861315	-0,069926	0,045024	0,231100	-0,021469
Наснага	0,809946	0,059442	0,016752	0,149349	0,062607
Захват	0,862578	-0,142049	-0,017652	0,128945	0,035461
Гордість	0,875922	-0,090299	0,047328	-0,083137	0,089007
Інтерес	-0,148525	0,878228	0,100763	0,142698	-0,132036
Окриленість	0,622284	0,006174	0,575546	-0,309540	0,061136
Спокій	-0,041788	0,000190	0,055070	0,760200	0,236393
Радість	0,175414	0,150822	0,842223	-0,152336	-0,095153
Щастя	-0,139780	0,008753	0,789841	0,310842	0,095337
Захоплення	0,453863	0,139676	-0,051742	0,603559	-0,137387
Задоволення	0,031459	0,908336	0,050916	-0,050791	0,097553
Почуття переваги	0,838178	0,061087	0,087769	-0,234611	0,212729
Почуття успіху	0,096762	0,178532	-0,051509	0,003399	0,829263
Натхнення	0,086117	-0,180772	0,049956	0,128199	0,587344
Заг. дисп.	4,296810	1,743768	1,700608	1,351514	1,215051
% дисперсії	0,306915	0,124555	0,121472	0,096537	0,086789

Отримана факторна структура психоемоційних станів у ситуації творчої діяльності представлена п'ятьма латентними змінними, що пояснюють у сукупності більше 70% дисперсії.

Перший фактор (30% дисперсії) утворений більшою кількістю показників серед значущих психоемоційних станів – гордість, азарт, почуття переваги, наснага та окриленість. Представлена таксономічна одиниця станів може бути умовно названа «Стани завзятості і тріумфу творчої діяльності», оскільки вона характеризує провідний імпульс у творчій діяльності,

обумовлений вмотивованістю на досягнення високих результатів, губристичністю, завзятістю, наполегливістю та наснагою у роботі.

Другий фактор (12,4% дисперсії) утворений показниками станів задоволення та інтересу. Таксономічна група цих станів може бути умовно названа «Стани когнітивного задоволення творчою діяльністю».

Третій фактор (12,1% дисперсії) утворений показниками станів радості, окриленості та щастя. Таксономічна група цих станів може бути умовно названа «Позитивна-емоційні стани творчої діяльності».

Четвертий фактор (9,6% дисперсії) містить показники станів спокою та захоплення. Таксономічна група цих станів може бути умовно названа «Емоційно-вольові стани зосередженості на творчій діяльності».

П'ятий фактор (8,6% дисперсії) містить показники станів почуття успіху та натхнення. Таксономічна група цих станів може бути умовно названа «Мотиваційно-емоційні стани задоволення творчою діяльністю».

2.5. Діяльнісно-результативний компонент творчої активності майбутніх дизайнерів

2.5.1 Творча активність майбутніх дизайнерів з різним рівнем академічної успішності

Першим завданням в оцінці діяльнісно-результативного компоненту творчої активності є виявлення відмінностей у показниках розвитку усіх інших компонентів творчої активності в залежності від академічної успішності майбутніх дизайнерів, адже досягнення у навчанні є його мірою розвитку. У таблиці 2.19 показано відмінності у показниках інтегрального компоненту творчої активності в успішних та неуспішних у навчанні студентів і показано, що саме академічно успішні майбутні дизайнери характеризуються вищими показниками творчої активності.

Таблиця 2.19

**Показники творчої активності у студентів з різним рівнем академічної
успішності**

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Творча активність	25,14	8,53	33,97	5,97	-7,09	<0,0001

У таблиці 2.20 показано відмінності у показниках образної креативності студентів-дизайнерів. Студенти-дизайнери з високою академічною успішністю переважають за рівнем розвитку образної креативності студентів з нижчою академічною успішністю. Отже, висока академічна успішність як вираження ступеню розвитку діяльнісно-результативного компоненту творчої активності позитивно пов'язана з образною креативністю як характеристикою когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності.

Таблиця 2.20

**Показники образної креативності у студентів з різним рівнем
академічної успішності**

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Образна швидкість	9,80	1,66	10,45	1,51	-2,58	<0,011
Образна оригінальність	5,37	2,34	7,66	2,36	-6,11	<0,0001
Образна гнучкість	18,50	7,92	25,38	8,72	-5,18	<0,0001
Образна розробленість	19,91	7,89	25,27	7,54	-4,37	<0,0001
Абстрактність назви	19,38	5,89	24,32	6,48	-5,00	<0,0001

У таблиці 2.21 показано відмінності у показниках естетичного інтелекту та естетичних здібностей студентів-дизайнерів. Студенти-

дизайнери з високою академічною успішністю переважають за рівнем розвитку естетичного інтелекту та естетичних здібностей студентів з низькою академічною успішністю. Отже, висока академічна успішність як вираження ступеню розвитку діяльнісно-результативного компоненту творчої активності позитивно пов'язана з естетичним розвитком особистості як характеристикою когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності студентів-дизайнерів.

Таблиця 2.21

Показники естетичного інтелекту та здібностей у студентів з різним рівнем академічної успішності

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Естетичний інтелект	124,57	46,32	157,94	31,12	-5,28	<0,0001
Естетичні здібності	19,38	5,21	24,63	3,94	-7,09	<0,0001

У таблиці 2.22 показано відмінності у показниках здатності до візуально-просторових уявлень студентів-дизайнерів.

Таблиця 2.22

Показники здатності до оцінки візуальних уявлень (самоконтроль, чіткість та яскравість) та здатності до їх побудови у студентів з різним рівнем академічної успішності

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Яскравість та чіткість зорових уявлень	47,32	13,89	58,06	12,60	-5,04	<0,0001
Самоконтроль візуальних уявлень	18,22	5,97	18,64	5,13	-0,47	0,637
Здатність до просторових уявлень	7,75	3,10	10,62	2,30	-6,63	<0,0001

Студенти-дизайнери з високою академічною успішністю переважають за рівнем розвитку здатності до візуальних уявлень та вміння маніпулювати ними студентів з низькою академічною успішністю. Отже, висока академічна успішність як вираження ступеню розвитку діяльнісно-результативного компоненту творчої активності позитивно пов'язана з візуальною уявою особистості як характеристикою когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності студентів-дизайнерів.

У таблиці 2.23 показано відмінності у показниках образної пам'яті студентів-дизайнерів. Студенти-дизайнери з високою академічною успішністю переважають за рівнем здатності до вибіркового відтворення візуальних образів пам'яті студентів з низькою академічною успішністю. Отже, висока академічна успішність як вираження ступеню розвитку діяльнісно-результативного компоненту творчої активності позитивно пов'язана з вибірковістю візуального відтворення особистості як характеристикою когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності студентів-дизайнерів.

Таблиця 2.23

Показники образної пам'яті у студентів з різним рівнем академічної успішності

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Повнота запам'ятовування конкретних образів	9,34	1,69	9,49	1,63	-0,57	0,571
Повнота запам'ятовування абстрактних образів	0,57	0,81	0,56	0,83	0,07	0,946
Точність запам'ятовування конкретних образів	7,50	1,61	7,91	1,25	-1,78	0,077
Точність запам'ятовування абстрактних образів	0,53	0,94	0,37	0,72	1,18	0,239
Вибірковість візуального відтворення	7,68	4,61	11,15	3,74	-5,15	<0,0001

У таблиці 2.24 показано відмінності у показниках мотивації вибору професії дизайнера у досліджуваних студентів.

Показники мотивації вибору професії дизайнера у студентів з різним рівнем академічної успішності

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Матеріальне заохочення	20,47	3,23	19,68	2,73	1,67	0,097
Комфортні умови праці	20,72	2,88	21,71	2,75	-2,20	0,030
Структурованість праці	17,79	2,62	17,65	3,10	0,31	0,755
Спілкування, контакти	16,08	4,73	17,71	3,81	-2,39	0,018
Стабільні стосунки з колегами	11,22	5,04	12,27	3,95	-1,46	0,147
Визнання керівництвом та повага колег	18,71	3,69	20,15	4,15	-2,29	0,023
Складні цілі, досягнення	15,25	5,32	19,91	5,53	-5,40	<0,0001
Вплив і влада	16,58	5,33	18,61	3,44	-2,87	0,005
Стимуляція, різноманіття	20,53	3,52	23,66	3,39	-5,70	<0,0001
Креативність, ідеї	20,17	4,13	23,18	3,68	-4,85	<0,0001
Самовдосконалення	20,24	4,29	23,70	3,57	-5,52	<0,0001
Суспільна користь професії	18,86	4,61	22,71	4,34	-5,41	<0,0001

Студенти-дизайнери з високою академічною успішністю переважають за рівнем актуалізації потреби у комфортних умовах праці, мотиву спілкування з колегами, потреби у визнанні, складних цілях і досягненнях, впливі і владі, стимуляції та різноманітті, креативних ідей, мотивів самовдосконалення та суспільної користі професії студентів з низькою академічною успішністю.

Отже, висока академічна успішність як вираження ступеню розвитку діяльнісно-результативного компоненту творчої активності позитивно пов'язана з позитивною мотивацією вибору процесії дизайнера як характеристикою когнітивно-креативнісного компоненту його творчої активності.

Усі показники стану потоку є вищими у студентів з високою академічною успішністю у порівнянні зі студентами з низькою академічною успішністю (таблиця 2.25). Слід зазначити, що за показником здатності до переживання стану потоку студенти з різною академічною успішністю мають найбільш значущі відмінності, тобто за жодним параметром компонентів творчої активності не було більше зафіксовано такого високого рівня значущості.

Таблиця 2.25

Показники потокового стану у творчості у студентів з різним рівнем академічної успішності

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Баланс між ступенем складності діяльності і рівнем розвитку навичок	7,68	4,61	11,33	3,78	-5,45	<0,0001
Злиття свідомості і дії	8,57	4,10	11,30	4,91	-3,79	<0,0001
Ясність мети	9,64	3,74	12,98	4,22	-5,24	<0,0001
Точність зворотного зв'язку	10,34	3,36	13,51	4,56	-4,94	<0,0001
Концентрація на поточному моменті	10,01	2,91	11,84	3,96	-3,29	0,001
Відчуття контролю	10,20	3,63	13,58	4,36	-5,26	<0,0001
Втрата самосвідомості	9,72	3,27	12,80	4,31	-5,03	<0,0001
Трансформація часу	10,59	3,50	12,83	4,29	-3,57	<0,0001
Аутотелічне переживання	10,89	3,43	13,51	4,02	-4,39	<0,0001

Отже, більш успішні у навчанні студенти краще вміють знаходити баланс між мірою складності діяльності і рівнем розвитку навичок, тобто більш обізнані у своїх можливостях та здатностях у творчості, що дозволяє їм більш вільно обирати цілі та завдання творчості, бути більш впевненим у власній спроможності успішно виконати завдання.

У більш успішних у навчанні студентів більш виражена здатність усвідомлювати мислетворчі дії, власні рухи та конкретні операції у художній діяльності, вони більш чітко і ясно усвідомлюють кінцеву мету дизайн-проекту, добре аналізують так званий «зворотній зв'язок», розуміючи міру того, наскільки влучно вдається реалізувати творчий замисел. Звісно, для такої поглиненості у творчу діяльність академічно успішні студенти вимушені більш повно занурюватись у творчий процес, утім це у них вдається легше, природніше, що супроводжується частковою втратою відчуття реальності, трансформацією проведеного за проектом часу,

Студенти з високою академічною успішністю мають вищі показники прояву станів наснаги, захвату, гордості, окриленості, почуття переваги та успіху у порівнянні з менш успішними студентами-дизайнерами (таблиця 2.26).

Таблиця 2.26

Показники психоемоційних станів у студентів з різним рівнем академічної успішності

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Неуспішні		Успішні			
	М	σ	М	σ		
Азарт	3,53	1,39	3,88	1,10	-1,77	0,079
Наснага	3,99	0,77	4,49	0,74	-4,15	<0,0001
Захват	3,64	1,39	4,11	1,11	-2,33	0,021
Гордість	3,67	1,36	4,18	1,03	-2,68	0,008
Інтерес	4,05	0,61	3,78	0,82	2,36	0,020
Окриленість	4,00	0,82	4,35	0,78	-2,79	0,006
Спокій	3,72	1,29	3,41	1,55	1,36	0,177
Радість	4,13	0,74	4,26	0,75	-1,05	0,295
Щастя	3,83	0,89	3,96	0,87	-0,96	0,336
Захоплення	4,16	0,83	4,32	0,75	-1,26	0,209
Задоволення	4,05	0,49	4,04	0,76	0,16	0,876
Почуття переваги	3,34	1,44	4,06	1,11	-3,53	0,001
Почуття успіху	4,09	0,71	4,48	0,74	-3,28	0,001
Натхнення	3,78	0,78	3,90	0,84	-0,98	0,330

Отже, загалом академічна успішність позитивно пов'язана з емоційно-вольовими проявами творчої активності студентів-дизайнерів, що виражається у більшій схильності академічно успішних студентів переживати стан потоку у творчій діяльності та виявляти ті емоційні стани у процесі творчої діяльності, які сприяють досягненню більш високих її результатів. Отримані результати вказують на те, що такий параметр діяльнісно-результативного компоненту творчої активності як академічна успішність є важливим фактором високої міри прояву усіх інших компонентів творчої активності.

2.5.2 Творча активність майбутніх дизайнерів на різних етапах професіоналізації

Наступним завданням в описанні діяльнісно-результативного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів є виявлення впливу фактору етапу професіоналізації на рівень розвитку усіх інших компонентів творчої активності – мотиваційно-потребового, когнітивно-креативного та емоційно-вольового. З цією метою усі параметри творчої активності порівнювались у студентів різних етапів професійної підготовки – у студентів, які професію дизайнера здобували вперше та у студентів, для яких професія дизайнера є черговим етапом професіоналізації та перекваліфікації.

У таблиці 2.27 показано, що у студентів, які оволодівають професією дизайнера як другою інтегральний показник творчої активності є вищим, ніж у студентів-бакалаврів, які вперше здобувають вищу освіту. Отже, свідомий та зрілий вибір професії дизайнера, який може мати як добровільний характер (мріє про професійну діяльність у сфері дизайну), так і вимушений (зміна роботи, необхідність перекваліфікації, горизонтальна кар'єра у близькій сфері діяльності) характер позитивно пов'язаний з творчою активністю студентів.

Таблиця 2.27

Показники творчої активності у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Творча активність	26,72	8,07	33,27	8,86	-4,85	<0,0001

У таблиці 2.28 показано відмінності у показниках образної креативності студентів в залежності від етапу професіоналізації. Виявлено, що у здобувачів вищої освіти як другої показники креативності є вищими, ніж у студентів-бакалаврів, які вперше здобувають вищу освіту.

Таблиця 2.28

Показники образної креативності у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Образна швидкість	9,84	1,54	10,51	1,63	-2,66	0,009
Образна оригінальність	5,81	2,31	7,50	2,67	-4,26	<0,0001
Образна гнучкість	19,00	8,45	25,93	8,21	-5,19	<0,0001
Образна розробленість	19,35	7,95	26,89	6,24	-6,49	<0,0001
Абстрактність назви	19,69	5,95	24,77	6,46	-5,13	<0,0001

Не було виявлено жодних відмінностей у рівні розвитку естетичного інтелекту у студентів в залежності від етапу професіоналізації, утім естетичні здібності виявляються розвинутими вище у студентів, які здобувають освіту дизайнера як другу (таблиця 2.29).

Таблиця 2.29

Показники естетичного інтелекту та здібностей у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Естетичний інтелект	140,56	41,57	145,66	45,19	-0,74	0,462
Естетичні здібності	21,15	5,19	23,54	5,29	-2,86	0,005

Показники здатності до побудови зорових уявлень є вищими у студентів, які здобувають професію дизайнера як другу, так само як і яскравість та чіткість цих уявлень, здатність точно трансформувати в уяві просторові образи (таблиці 2.30).

Таблиця 2.30

Показники здатності до оцінки візуальних уявлень (самоконтроль, чіткість та яскравість) у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Яскравість та чіткість зорових уявлень	49,45	14,64	57,96	12,80	-3,83	<0,0001
Самоконтроль візуальних уявлень	17,61	5,70	19,71	5,15	-2,40	0,018
Здатність до просторових уявлень	8,68	2,64	9,94	3,42	-2,61	0,010

У таблиці 2.31 показано, що суттєвих відмінностей у показниках образної пам'яті між групами досліджуваних встановлено не було. Отже, рівень розвитку образної пам'яті загалом не залежить від етапу професіоналізації дизайнера. Ця закономірність є справедливою для

показників повноти і точності відтворення конкретних та абстрактних образів, проте показники вибірковості відтворення є вищими у тих студентів, що добувають вищу освіту вдруге. Так, на більш пізньому етапі професіоналізації точність та якість сприйняття візуальної інформації, здатність її відтворити у повному і деталізованому вигляді є вищою у студентів, які обрали вищу освіту за спеціальністю дизайну вдруге.

Таблиця 2.31

Показники образної креативності у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Повнота запам'ятовування конкретних образів	9,36	1,67	9,49	1,74	-0,45	0,655
Точність запам'ятовування конкретних образів	0,43	0,60	0,73	0,99	-2,32	0,022
Повнота запам'ятовування абстрактних образів	7,69	1,43	7,77	1,47	-0,34	0,736
Точність запам'ятовування абстрактних образів	0,40	0,77	0,49	0,91	-0,66	0,511
Вибірковість візуального відтворення	8,74	4,71	10,63	4,18	-2,63	0,009

За соціальними мотивами вибору професії дизайнера суттєвих відмінностей у студентів на різних етапах професіоналізації відмінностей немає.

У таблиці 2.32 показано відмінності у показниках мотивів вибору професії дизайнера у студентів на різних етапах професіоналізації. Слід зазначити, що провідними мотивами вибору професії у групі студентів, які здобувають першу вищу освіту, є: мотив самовдосконалення, а також стимуляції, комфорту та креативних ідей. Натомість у студентів, які обрали професію дизайнера як другу на першому місці є мотив стимуляції, далі за рангом креативних ідей, самовдосконалення, суспільної користі професії а

комфортних умов праці, причому усі ці мотиви виражені у них вище, ніж у студентів першої дослідницької групи. Загалом студенти, які здобувають другу вищу освіту, мають вищі показники за мотивами матеріального заохочення, комфортних умов праці, структурованості праці, складних цілей та досягнень, стимуляції та різноманіття, креативності та ідей, самовдосконалення та суспільної користі праці. Отже, вибір професії дизайнера як другої, необхідної для подальшого кар'єрного зростання обумовлений більшою кількістю та силою мотивів професійного вибору.

Таблиця 2.32

Показники мотивації вибору професії дизайнера у студентів з різним на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Матеріальне заохочення	19,35	3,19	20,96	2,47	-3,46	0,001
Комфортні умови праці	20,00	3,08	22,79	1,45	-6,98	<0,0001
Структурованість праці	17,28	3,06	18,26	2,53	-2,14	0,034
Спілкування, контакти	16,98	4,30	16,86	4,43	0,17	0,863
Стабільні стосунки з колегами	12,12	5,11	11,31	3,63	1,12	0,264
Визнання керівництвом та повага колег	19,09	4,45	19,91	3,30	-1,29	0,199
Складні цілі, досягнення	16,82	5,66	18,74	6,05	-2,06	0,041
Вплив і влада	17,22	4,80	18,16	4,19	-1,29	0,197
Стимуляція, різноманіття	20,58	3,40	24,13	3,29	-6,61	<0,0001
Креативність, ідеї	20,40	3,85	23,41	3,97	-4,83	<0,0001
Самовдосконалення	21,02	4,18	23,30	4,10	-3,43	0,001
Суспільна користь професії	19,24	4,83	22,89	4,10	-5,04	<0,0001

У таблиці 2.33 видно, що студенти, які обрали професію дизайнера як другу, мають вищі показники усіх параметрів переживання стану потоку у

творчій діяльності, особливо відчуття трансформації часу протягом творчої діяльності, ясності мети під час виконання творчого завдання та концентрації на поточному моменті у процесі творчості. Аутотелічне переживання загалом в однаковій мірі властиво студентам обох дослідницьких груп.

Таблиця 2.33

Показники потокового стану у творчості у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Баланс між ступенем складності діяльності і рівнем розвитку навичок	9,11	3,79	11,09	5,53	-2,65	0,009
Злиття свідомості і дії	10,49	3,89	12,49	4,60	-2,96	0,004
Ясність мети	10,58	3,66	13,76	4,45	-4,92	<0,0001
Точність зворотного зв'язку	9,86	3,59	12,34	3,12	-4,56	<0,0001
Концентрація на поточному моменті	10,69	4,10	13,50	4,18	-4,23	<0,0001
Відчуття контролю	10,22	3,48	12,71	4,48	-3,95	<0,0001
Втрата самосвідомості	10,68	3,74	13,10	4,10	-3,87	<0,0001
Трансформація часу	10,52	3,27	14,43	3,69	-7,05	<0,0001
Аутотелічне переживання	10,85	3,43	11,60	3,45	-1,36	0,177

У таблиці 2.34 показано відмінності у показниках психоемоційних станів під час творчої діяльності у студентів на різних етапах професіоналізації. Студентам які навчаються у вищій школі вдруге властиве більша міра переживання почуття переваги, гордості та наснаги у процесі творчої діяльності. Їм також більш властиві стани азарту та захвату під час виконання творчого завдання. Емоції студентів, які здобувають першу вищу освіту, є менш інтенсивними.

Показники психоемоційних станів у студентів на різних етапах професіоналізації

Показники	Групи досліджуваних				t	p
	Перша освіта		Друга освіта			
	М	σ	М	σ		
Азарт	3,45	1,41	4,03	0,95	-2,92	0,004
Наснага	3,92	0,81	4,66	0,56	-6,50	<0,0001
Захват	3,59	1,42	4,26	0,94	-3,38	0,001
Гордість	3,58	1,36	4,39	0,84	-4,34	<0,0001
Інтерес	3,95	0,66	3,86	0,82	0,83	0,410
Окриленість	4,01	0,82	4,40	0,75	-3,06	0,003
Спокій	3,64	1,42	3,47	1,45	0,72	0,474
Радість	4,18	0,75	4,21	0,74	-0,27	0,786
Щастя	3,91	0,85	3,89	0,91	0,17	0,868
Захоплення	4,16	0,77	4,34	0,81	-1,45	0,149
Задоволення	4,00	0,53	4,10	0,76	-0,97	0,332
Почуття переваги	3,28	1,41	4,26	0,97	-4,91	<0,0001
Почуття успіху	4,26	0,74	4,34	0,76	-0,72	0,471
Натхнення	3,90	0,66	3,77	0,97	0,97	0,332

Отже, загалом більш свідомий вибір професії дизайнера на більш пізніх етапах професіоналізації, що може пояснено виробничою необхідністю такого вибору чи пізнавальним інтересом до сфери дизайну загалом на тлі оволодіння іншою професією та досвіду роботи є вагомим фактором більшою актуалізації творчої активності студентів за усіма компонентами: мотиваційно-потребовим, вираженим у більшій потребі у самовдосконаленні, стимулюванні, широких соціальних мотивах, емоційно-вольовому, вираженому у більшій збудливості та переживанні потоку під час творчості, та когнітивно-креативнісному компоненті, вираженому у більш розвинутій

креативності, вибірковості відтворення образної пам'яті, здатності до просторових уявлень та естетичних здібностях.

Отримані результати свідчать на користь факту про необхідність впровадження програми розвитку творчої активності студентів, які здобувають вищу освіту вперше.

2.6. Регулятивні предиктори творчої активності майбутніх дизайнерів

У таблицях 2.35-2.42 подано результати множинного регресійного аналізу з покроковим включенням регулятивних предикторів компонентів творчої активності майбутніх дизайнерів.

Таблиця 2.35

Регулятивні предиктори інтегрального показника творчої активності

Показники	БЕТА	Стд.Ош.	В	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			16,90911	3,132661	5,39768	0,000000
Креативна обізнаність	-0,017794	0,057860	-0,05207	0,169303	-0,30754	0,758873
Креативна рефлексія	0,160840	0,070133	0,13768	0,060032	2,29335	0,023265
Планування	0,186227	0,085257	1,07254	0,491023	2,18430	0,030547
Моделювання	0,043088	0,051387	0,19427	0,231679	0,83851	0,403123
Програмування	0,022715	0,073597	0,12041	0,390115	0,30864	0,758035
Оцінка результату	-0,032251	0,060837	-0,13441	0,253543	-0,53012	0,596839
Гнучкість	0,018107	0,031245	0,07083	0,122222	0,57953	0,563129
Самостійність	-0,015714	0,063008	-0,05619	0,225321	-0,24940	0,803405
Внутрішня саморегуляція	0,237731	0,063044	0,49457	0,131155	3,77085	0,000236
Ідентифіковане регулювання	0,175793	0,036756	0,43563	0,091086	4,78266	0,000004
Інтроєктоване регулювання	-0,206352	0,050982	-0,42640	0,105349	-4,04756	0,000084
Зовнішнє регулювання	-0,114687	0,061980	-0,19963	0,107885	-1,85039	0,066293

Серед регулятивних предикторів розвитку інтегрального показника творчої активності впливовими виявилися внутрішня саморегуляція творчої діяльності ($\beta = 0,24$; $t = 3,77$; $p < 0,001$), ідентифіковане регулювання ($\beta = -0,18$; $t = 4,78$; $p < 0,00001$), інтроєктоване регулювання ($\beta = -0,20$; $t = -4,05$;

$p < 0,0001$), здатності до планування ($\beta = 0,19$; $t = 2,18$; $p < 0,05$) та креативна рефлексія ($\beta = 0,16$; $t = 2,29$; $p < 0,05$). Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Творча активність = 16,90 + 0,24 Внутрішня саморегуляція + 0,18 Ідентифіковане регулювання – 0,20 Інтроєктоване регулювання + 0,18 Планування + 0,16 Креативна рефлексія.

До регулятивних предикторів образної креативності студентів відносяться здатність до планування ($\beta = 0,38$; $t = 5,50$; $p < 0,00001$), самостійність ($\beta = 0,26$; $t = 5,07$; $p < 0,00001$), креативна рефлексія ($\beta = 0,26$; $t = 4,49$; $p < 0,00001$), креативна обізнаність ($\beta = 0,15$; $t = 3,25$; $p < 0,01$), здатність до моделювання ($\beta = 0,08$; $t = 1,99$; $p < 0,05$).

Регресійне рівняння для показників образної креативності майбутніх дизайнерів має такий вигляд:

Образна креативність = 18,29 + 0,38 Планування + 0,26 Самостійність + 0,26 Креативна рефлексія + 0,08 Моделювання.

Таблиця 2.36

Регулятивні предиктори образної креативності майбутніх дизайнерів

	БЕТА	Стд.Ош.	В	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			18,29594	6,835806	2,67649	0,008297
Креативна обізнаність	0,153666	0,047158	1,20382	0,369437	3,25852	0,001395
Креативна рефлексія	0,256879	0,057162	0,58869	0,130997	4,49391	0,000014
Планування	0,382479	0,069488	5,89760	1,071465	5,50424	0,000000
Моделювання	0,083591	0,041882	1,00900	0,505549	1,99585	0,047823
Програмування	0,071434	0,059984	1,01376	0,851273	1,19088	0,235647
Оцінка результату	0,016420	0,049585	0,18321	0,553257	0,33116	0,741004
Гнучкість	-0,031995	0,025466	-0,33508	0,266702	-1,25639	0,210994
Самостійність	0,260576	0,051354	2,49480	0,491675	5,07409	0,000001
Внутрішня саморегуляція	0,011027	0,051384	0,06142	0,286194	0,21460	0,830381
Ідентифіковане регулювання	0,015457	0,029958	0,10255	0,198758	0,51597	0,606665
Інтроєктоване регулювання	0,030784	0,041552	0,17031	0,229882	0,74085	0,459982
Зовнішнє регулювання	0,052175	0,050516	0,24315	0,235418	1,03285	0,303394

Серед регулятивних предикторів розвитку естетичних здібностей впливовими виявилися інтроєктоване регулювання ($\beta = -0,30$; $t = -4,34$; $p < 0,0001$), ідентифіковане регулювання ($\beta = 0,17$; $t = 3,48$; $p < 0,0001$), здатності до планування ($\beta = 0,34$; $t = 2,91$; $p < 0,01$), зовнішнє регулювання ($\beta = -0,21$; $t = -2,56$; $p < 0,05$), внутрішня саморегуляція ($\beta = 0,19$; $t = 2,22$; $p < 0,0001$) Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Естетичні здібності = 21,05 + 0,19 Внутрішня саморегуляція + 0,17 Ідентифіковане регулювання – 0,30 Інтроєктоване регулювання + 0,34 Планування – 0,21 зовнішня регуляція.

Таблиця 2.37

Регулятивні предиктори естетичних здібностей

	БЕТА	Стд.Ош.	В	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			21,05546	2,546020	8,26995	0,000000
Креативна обізнаність	-0,094027	0,079526	-0,16269	0,137598	-1,18235	0,239004
Креативна рефлексія	0,134858	0,096395	0,06826	0,048790	1,39901	0,163944
Планування	0,342726	0,117182	1,16718	0,399071	2,92473	0,004002
Моделювання	-0,037971	0,070629	-0,10123	0,188294	-0,53762	0,591666
Програмування	-0,169959	0,101155	-0,53272	0,317060	-1,68018	0,095076
Оцінка результату	0,005100	0,083618	0,01257	0,206063	0,06099	0,951452
Гнучкість	0,044687	0,042945	0,10336	0,099334	1,04057	0,299808
Самостійність	-0,101969	0,086602	-0,21562	0,183126	-1,17745	0,240945
Внутрішня саморегуляція	0,193080	0,086651	0,23752	0,106594	2,22824	0,027404
Ідентифіковане регулювання	0,176289	0,050520	0,25832	0,074028	3,48951	0,000641
Інтроєктоване регулювання	-0,304493	0,070072	-0,37206	0,085620	-4,34544	0,000026
Зовнішнє регулювання	-0,218312	0,085188	-0,22470	0,087682	-2,56270	0,011405

До регулятивних предикторів розвитку здатності до просторових уявлень впливовими виявилися показники інтроєктованого регулювання ($\beta = -0,27$; $t = -2,93$; $p < 0,01$), внутрішньої саморегуляції ($\beta = 0,29$; $t = 2,65$; $p < 0,01$) та креативної рефлексії ($\beta = 0,31$; $t = 2,51$; $p < 0,01$). Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Здатність до просторових уявлень = 7,83 + 0,29 Внутрішня саморегуляція + 0,31 Креативна рефлексія – 0,27 Інтроєктоване регулювання.

Таблиця 2.38

Регулятивні предиктори здатності до просторових уявлень

	БЕТА	Стд.Ош.	B	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			7,838028	1,897402	4,13093	0,000061
Креативна обізнаність	0,040858	0,103477	0,040490	0,102544	0,39485	0,693531
Креативна рефлексія	0,315095	0,125427	0,091345	0,036361	2,51218	0,013094
Планування	0,101395	0,152474	0,197774	0,297405	0,66500	0,507106
Моделювання	-0,025529	0,091900	-0,038981	0,140324	-0,27779	0,781567
Програмування	-0,244733	0,131621	-0,439345	0,236286	-1,85938	0,065000
Оцінка результату	-0,033258	0,108802	-0,046941	0,153567	-0,30567	0,760294
Гнучкість	-0,082731	0,055879	-0,109603	0,074028	-1,48056	0,140894
Самостійність	0,015648	0,112684	0,018951	0,136473	0,13887	0,889749
Внутрішня саморегуляція	0,299297	0,112749	0,210873	0,079438	2,65455	0,008829
Ідентифіковане регулювання	0,118271	0,065735	0,099260	0,055169	1,79921	0,074066
Інтроєктоване регулювання	-0,267618	0,091176	-0,187288	0,063808	-2,93519	0,003877
Зовнішнє регулювання	-0,078392	0,110845	-0,046213	0,065344	-0,70722	0,480563

До регулятивних предикторів розвитку образної пам'яті впливовими виявилися показники ідентифікованого регулювання ($\beta = 0,39$; $t = 5,84$; $p < 0,0001$), внутрішньої саморегуляції ($\beta = 0,40$; $t = 3,44$; $p < 0,0001$), креативної рефлексії ($\beta = 0,37$; $t = 2,89$; $p < 0,01$), самостійності ($\beta = 0,21$; $t = 1,83$; $p < 0,05$). Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Образна пам'ять (інтегративний показник) = 8,67 + 0,40 Внутрішня саморегуляція + 0,37 Креативна рефлексія – 0,39 Ідентифіковане регулювання + 0,20 Самостійність.

Регулятивні предиктори образної пам'яті (як інтегрального показника повноти і точності запам'ятовування конкретних та абстрактних візуальних образів та образного відтворення)

	БЕТА	Стд.Ош.	B	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			8,677163	3,684038	2,35534	0,019845
Креативна обізнаність	0,043566	0,106604	0,081368	0,199102	0,40868	0,683381
Креативна рефлексія	0,373630	0,129217	0,204135	0,070599	2,89149	0,004425
Планування	0,185007	0,157082	0,680100	0,577447	1,17777	0,240817
Моделювання	0,014321	0,094678	0,041212	0,272457	0,15126	0,879979
Програмування	0,068603	0,135599	0,232107	0,458779	0,50592	0,613678
Оцінка результату	-0,103400	0,112090	-0,275053	0,298168	-0,92247	0,357814
Гнучкість	0,084521	0,057567	0,211032	0,143734	1,46821	0,144214
Самостійність	0,213470	0,116090	0,487255	0,264979	1,83884	0,047984
Внутрішня саморегуляція	0,400009	0,116156	0,531157	0,154239	3,44372	0,000750
Ідентифіковане регулювання	0,395958	0,067722	0,626298	0,107117	5,84684	0,000000
Інтроєктоване регулювання	-0,088161	0,093931	-0,116280	0,123891	-0,93857	0,349513
Зовнішнє регулювання	0,092867	0,114195	0,103179	0,126874	0,81324	0,417416

Оскільки найбільш значущим мотивом вибору професії дизайнера виявляється потреба у втіленні у професійній діяльності власних креативних ідей, на нашу думку, доцільним є вивчення регулятивних предикторів актуалізації саме цього мотиву. До регулятивних предикторів розвитку потреби у креативних ідеях впливовими виявилися показники креативної рефлексії ($\beta = 0,46$; $t = 3,08$; $p < 0,01$), креативної обізнаності ($\beta = 0,25$; $t = 1,98$; $p < 0,05$) та здатності до оцінки результату діяльності ($\beta = 0,24$; $t = 1,86$; $p < 0,05$). Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Потреба у креативних ідеях = 16,67 + 0,46 Креативна рефлексія + 0,25 Креативна обізнаність + 0,24 Оцінка результату діяльності.

Регулятивні предиктори потреби у креативних ідеях майбутніх дизайнерів

	БЕТА	Стд.Ош.	В	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			16,67227	3,094419	5,38785	0,000000
Креативна обізнаність	0,246954	0,124149	0,33266	0,167236	1,98917	0,048564
Креативна рефлексія	0,464491	0,150484	0,18304	0,059299	3,08664	0,002426
Планування	0,079677	0,182935	0,21125	0,485028	0,43555	0,663813
Моделювання	0,184643	0,110260	0,38324	0,228851	1,67461	0,096166
Програмування	0,060646	0,157916	0,14799	0,385353	0,38404	0,701509
Оцінка результату	0,243438	0,130538	0,46705	0,250447	1,86488	0,051219
Гнучкість	-0,074812	0,067042	-0,13472	0,120730	-1,11591	0,266309
Самостійність	-0,028278	0,135196	-0,04655	0,222570	-0,20916	0,834613
Внутрішня саморегуляція	-0,070558	0,135273	-0,06757	0,129554	-0,52160	0,602748
Ідентифіковане регулювання	0,062352	0,078867	0,07113	0,089974	0,79060	0,430471
Інтроєктоване регулювання	0,021811	0,109391	0,02075	0,104062	0,19939	0,842237
Зовнішнє регулювання	-0,139295	0,132989	-0,11162	0,106568	-1,04741	0,296652

Виявлено, що до регулятивних предикторів стану потоку у творчій діяльності впливовими виявилися показники здатності до планування ($\beta = 0,58$; $t = 4,15$; $p < 0,0001$), самостійності ($\beta = 0,25$; $t = 2,42$; $p < 0,05$), креативної рефлексії ($\beta = 0,26$; $t = 2,24$; $p < 0,05$), креативної обізнаності ($\beta = 0,19$; $t = 2,02$; $p < 0,05$), здатності до моделювання діяльності ($\beta = 0,17$; $t = 1,99$; $p < 0,05$) та ідентифікованого регулювання ($\beta = -0,12$; $t = -2,06$; $p < 0,05$). Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Стан потоку у творчій діяльності = 76,57 + 0,26 Креативна рефлексія + 0,19 Креативна обізнаність + 0,58 Планування діяльності + 0,17 Моделювання діяльності – 0,12 Ідентифіковане регулювання.

Таблиця 2.41

Регулятивні предиктори стану потоку у творчій діяльності (сумарного показника)

	БЕТА	Стд.Ош.	B	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			76,57007	18,02898	4,24705	0,000039
Креативна обізнаність	0,191838	0,094526	1,97744	0,97437	2,02947	0,044240
Креативна рефлексія	0,257539	0,114578	0,77658	0,34550	2,24773	0,026103
Планування	0,578591	0,139286	11,73884	2,82592	4,15399	0,000056
Моделювання	0,167696	0,083951	2,66343	1,33335	1,99754	0,047637
Програмування	0,008623	0,120236	0,16103	2,24518	0,07172	0,942923
Оцінка результату	-0,163857	0,099391	-2,40562	1,45918	-1,64862	0,101392
Гнучкість	-0,020575	0,051045	-0,28352	0,70341	-0,40307	0,687492
Самостійність	-0,249567	0,102937	-3,14394	1,29676	-2,42446	0,016562
Внутрішня саморегуляція	-0,030963	0,102996	-0,22692	0,75482	-0,30063	0,764130
Ідентифіковане регулювання	-0,123751	0,060049	-1,08031	0,52421	-2,06083	0,041106
Інтроєктоване регулювання	-0,111693	0,083289	-0,81306	0,60630	-1,34102	0,182011
Зовнішнє регулювання	-0,127141	0,101257	-0,77961	0,62090	-1,25562	0,211272

Визначено, що серед регулятивних предикторів станів завзятості і тріумфу творчої діяльності впливовими виявилися показники самостійності ($\beta = 0,62$; $t = 3,90$; $p < 0,0001$), креативної рефлексії ($\beta = 0,41$; $t = 2,32$; $p < 0,05$), оцінки результату ($\beta = 0,30$; $t = 1,93$; $p < 0,05$) та здатності до моделювання діяльності ($\beta = 0,25$; $t = 1,93$; $p < 0,05$). Зазначені предиктори увійшли до регресійного рівняння:

Стани завзятості і тріумфу у творчій діяльності = 0,41 Креативна рефлексія + 0,62 Самостійність + 0,30 Оцінка результату діяльності + 0,25 Моделювання діяльності – 1,79.

Регулятивні предиктори таксономічної групи психічних станів «Стани завзятості і тріумфу творчої діяльності»

	БЕТА	Стд.Ош.	B	Стд.Ош.	t(145)	p-уров.
Вільний член			-1,79019	0,866697	-2,06553	0,040653
Креативна обізнаність	0,090963	0,145706	0,02924	0,046840	0,62429	0,533419
Креативна рефлексія	0,409687	0,176614	0,03853	0,016609	2,31967	0,021754
Планування	-0,294494	0,214700	-0,18634	0,135849	-1,37166	0,172289
Моделювання	0,250168	0,129406	0,12391	0,064098	1,93321	0,051159
Програмування	0,290290	0,185336	0,16905	0,107931	1,56629	0,119461
Оцінка результату	0,296252	0,153205	-0,13564	0,070146	1,93370	0,051098
Гнучкість	0,082754	0,078683	0,03556	0,033815	1,05174	0,294669
Самостійність	0,619571	0,158671	0,24342	0,062338	3,90475	0,000144
Внутрішня саморегуляція	-0,201042	0,158762	-0,04595	0,036286	-1,26631	0,207432
Ідентифіковане регулювання	-0,144440	0,092562	-0,03932	0,025200	-1,56047	0,120829
Інтроєктоване регулювання	0,165570	0,128385	0,03759	0,029146	1,28963	0,199232
Зовнішнє регулювання	0,037213	0,156081	0,00712	0,029848	0,23842	0,811894

Отже, з метою прогнозування міри розвитку компонентів творчої активності необхідно враховувати рівень розвитку таких параметрів саморегуляції, як стильові особливості саморегуляції навчально-професійної діяльності (здатності до планування, моделювання та оцінки результату діяльності, а також самостійність у побудові власної стратегії поведінки), особливості регулювання творчої діяльності (внутрішню саморегуляцію, ідентифіковане та інтроєктоване регулювання), а також метакреативність, зокрема такий її параметр як креативна рефлексія.

Висновки до другого розділу

У результаті теоретико-методологічного аналізу проблеми творчої активності було створено її модель та визначено перелік дескрипторів, що описують її структурні компоненти, дібрано засоби їх психодіагностики. Вивчення когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності

реалізувалось через аналіз особливостей прояву образної креативності та пам'яті, естетичних здібностей та естетичного інтелекту, здатностей до побудови просторово-візуальних образів. Виявлення особливостей мотиваційно-потребового компоненту досягалось через аналіз мотивів вибору професії дизайнера шляхом застосування авторської методики. Визначення емоційно-вольових характеристик творчої активності передбачало аналіз стану потоку та домінуючих психоемоційних станів у ситуації творчості. Діяльнісно-результативний компонент творчої активності був досліджений через аналіз усіх параметрів творчої активності в залежності рівня академічної успішності та етапу професіоналізації майбутніх дизайнерів.

Показники інтегрального показника творчої активності позитивно пов'язані з усіма параметрами образної креативності, а студенти з високим рівнем творчої активності випереджають за рівнем креативності інших студентів, особливо за показниками гнучкості. Образна креативність загалом позитивно пов'язана з естетичними здібностями та естетичним інтелектом, здатностями до побудови візуально-просторових уявлень, образною пам'яттю, зокрема повнотою запам'ятовування абстрактних і конкретних образів, вибірковістю відтворення.

Показники інтегрального компоненту творчої активності позитивно пов'язані з естетичними здібностями та естетичним інтелектом, причому останній виражений значно вище у студентів з високим рівнем творчої активності. Естетичний інтелект та здібності сильно корелюють зі здатностями до побудови візуально-просторових образів, вміння їх контролювати та яскраво та чітко уявляти, а також повнотою запам'ятовування конкретних образів.

Показники здатності до продукування просторово-візуальних уявлень позитивно пов'язані з інтегральним показником творчої активності. Здатність до побудови яскравих та чітких уявлень та їх самоконтроль, вміння

маніпулювати образами в уяві виражені більшою мірою у майбутніх дизайнерів з високим рівнем творчої активності.

Повнота запам'ятовування абстрактних образів та вибірковість відтворення образів позитивно пов'язані з інтегральним показником творчої активності, яскравістю та чіткістю візуальних уявлень та здатністю до їх побудови.

Інтегральний показник творчої активності позитивно корелює з усіма мотивами вибору професії дизайнера, крім потреби у матеріальному заохоченні. Загалом мотивація професійної діяльності є більш міцною у студентів з високим рівнем творчої активності, які зокрема випереджають інших студентів з рівнем актуалізації мотивів стимуляції, складних цілей і досягнення, креативних ідей, самовдосконалення та суспільної користі професії. Починаючи з середнього рівня розвитку образної креативності за умови високої творчої активності актуальними стають мотиви самовдосконалення, стимуляції та креативних ідей у професійній діяльності.

Показники стану потоку у творчій діяльності характеризуються найбільш міцними зв'язками із інтегральним компонентом творчої активності. Студенти з високим рівнем творчої активності відрізняються найвищим рівнем показників стану потоку, особливо таких його параметрів, як злиття свідомості та дії, концентрація на поточному моменті, втрата самосвідомості та баланс між складністю завдання та рівня сформованості навичок для його реалізації.

Найбільш типовими психоемоційними станами у ситуації творчої діяльності у майбутніх дизайнерів є азарт, наснага, захват, гордість, інтерес, окриленість, спокій, радість, щастя, захоплення, задоволення, почуття переваги та успіху та натхнення, більшість з яких позитивно корелюють із мірою розвитку творчої активності. У студентів з високим рівнем творчої активності психоемоційні стани у ситуаціях творчості є більш диференційованими та узгодженими між собою, а ті з них, які спрямовані на

успішну реалізацію творчої діяльності (азарт, наснага, захват, захоплення, натхнення та ін..) виражені більш інтенсивно.

Висока академічна успішність майбутніх дизайнерів передбачає вищий рівень розвитку образної креативності, естетичних здібностей та інтелекту, здатності до побудови яскравих та чітких уявлень, вибіркості образного відтворення, професійної вмотивованості, стану потоку у творчості, станів наснаги, окриленості, гордості, почуттів переваги та успіху. Крім того, було показано, що рівень розвитку усіх параметрів мотиваційно-потребового, когнітивно-креативнісного та емоційно-вольового компонентів творчої активності є вищим у студентів, які вже мають досвід вищої освіти, а професія дизайнера є для них другим вибором майбутньої професії.

Визначено низку регулятивних предикторів творчої активності майбутніх дизайнерів, до яких відносяться метакреативність, саморегуляція творчої та навчально-професійної діяльності. Інтегральний показник творчої активності позитивно обумовлений показниками внутрішньої саморегуляції та ідентифікованого регулювання творчої діяльності, здатності до планування навчально-професійної діяльності, креативною рефлексією та негативно – показниками інтроєктованого регулювання творчої діяльності. Образна креативність регулюється показниками здатності до планування та моделювання, самостійністю у навчально-професійній діяльності, а також креативною рефлексією. Естетичні здібності позитивно обумовлені внутрішньою саморегуляцією, ідентифікованого регулювання, здатностями до планування навчально-професійної діяльності та негативно – інтроєктованим регулюванням та зовнішньою регуляцією творчої діяльності. Здатність до просторових уявлень позитивно обумовлена показниками креативної рефлексії та внутрішньої саморегуляції творчої діяльності та негативно – інтроєктованого регулювання. На показниках образної пам'яті позитивно позначаються такі регулятивні предиктори, як внутрішня саморегуляція творчої діяльності, креативна рефлексія, самостійність та негативно – ідентифіковане регулювання. Потреба у креативних ідеях

обумовлена показниками креативної рефлексії, креативної обізнаності та оцінка результату навчально-професійної діяльності. Стан потоку у творчій діяльності позитивно обумовлений креативною рефлексією та обізнаністю, здатністю до планування та моделювання навчально-професійної діяльності, негативно – ідентифікованим регулюванням. Стани завзятості і триумфу у творчій діяльності позитивно обумовлені креативною рефлексією, самостійністю та здатностями до оцінки результатів та моделювання навчально-професійної діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ.

3.1. Методологічні засади розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів

Сучасний стан соціально-економічної ситуації в Україні вимагає подальшої структурної модернізації вищої освіти у галузі дизайну відповідно до викликів світового рівня. Проблема здебільшого полягає у тому, що наявна система підготовки фахівців-дизайнерів реально історично ґрунтується на традиціях вітчизняних мистецьких шкіл і є слабо інтегрованою у зарубіжну практику мистецтва та дизайну, реклами та маркетингу, які більшою мірою орієнтовані на потреби замовника. Сьогодні працедавці вимагають від фахівця-дизайнера не тільки кваліфікацію, яка передбачає продуктивну реалізацію виробничих функцій, а й високу ефективність, яка зумовлена його дієвою компетентністю, що не зводиться лише до набутих у навчанні окремих знань, норм, умінь і навичок, а в якій поєднуються цінності і смисли творчої діяльності, професійна кваліфікація та соціальна поведінка, здатність працювати в групі та ініціативність, відповідальність, конкурентоспроможність, готовність до ризику, креативність та естетичний інтелект, професійна рефлексивність та прогностичність.

Всебічне плекання соціально і професійно активної особистості-громадянина із усім необхідним переліком «софт-скілз» для майбутньої професійної діяльності вимагає від українських ЗВО застосування не тільки нових методів, прийомів, форм навчальної роботи, освітніх технологій і технік, а й їх інтеграції, опори на традиції українського мистецтва та оволодіння зарубіжними практиками, взаємодії педагогів на вихованців. Щоб

сформувати компетентного випускника-дизайнера в усіх потенційно значущих сферах його професійної самореалізації варто враховувати деякі психолого-педагогічні принципи його професійної підготовки.

На думку О. Б. Коломієць, для розвитку творчої активності майбутнього фахівця слід впроваджувати регулярне оновлення змісту навчальних програм з усіх дисциплін та методики їх викладання; удосконалювати навчальний процес через дискусійну форму проведення практичних занять; впроваджувати самостійний пошук причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей суспільних процесів та явищ студентами, а також творчі конкурси студентських робіт [69].

За результатами досліджень С. Сисоєвої було виявлено низку психолого-педагогічних умов, які сприяють творчій активності студентів, їх самореалізації у навчально-виховному процесі ЗВО, а саме: забезпечення реалізації студентами своїх творчих можливостей у навчально-виховному процесі вищої школи як на заняттях, так і у позааудиторній роботі через участь у гуртках, наукових товариствах, конкурсах, змаганнях, олімпіадах, квестах, тренінгах, виставках творчих студентських робіт тощо; залучення студентів до різних видів громадської діяльності; створення творчої атмосфери, морально-психологічного клімату в студентському колективі; демократичний стиль спілкування викладачів зі студентами, свобода творчих дискусій; сприяння підвищенню загального культурного рівня студентів; уміння викладачів помічати й цінувати неповторну творчу індивідуальність кожного студента [136].

Враховуючи результати наукових досліджень у сфері дизайн-освіти [85; 114] й специфіку професійної діяльності майбутніх дизайнерів, нами було визначено низку психолого-педагогічних принципів впровадження програми психологічного супроводу розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів, а саме:

- 1) опора на український культурно-історичний досвід у створенні програм оптимізації художньо-творчої діяльності студентів, що сприяє їх

повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку, професійному самовизначенню, вмотивовує на саморозвиток та самореалізацію;

2) реалізація можливостей для взаємодопомоги, поваги, відповідальності і впевненості в собі, спроможності до активної колективної взаємодії; сприяння адекватній життєвій перспективі та активній життєвій позиції студентів за рахунок розширення їхньої мистецької сфери самореалізації;

3) створення умов для творчого самовираження студентів на основі всебічного врахування особистих особливостей і проявів активності в художньо-творчій діяльності з урахуванням професійної сфери;

4) розкриття універсальних розвивальних, пізнавальних та інформаційних можливостей мистецтва та способів їх застосування для забезпечення освітнього процесу з урахуванням специфіки дизайну як фаху;

5) навчання позитивним адаптаційним стратегіям, дотичним українській культурі та соціуму, створення умов для соціокультурної ідентифікації студентів, що забезпечує їх позитивним соціокомунікативним досвідом і залучає до культурних цінностей, а також включає майбутніх дизайнерів у функціонування системи сучасної культури загалом.

6) використання вправ і методів навчання, спрямованих на розвиток художньо-образного мислення, творчої уяви і фантазії;

7) застосування інформаційно-комунікаційних технологій для художнього проєктування;

8) забезпечення оволодіння студентами професійними вміннями в умовах реального проєктування;

9) забезпечення у студентів мотивації до творчого саморозвитку завдяки участі в конкурсах і виставках;

10) впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що актуалізують суб'єктну позицію майбутнього фахівця в навчально-професійній діяльності.

Н.В. Дерев'янку запропоновано принципи формування проєктно-образного мислення дизайнерів, які, на нашу думку, необхідно враховувати в

організації психологічного супроводу творчої активності майбутніх дизайнерів:

1) принцип єдності формування образної та проєктної складових професійного мислення, розвиток механізмів, які пов'язують, переводять образне мислення до абстрактного, рівень образів-перцептів крізь образизування до образів-концептів;

2) принцип формування проєктно-образного мислення у практичній діяльності дизайнера, тобто трансформація мислєдіяльності у графічну, конструкторську та ін. форми. Трансформація образів у предметні форми, дозволяє, у свою чергу, розвивати нові мисленнєві якості, такі як гнучкість, критичність, варіативність, рефлексивність тощо;

3) принцип єдності формування мислєдіяльності дизайнера та його мислекомунікації (за Г.П. Щєдровицьким [180]), що виявляється у двох аспектах: по-перше, формування проєктно-образного мислення у майбутніх дизайнерів відбудеться завдяки механізму проговорення про себе ходу їх діяльності, починаючи з підготовчої фази й закінчуючи рефлексивною, завершальною фазою; по-друге, обов'язковим є проговорення ходу проєктної діяльності для інших, мовна презентація власного дизайн-проєкту, участь у колективному обговоренні рішень дизайн-проблеми, що забезпечить формування як необхідних дизайнеру комунікативних якостей, так і забезпечить формування таких мисленнєвих якостей як децентричність, рефлексивність, пізнавальна відкритість та ін.;

4) проблемності: принцип формування проєктно-образного мислення дизайнера в процесі вирішення дизайн-проблем, враховуючи їх полісистемний характер, тобто уявлення про проблеми як такі, що містять у собі безліч нечітко виражених, таких що важко формулюються, часто алгоритмічно невирішених завдань (за В.М. Дружиніним [65]).

Крім того, слід зазначити, що креативність розвивається в процесі оволодіння знаннями та дослідницької діяльності. Міра обізнаності визначає використання різноманітних підходів до розв'язання нових нестандартних

завдань і проблем [73]. На заваді розвитку креативності виступають негативне ставлення до себе та своєї діяльності, невпевненість в собі, тривожність, страх поразки, прагнення зняти з себе відповідальність, страх проявити індивідуальність, лінощі, стереотипи в мисленні, комформність, слідування за авторитетом, несхвальні оцінки оточуючих по відношенню до діяльності, її продуктів і особистості творця, а для прояву креативності необхідна сприятлива, невимушена атмосфера, яка стимулює мотивацію до творчості, позитивне ставлення викладача до студента та його діяльності, підкріплена зразком креативного поведінки [73].

Одним із провідних завдань процесу професійної підготовки майбутніх дизайнерів у вищій школі є сприяння усвідомленню студентом своєї значущості та індивідуальності, розвиток творчих та естетичних здібностей. У процесі формування естетичних творчих якостей і вмінь майбутніх фахівців з графічного дизайну виокремлюється два основних напрями розвитку творчих здібностей: на першому відбувається розвиток індивідуальних здібностей через оволодіння практичними вміннями у процесі навчальної творчої роботи на заняттях з художніх дисциплін, на другому – відбувається виховна робота, що й зумовлює формування творчих якостей особистості, зокрема, творчого складу мислення. Необхідними передумовами для розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців з дизайну є емоційно-почуттєве ставлення до явищ навколишньої дійсності в сприйманні світу, особиста значимість художньої творчості (мотивація), наявність розвинутого художнього бачення, образної пам'яті, творчого мислення, естетичного почуття, здатність до емпатії, причому ці якості є результатом інтеграції духовних (інтелектуальних, емоційних, вольових) і практичних можливостей особистості, у процесі творчого перетворення навколишньої дійсності в художній образ [183].

Розвиток емоційно-вольового компоненту творчої активності доцільно впроваджувати через розвиток емоційної креативності, розвиваючи нові, ефективні й аутентичні емоційні синдроми. При цьому емоційна креативність

розуміється як творчий акт, а аутентичність емоційної реакції – як відповідність потребам, цінностям та інтересам суб'єкта [181, с. 25]. Тому що проявами вищого рівня творчої активності виступають якості та здатності свідомого ставлення до діяльності, самодисциплінованості, ініціативності, безкорисливості, внутрішніх мотивів діяльності, потреби в творчості, спрямованості на творчу діяльність, отримання задоволення від процесу, змісту творчої діяльності, а не в результаті отримання винагороди за неї [161].

Серед додаткових факторів розвитку творчої активності, які також слід враховувати в організації тренінгу є соціальне середовище, умови освіти, навчання, виховання, причому в екстремальних ситуаціях, ситуаціях успіху та свободи творча активність проявляється більшою мірою. [7, с. 115].

У моделях формування творчої активності особистості, запропонованих у дослідженнях В.Ю. Гаврилюк [23], С.В. Дорофей [39], зазначається три етапи: підготовчий, інтегральний і креативний. Реалізація завдань кожного етапу має бути покладено в основні етапи програми оптимізації творчої активності майбутніх дизайнерів. На підготовчому етапі цілеспрямованого розвитку творчої активності, як зазначено авторами, доцільно впроваджувати заняття, спрямовані на досягнення прогностико-діагностичного рівня розвитку творчої активності на основі самопізнання та самовизначення особистості, готовності до переходу на рівень активного засвоєння нових способів пізнавальної та творчої діяльності; розвиток загального уявлення про творчу активність та її основні компоненти; актуалізацію пізнавального інтересу до творчої діяльності, корекцію самооцінки внутрішніх творчих потенцій; розвиток здатності планувати та практично реалізовувати власну творчу ініціативу. Завданням інтегративного (основного) етапу процесу формування творчої активності виступив розвиток здатності до активного засвоєння способів творчої діяльності та їх свідомого використання; відпрацювання практичних умінь самоорганізації, саморегуляції, самоконтролю і конкретних предметних

умінь здійснення пізнавальної та творчої діяльності; розвиток творчих здібностей у різних формах творчої діяльності. Креативний етап процесу формування творчої активності має на меті досягнення: сталої творчої спрямованості у всіх видах діяльності; високого рівня розвитку мотивації творчої діяльності, що дозволяє особистості реалізувати свій творчий потенціал; розкриття неповторної індивідуальності вихованця, винятковості власної творчої діяльності, що має оригінальний перетворювальний характер. Отже, розвиток творчої активності має реалізуватись у три основні етапи – підготовчий чи мотиваційний, на якому формується готовність до творчої активності, основний – на якому відбувається психологічний супровід професійної підготовки та креативніший, на якому формуються, власне, творчі здібності.

В оцінці ефективності впровадження програм психологічного супроводу важливим питанням виявляється аналіз параметрів динаміки творчої активності. Так, рівень сформованості творчої активності особистості С.В. Дорофей пропонує оцінювати за такими критеріями: 1) низький рівень – слабка мотивація творчої діяльності особистості – творча активність проявляється залежно від випадкових обставин, спостерігається пасивність у різних видах творчої діяльності, в мисленні домінує аналогія, самостійні міркування з поставленої творчої проблеми відсутні; 2) середній рівень – усвідомлена творча активність особистості з проявом самостійних творчих дій, викликана зовнішніми стимулами; властиві дисциплінованість і відповідальність за результат творчої діяльності, хоча творча ініціатива і творче мислення характеризуються певною шаблонністю; нестандартність та оригінальність у творчій діяльності можлива лише за умови педагогічної підтримки; 3) високий рівень – яскраво виражене творче спрямування діяльності особистості; властиві стійкі пізнавальні інтереси, велике бажання включатися у різноманітну творчу діяльність, присутні максимальна самостійність у різних видах творчості, цілеспрямованість у творчих пошуках, наполегливість під час виконання творчих завдань,

дисциплінованість і відповідальність; знання, вміння та навички творчої поведінки застосовуються свідомо і конструктивно, властивий інтерес до пошукової та дослідницької роботи, здатність висувати гіпотези, оригінальні ідеї.

Оцінювання успішності майбутніх дизайнерів у здійсненні професійних творчих завдань також має відбуватись через певні критерії. Отже, критеріями оцінювання творчих завдань з реального проектування є: 1) креативність як міра новизни творчого продукту, наявність авторської ідеї та авторського стилю; 2) технологічність творчого продукту як доцільність вибору матеріалу й технології виготовлення виробу, правильність технологічного виконання, надійність виробу в експлуатації; 3) функціональність як відповідність творчого дизайн-продукту функціональному призначенню, ергономічність, зручність у використанні; 4) естетичність творчого продукту як правильність колірної рішення, дотримання пропорцій у формі, гармонізація із середовищем. Кожний із показників оцінювався за трьома рівнями: репродуктивним, трансформаційним та творчим [85].

До найбільш розповсюджених та ефективних методів розвитку творчої активності можна віднести кейс-метод, дизайн-мислення, трансформаційні та ділові ігри.

Як зазначає О.Б. Коломієць, ефективний розвиток творчої активності студентів відбувається в процесі спеціально організованої навчальної діяльності у вигляді ділової гри. Ділові ігри націлені на формування здатності моделювати різні складні й конфліктні ситуації, аналогічні тим, з якими студент може зустрітись в житті. Гра спрямована на вироблення стратегії поведінки, сприяє формуванню інтуїції, умінь вільно орієнтуватися та діяти в складній ситуації, допомагає передбачати вірогідні наслідки тих чи інших рішень, аргументувати свій вибір. У процесі ділової гри забезпечуються сприятливі психолого-педагогічні умови для творчого застосування теоретичних знань в практичній діяльності [69].

К.І. Фоменко та А.М. Большаковою розроблено Т-гру «Креативність» у межах тренінгу креативності та творчих здібностей, що містить елементи гри-змагання, консультування та коучінгу та дозволяє знайти ресурсні стратегії творчості, розвинути здатності до продуктивної творчої діяльності, вмотивувати на здійснення творчої діяльності [156]. Перевагами запропонованої авторами гри є можливості розвитку образної креативності та естетичних здібностей у студентів.

Ефективним засобом розвитку творчої активності та креативності є кейс-метод. У загальному плані кейс – це випадок з повсякденного життя або професійної практики. Метод кейсів – (або метод живих ситуацій) – розбір казусів з реальної практики; варіант, запропонований Уортонською школою бізнесу (США). Метод кейсів містить ігрове «переживання» ситуації і використовується як для навчання керівників, так і для психодіагностики організаційного клімату конкретного підприємства, установи або організації. Кейс: 1) опис (або розповідь) індивідом випадку з повсякденного або професійної практики, з його точки зору, для даного явища або симптоматичного для нього самого; сукупність казусів може служити матеріалом для життєвої або наукової діагностики та психологічного консультування; 2) науково відредагований виклад того ж випадку, що використовується в якості навчальної моделі в соціально-психологічному тренінгу. Метод кейсів сприяє розвитку вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант і складати план його здійснення. І якщо протягом навчального циклу такий підхід застосовується багаторазово, то у студентів виробляється сталі навички вирішення практичних завдань.

Окремим методом розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів, що може застосовуватись в індивідуальній або груповій формі є метод портфоліо. Для того, щоб майбутній дизайнер умів заявити про себе як про фахівця в дизайнерському співтоваристві, вчимо студентів створювати авторські портфоліо. Портфоліо (від італ. *portfoliо* „портфель, тека для

документів”) – підбірка зразків робіт, фотографій, що дають уявлення про пропоновані послуги організації (фірми) або фахівця (модель, фотограф, дизайнер, архітектор і т. ін.) [90].

Дизайн-мислення – методологія рішення інженерних, ділових і інших задач, яка ґрунтується на творчому, а не аналітичному підході. Головною особливістю дизайн-мислення, на відміну від аналітичного мислення, є не критичний аналіз, а творчий процес, в якому деколи найнесподіваніших ідей ведуть до кращого вирішення проблеми [114].

Методологія дизайн-мислення перегукується із сутністю феномену дизайнерське мислення, яке є мішенню його розвитку. Дизайнерське мислення є передумовою дизайнерської свідомості і пов’язане із поняттям «візуального мислення», яке введене у психологію Р. Арнгеймом, на думку якого, засобом виконання завдання є поняття для інтелектуального мислення, а для візуального візуальному – уява. Оскільки дизайнерське мислення може бути як стихійним (безсистемним і мало усвідомленим), так і системним (інструментально-рефлексивним), йому властиві усі три ієрархічні рівні розвитку: наочно-дійовий (через практичну дію з об’єктом), наочно-образний (за допомогою образних уявлень), словесно-логічний (за допомогою логічних понять й інших знакових утворень).

Психологічними ознаками дизайнерського мислення є гнучкість розуму та поліваріативність рішень, систематичність і послідовність мислення, діалектичність, збалансованість та холістичність, когнітивна відкритість, готовність до прийняття нових креативних ідей, оригінальність рішень, здатність до проектування, рефлексія доцільності та конструктивності пропонованих ідей, знання способів естетизації речі та гармонізації середовища. Цілеспрямоване формування зазначених ознак у майбутніх дизайнерів відбуватиметься ефективніше за умови реалізації в освітньому процесі ЗВО трьох психолого-педагогічних принципів: принцип проблемності; принцип гармонійного поєднання раціонально-логічних та

образно-емоційних шляхів пізнання; принцип компліментарності алгоритмічних та евристичних прийомів розумової діяльності [34].

Згідно з Стенфордською моделлю дизайн-мислення містить п'ять фаз або стадій, які по чергово розгортаються у процесі вирішення проблеми: 1) емпатія; 2) визначення (уточнення) проблеми; 3) формування ідеї; 4) прототипування; 5) тестування. При цьому дизайн-мислення є ітеративним процесом, що передбачає повторюваність циклу за потреби з можливістю повернення у ту чи іншу фазу. Емпатія є основою людиноцентрованого дизайну і вихідною точкою будь-якої роботи над покращеннями у сфері, де виявлено складну, комплексну проблему, що не має єдиного, правильного варіанту вирішення [3]. На цій стадії важливо за допомогою методів якісного дослідження пройтися життям та поведінкою об'єктів дослідження (споживачів), взаємодіяти з ними, інтерв'ювати їх, намагатися зрозуміти ситуацію з їхньої перспективи, адже інновація ґрунтується на глибокому розумінні контексту, у якому відбувається певна дія або процес [199]. На другій стадії – визначення – дизайнери використовують інсайти, «зібрані» на першій стадії, аби сфокусуватися на проблемі; тут формується визначення проблеми, що базується на деталях. На цій стадії важливим є рефреймінг вихідної проблеми, що ґрунтується на здобутій новій інформації і дозволяє вийти за рамки стереотипного сприйняття об'єкта дослідження та знайти способи прямого або опосередкованого впливу на проблему [3]. Третя стадія – формування ідей – досліджує простір можливих рішень; мета – піти далі очевидного, здійснити мозковий штурм, згенерувати далекоглядні ідеї та варіанти вирішення проблеми. Після того, як ідеї сформовано, їх приводять в дію на стадії прототипування, створюючи прообраз чи модель розв'язання (або певної множини розв'язків) проблеми, яка згодом може бути протестована. Прототипування не є спробою одразу прийти до кінцевого вирішення, але можливістю конкретизувати ідею. На п'ятій стадії тестування дизайнер випробовує прототип з фактичними чи репрезентативними користувачами (цільовою аудиторією). Дизайнери можуть інтерв'ювати

користувачів, спостерігати, як вони взаємодіють з прототипом або ж застосовувати інші методи збору зворотнього зв'язку для удосконалення рішення. Тестування може, але не далеко не завжди веде до виявлення оптимального способу вирішення проблеми, адже, ґрунтуючись на його результатах, дизайнер може прийти до необхідності удосконалити прототип, переоцінити, цілковито переглянути його або ж повторно перевірити вихідну точку зору [197]. Модель дизайн-мислення може ефективно застосовуватись у початковій та середній освіті [200], а також застосування її для вирішення потреб студентів університетів [3; 62].

Ігрово-психологічний тренінг, запропонований С.К. Шандруком, створений на засадах оргдіяльній гри, дає змогу збагачувати іґротехнічний потенціал на етапі формування іґротехнічної групи, де особливий інтерес становили питання інтенсифікації іґрових процесів; знайомити учасників гри з можливостями і загальними принципами проведення оргдіяльній гри, використовуючи при цьому серії таких іґор, коли формувалася переконаність важливості розпочатої справи активу прихильників іґрового підходу до активізації та розвитку творчої діяльності; зацікавлювати тематикою і змістом іґрового дійства, проблематичним контекстом розвитку професійної креативності та способами її імовірного осмислення і практичного розв'язання. Впроваджений на засадах оргдіяльній іґрово-психологічний тренінг характеризується такими особливостями: містить систему відносно самостійних занять; до структури кожного заняття входять релаксаційні та рефлексивні вправи; діагностичну функцію на окремих заняттях виконують невеликі психологічні тести, анкети; включеність різних невербальних методик (мімічних, жестових, тактильних, вербальних) як інтонаційної техніки, прийомів ведення діалогу, способів подавання та сприйняття зворотнього зв'язку; деякі мнемотехнічні прийоми розширюють коло звичайних уявлень учасників про власну пам'ять та фантазію, вправи на розвиток інтуїції та інтелектуальної лабільності; до заключної частини заняття обов'язково входять самозвіти учасників [172].

Гра-тренінг на тему «Шляхи актуалізації творчих здібностей та умови розвитку професійної креативності», запропонований С.К. Шандруком, проводилася з метою усвідомлення і подолання студентами внутрішніх меж свого мислення, використання ними всього розумового потенціалу для роботи над завданнями, які вимагають відшукання нових способів розв'язання новопосталих проблем і задач. Перевагами впровадженої гри-тренінгу були: можливості формування обізнаності у поняттях стосовно розвитку творчого мислення (творчість, творче завдання, етапи творчого процесу, ментальні моделі, креативність, пошукова творча активність, інсайт тощо), спрямованість на розвиток у студента навичок і вмінь керувати перебігом власного творчого процесу; усвідомлення і подолання ним бар'єрів (когнітивних та особистісних), що перешкоджають актуалізації творчих ресурсів та мислєдїяльнїсних потенцій. У гри-тренінгу використовувалися техніки і методики когнітивної та арт-терапії. Крім змістовних вправ, що реалізують мету і завдання, в нїй були застосовані завдання, спрямовані на розвиток згуртованості групи і підвищення працездатності її учасників. Отже, С.К. Шандруком у межах запропонованої ним розвивальної програми вдалось реалізувати поєднання сутнісного розвивального напрямку роботи з оптимізації творчих здібностей та вправ, спрямованих на розвиток саморегуляції у творчїй діяльності.

3.2. Характеристика розвивальної програми сприяння творчїй активності майбутніх дизайнерів

У результаті аналізу теоретичних та власних емпіричних даних нами було визначено концептуальні принципи сприяння творчїй активності майбутніх дизайнерів, а саме:

1) на творчїй активності позитивно позначаються здатності до саморегуляції навчання, внутрішня саморегуляція творчої діяльності та метакреативність;

2) розвиток творчої активності майбутніх дизайнерів має враховувати напрями з роботи образної креативності, естетичних здібностей та інтелекту та образної пам'яті на тлі формування здатностей до саморегуляції поведінки, діяльності та психоемоційних станів у творчій діяльності;

3) цілеспрямований розвиток творчої активності майбутніх дизайнерів має містити напрямок розвивальних впливів, що сприяють вмінню успішно реалізувати проектну діяльність, тобто розв'язувати художньо-творчі та інженерні завдання та проблеми у групі.

Метою впровадження програми сприяння творчій активності майбутніх дизайнерів було створення психолого-педагогічних умов для актуалізації творчого потенціалу студентів і розвитку їх образної креативності, образної пам'яті та уяви, естетичних здібностей та здібностей та сприяння більш ефективній саморегуляції творчої діяльності.

Розроблена програма реалізувалась із залученням 31 студента, які мали низький рівень показника творчої активності: у результаті рандомізації 15 студентів увійшли до експериментальної групи, а контрольну групу досліджуваних склали 16 осіб.

Програма реалізувалась через впровадження тренінгу креативності, серії додаткових розвивальних занять з формування здатностей образної пам'яті та естетичних здібностей та занять з оволодіння прийомами і навичками саморегуляції, виділену окремим блоком (таблиця 3.1).

Мотиваційний блок програми являє собою традиційно перший етап роботи, оскільки його метою є формування вмотивованості на участь у тренінгу та створення сприятливого психологічного клімату у тренінговій групі.

Мотиваційний блок програми був спрямований на вирішення таких завдань:

- інформування учасників з метою та завданнями програми та напрями розвивальної роботи;

- знайомство учасників, подолання комунікативних бар'єрів;
- розвиток вмотивованості на участь у тренінгу розвитку творчої активності.

Таблиця 3.1

Структура програми сприяння творчій активності майбутніх дизайнерів

№	Блоки і мета	Зміст
1	Мотиваційний блок – сприяння вмотивованості студентів на участь у тренінгу.	Формування позитивної мотивації до участі у програмі, створення сприятливого психологічного клімату у тренінговій групі.
2	Основний блок – розвиток творчої активності студентів.	1 стадія – розвиток невербальної креативності; 2 стадія – розвиток образної пам'яті; 3 стадія – розвиток естетичних здібностей; 4 стадія – формування здатності до розв'язання творчих проблем (проектна діяльність) у групі.
3	Регулятивний блок – формування навичок саморегуляції психічних станів та поведінки.	1 стадія – формування здатності до саморегуляції психічних станів; 2 стадія – формування здатностей до саморегуляції поведінки та діяльності загалом; 3 стадія – розвиток метакреативності.
4	Рефлексивний блок – підведення підсумків тренінгу, усвідомлення досягнутих результатів.	усвідомлення результатів розвивальної програми.

На першому занятті було здійснено ознайомлення зі змістом та метою розвивальної програми. На даній стадії увага студентів зверталася на зв'язок

між мірою творчої активності та успішністю особистості у професійній діяльності. У процесі колективного обговорення студенти намагалися самостійно назвати компоненти творчої активності особистості дизайнера, описати те, як вона розвивається, чим вона відрізняється від креативності, творчого потенціалу та творчих здібностей. У результаті студенти приходять до висновку, що вони не здатні чітко розділити зміст цих понять. Окрім того, вони висловлюють бажання зрозуміти, що слід робити, щоб розвивати творчу активність.

Наступним завданням заняття було ознайомлення з метою розвивальної програми через формування уявлення про її передбачувані результати. Студентам пропонується ознайомитися з переліком основних цілей програми. Кожна окремо взята мета аналізується в колективному обговоренні з точки зору того, чи виділяється вона в попередніх дискусіях учнями, а якщо не виділяється, то чи є вона на їхню думку необхідною, як розвивальна.

На наступному занятті було організовано можливості самопрезентації учасників через реалізацію таких вправ:

1) *«Ранжування за ...»* – учасники протягом п'яти хвилин мають невербально повідомити про свої переконання та уподобання за названим ведучим критерієм та поділитись на відповідні групи;

3) *«Естафета»* – кожен з учасників надає певну інформацію про себе, і ця інформація більше ніким з учасників не дублюється;

4) *«Карусель»* – учасники утворюють два кола, внутрішнє і зовнішнє, і в ході самопрезентації кожна людина з зовнішнього кола спілкується з кожною людиною з внутрішнього кола, повідомляючи найважливішу інформацію про себе;

5) *«Трикутник»* учасники мали мовчки обрати двох інших учасників, не повідомляючи їм про це і утворити разом з ними умовний трикутник; складність вправи полягає у тому, що учасники впевнені тільки у тому, о вони є кутом свого трикутника і не знають, до яких трикутників вони

відносяться і не можуть повідомити іншим учасникам про те, що вони кути їх трикутників.

Завершальною вправою заняття була «*Очікування і перспективи*», яка не тільки дозволяє разом у групі створити спільний творчий продукт та висловити свої сподівання щодо тренінгу.

Учасники мали поділитись на дві групи та створити певний символ своєї команди, намалювавши його на ватмані. Цей символ далі має прикрашатись різними більш дрібними елементами, на яких написані сподівання щодо тренінгу кожного учасника, наприклад: «Я буду дуже задоволений, якщо в результаті цього тренінгу (цього заняття): ...»; «Мені буде приємно бути присутнім на занятті, якщо учасники тренінгу будуть ...». Наприклад, у першій команді в якості символу було обрано дерево і на листочках були написані сподівання, у другій команді – зоряне небо з написами на зірках.

На другому етапі кожен з учасників зачитує для групи написане ним. Тренер організовує обговорення з використанням двох основних питань: «Як ви думаєте, наскільки це реально?»; «Чи є в групі хтось, хто хотів би того ж самого?». Ще одне завдання тренера – допомогти учасникам переформулювати їх відповіді, якщо вони мають негативний відтінок.

Основний блок програми містив три стадії: 1 стадія – розвиток невербальної креативності; 2 стадія – розвиток образної пам'яті; 3 стадія – розвиток естетичних здібностей, 4 стадія – формування здатності до вирішення творчих завдань у групі. Розглянемо завдання та заняття кожної стадії.

Перша стадія була спрямована на вирішення таких завдань:

- розвиток здатності до швидкої побудови художньо-графічних образів;
- розвиток оригінальності образного мислення;
- сприяння опору замиканню у створенні оригінальних образів уяви;
- розвиток здатності до гнучкого переключення у генерації ідей та їх образному вираженні;

- розвиток здатності до деталізації та розробки образів;
- розвиток здатності давати абстрактні назви образам уяви.

На першому занятті цієї стадії було впроваджено Т-гру «Креативність», а саме її блоки, присвячені розвитку мотивації творчої діяльності (помаранчева та фіолетова зони) [156].

На заняттях даної стадії було впроваджено вправу «Конструювання об'єкта (перетворення геометричних фігур в реальні об'єкти)» [157], за правилами якої учасники якомога швидше з різних вирізаних геометричних фігур мали зібрати різні об'єкти за списком, поданим ведучим; вправа «Домальовування фігур» [157], в якій учасники індивідуально у своїх бланках домальовували фігури, щоб завершити малюнок; вправа «Фантастичні звірі» [157], у якій учасники змагались один з одним у застосуванні чим більшої кількості аглютинацій у малюванні фантастичних істот, вправа «Геометричні фігури» [157], у якій учасники мали доповнити геометричні фігури (хрестики, кола, квадрати) на індивідуальних бланках, вправа «Кавові плями» [157], де учасники отримували бланки з кавовими плямами і мають протягом 10-15 хвилин мали доповнити плями власними рисунками таким чином, щоб отримати завершений малюнок.

Були використані вправи, які містять техніки «Дудлінг і Зентангл» [157], де перша техніка є способом створення простих форм і фігур, таких як: точки, кола, вигнуті лінії та картинки з них через вільне малювання, а друга техніка вимагає значної концентрації уваги, для її реалізації використовують аркуш паперу, розкреслений на квадрати розміром 9х9 сантиметрів, в яких малюють фігури, точки, прямі і вигнуті лінії, які потім утворюють один великий малюнок.

В якості домашнього завдання студентам був запропонований метод швидкісного ескізування В.О. Моляко [157], який передбачає малювання всього того, що уявляється в думках і спрямований на формування здатності до аналізу трансформації образів, встановлювати те значення, яке має поняття і зоровий образ якої-небудь конструкції. Метод сприяє контролю

власної мисленнєвої діяльності, формуванню образних уявлень, виробленню вміння перекодувати інформацію на „свою" мову, оперувати знаннями.

У представленій групі вправ заохочувалось виконання малюнків та складання об'єктів, які відрізняються високою оригінальністю чи унікальністю. Заохочуються учасники, в яких малюнки відрізняються деталізованістю. Крім того оцінюється гнучкість креативності (висока варіативність тематики малюнків, здатність переключатись з предметної сфери на жанрову, з природних об'єктів – на штучні і т.д.).

Наступна група вправ була присвячена вільному малюванню, спрямованому на розкриття творчого потенціалу, звільненню підсвідомих мотивів творчості, сприянні станів релаксації та потоку у творчому художньому процесі. Наприклад, вправа «Малюнок за інструкцією» [157], вправи передбачали роботу з «друдлами» – незавершеними малюнками, які мають символічний зміст, а аналіз яких сприяє розвитку креативності та почуття гумору, зокрема вправа «Битва копірайтерів» [157], вправа «Випадковий імпульс» [157].

Наступна серія вправ є професійно орієнтованими з урахуванням специфіки навчально-професійної діяльності майбутніх дизайнерів. Наприклад, ділова гра «Створення логотипу» [157], відповідно до якої учасникам слід було створити логотип нового бренду.

Крім того було впроваджено низку настільних ігор, метою яких був розвиток креативності, зокрема, настільну гру «Геометрія уяви» [157], спрямовану на розвиток саме невербальної креативності через формування уміння за допомогою анімації, створеної власноруч з комбінаціями і рухом прозорих карток з контурними малюнками, показувати зашифроване слово, власну назву чи фразу. Ефективним виявилось застосування настільної гри «Прорисунки» [157], в якій учасникам потрібно було малювати задані предмети, використовуючи тільки геометричні фігури: коло, квадрат, трикутник і лінію. Настільна гра «Уява» [157] була спрямована на формування здатності до надання абстрактних назв візуальним образам.

Друга стадія основного етапу була спрямована на розвиток образної пам'яті. З цією метою було впроваджено вправи «Сенсорна пам'ять», зміст якої полягав у пред'явленні різного роду низки абстрактних геометричних фігур на декілька секунд і далі учасники мали запам'ятати правильну кількість та порядок пред'явлення фігур. Також на занятті використовувалась вправа за так званим методом Айвазовського, що є подібною до вище описаної.

Наступна вправа, метою якої був розвиток модально-специфічної та образної пам'яті, передбачала демонстрацію тактильно різних матеріалів у певній послідовності, правильність якої учасники мали відтворити.

Іншою вправою був класичний метод «Піктограми», що був модифікований для розвивальних цілей: збільшено кількість слів та посилено їх абстрактний характер. Аналогічною вправою була «Конспектування малюнками», де учасники мали замальовувати прочитану ведучим розповідь, а потім її відтворити вербально.

Третя стадія була спрямована на формування естетичних здібностей майбутніх дизайнерів. З цією метою було застосовано блок Т-гри, присвячений власне розвитку естетичного сприйняття та естетичних здібностей, запропонованої К.І. Фоменко та А.М. Большаковою [156]. Зазначений блок на ігровому полі представлений групами завдань: «Картинна галерея»: учасники мали правильно побудувати семантичні рядки з карток із зображеннями творів художнього мистецтва; «Архітектура»: слід було правильно розташувати картки із зображенням будівель, інтер'єрів за спільною ознакою – стилем; «Абстрактність назви. Тест «Клее»: учасники мали дати назву карткам із зображеннями скульптур та картин сучасного мистецтва; «Краса мистецтва. Тест «Метелик»: учасники з пари карток із зображеннями картин та фото мали обрати найбільш естетично привабливі; «Синестезія. Тест «Джоконда»: учасники до карток із зображенням творів художнього мистецтва мали добрати відповідну геометричну фігуру (коло, квадрат, трикутник, зигзаг); «Ілюзії»: за певний час учасники мали розкласти

якогомога більше карток з оптичними ілюзіями з колоди, запропонованої Вольфгангом Варшем, у правильному порядку, починаючи з картки з найменшим відсотком заданого кольору, завершуючи карткою з найбільшим відсотком певного кольору на картці.

Четверта стадія основного етапу була спрямована на формування здатності вирішувати творчі проблеми у групі. Основними завданнями стадії визначено такі:

- розвиток здатності працювати над сумісним творчим проектом;
- розвиток згуртованості учасників для оригінального та швидкого розв'язання творчих завдань та проблем;
- розвиток відповідальності, організаторських здібностей, лідерських якостей учасників у процесі вирішення творчих завдань;
- отримання досвіду розв'язання творчих завдань у команді.

Серія занять даної стадії була представлена вправами «Канцелярські скріпки», «Театр абревіатур», «Перекинь м'яч», «Перетин простору», «Що? Звідки? Як?», «Способи дії», «Німа режисура», «Ко-воркінг», «Нічого не роблю, нічого не бачу, нічого не скажу», «Проблеми, проблеми...», «Арка», «Підкорювачі повітря», «Міст», «Живі числа», «Покажи рухами», рольовою грою «Презентація унікального винаходу» [157].

Регулятивний блок був представлений низкою занять, на яких учасники оволодівали навичками саморегуляції психічних станів, відповідно аутогенним тренуванням, візуалізацією, прогресивною м'язовою релаксацією, нормалізацією дихання та самонавіюванням [78; 79; 80; 81; 82; 121; 126].

Впровадження адаптованих до завдань творчої діяльності вправ «Колесо балансу» та «Стратегії цілепокладання» за допомогою коучингових метафоричних асоціативних карток сприяло формуванню здатностей до цілепокладання, самоорганізації, планування та оцінки результатів творчої діяльності, а також метакреативності суб'єкта творчої діяльності.

Метою **рефлексивного блоку** було усвідомлення майбутніми дизайнерами результатів участі в розвивальній програмі та актуалізація установки до активного їх застосування в майбутній творчій діяльності.

Завдання:

1) рефлексія результатів участі у розвивальній програмі через аналіз власних досягнень, деталізацію та фіксацію позитивної динаміки психоемоційних станів у творчій та навчально-професійній діяльності;

2) забезпечення активного застосування набутих якостей та здатностей через систематизацію отриманих регулятивних навичок.

Отже, тренінгова програма з розвитку креативності студентів містила чотири етапи – мотиваційний, основний (представлений креативною, мнемічною, естетичною та проєктно-діяльнісною стадіями), регулятивний та рефлексивний, які реалізувались протягом 26 занять, загальною тривалістю 52 академічні години.

3.3 Результати перевірки ефективності програми розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів

Перед впровадженням тренінгової програми на етапі констатувального експерименту не було встановлено жодних відмінностей у показниках розвитку творчої активності студентів контрольної та експериментальної групи, створеною шляхом рандомізації (таблиця 3.2).

Відмінності у показниках креативності студентів контрольної та експериментальної груп до впровадження програми

Показники креативності	U	Z	p
Інтегральний показник творчої активності	111,50	-0,33	0,73
Швидкість образної креативності	97,50	0,88	0,37
Оригінальність образної креативності	94,50	-1,00	0,31
Гнучкість образної креативності	109,00	-0,43	0,66
Розробленість образної креативності	31,00	-3,51	0,001
Абстрактність назви	68,50	-2,03	0,04
Здатність до самоконтролю зорових уявлень	90,00	-1,18	0,23
Яскравість та чіткість зорових уявлень	93,50	-1,06	0,28
Вибірковість відтворення образної пам'яті	116,50	-0,13	0,88
Естетичний інтелект	108,00	-0,47	0,63
Стан потоку у творчій діяльності	47,00	-2,88	0,003
Внутрішня саморегуляція творчої діяльності	105,50	-0,57	0,56

На рисунку 3.1 показано, що у контрольній та експериментальній групі показники образної швидкості виражені на однаковому рівні на початку формуального експерименту, утім у процесі впровадження програми студенти експериментальної групи почали виявляти вищі показники творчої активності, а наприкінці навчального року ці показники сягнули найвищих позначок. У студентів контрольної групи суттєвих зрушень у показниках творчої активності протягом навчального року не відбулось. Після впровадження програми інтегральний показник творчої активності продовжував зростати, що свідчить про сталість і тривалість здійснених розвивальних впливів.

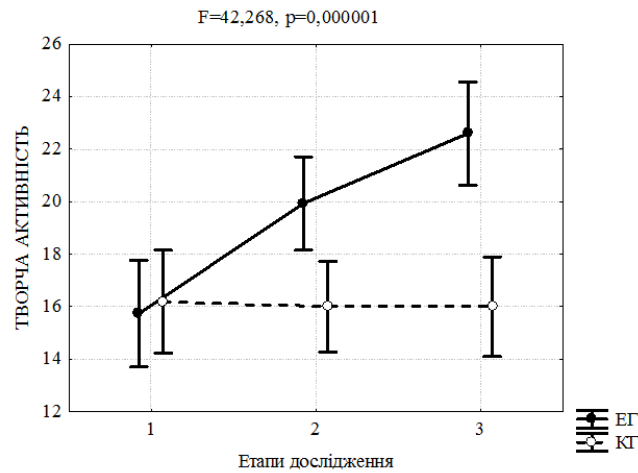

Рис. 3.1. Динаміка інтегрального показника творчої активності майбутніх дизайнерів.

Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники швидкості образної креативності також зазнали позитивних змін після впровадження розвивальної програми. У студентів контрольної групи суттєвих зрушень за цим показником не відбулось (рис. 3.2.).

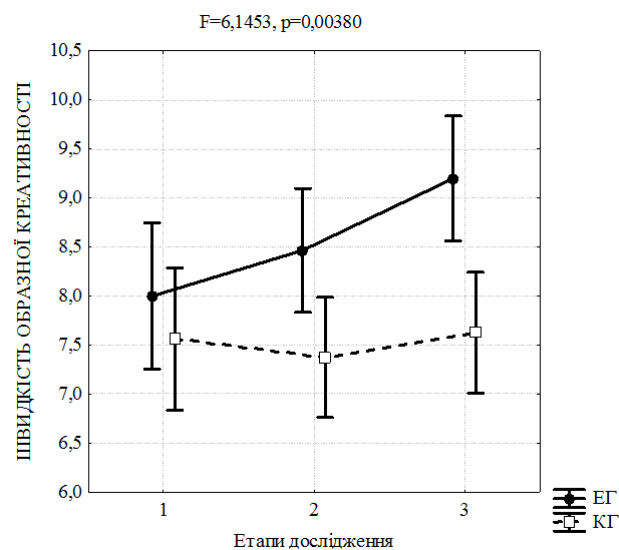

Рис. 3.2. Динаміка швидкості образної креативності майбутніх дизайнерів.

Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

На рисунку 3.3 показано позитивну динаміку показників гнучкості образної креативності майбутніх дизайнерів, які взіли участь у розвивальній

програмі, натомість у студентів контрольної групи показники гнучкості протягом навчального року не змінились.

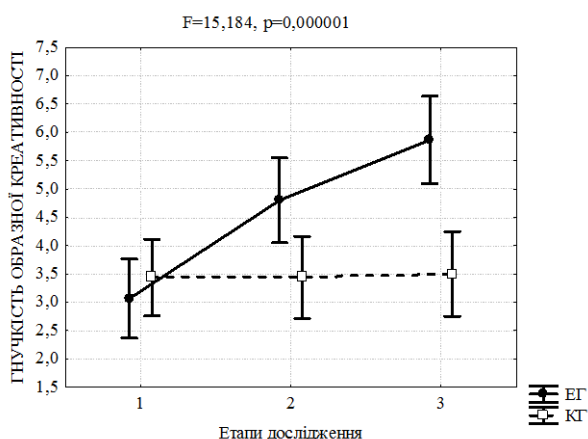

Рис. 3.3. Динаміка гнучкості образної креативності майбутніх дизайнерів.

Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Така саме тенденція характерна і для показників оригінальності образної креативності (рис. 3.4).

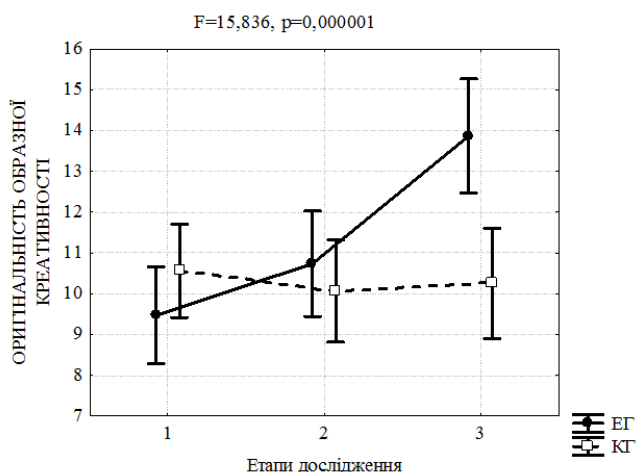

Рис. 3.4. Динаміка оригінальності образної креативності майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Позитивна тенденція у розвитку креативності характерна для показників розробленості (рис. 3.5).

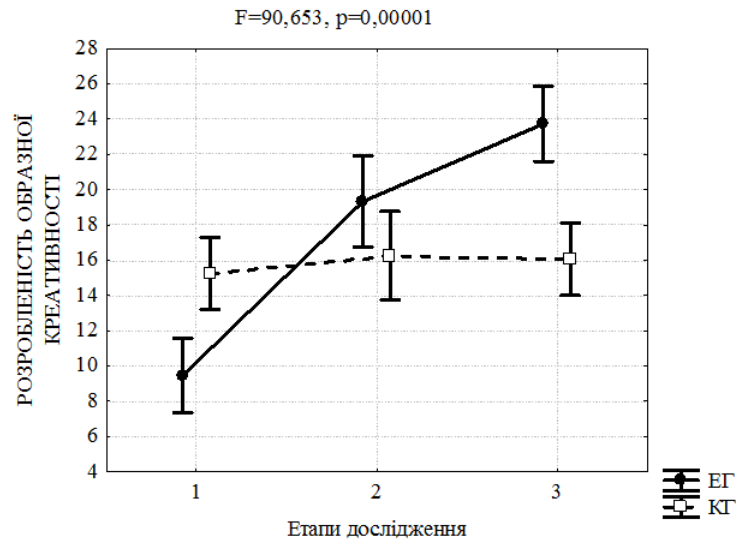

Рис. 3.5. Динаміка розробленості образної креативності майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники здатності давати абстрактну назву образам уяви зросли у студентів експериментальної групи, натомість у студентів контрольної групи не змінилися протягом навчального року. Отримане позитивне зрушення характеризується сталістю (рис. 3.6).

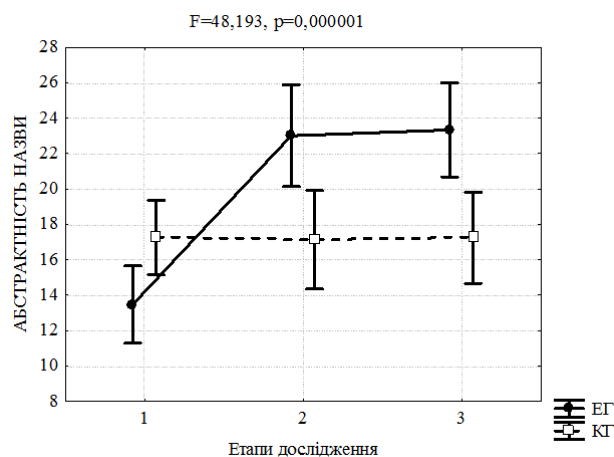

Рис. 3.6. Динаміка абстрактності назви образної креативності майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники естетичного інтелекту у студентів експериментальної групи зросли на статистично значущому рівні, а у студентів контрольної

залишились на тому самому рівні, о й на початку навчального року (рис. 3.7). Статистично значущих відмінностей у показниках естетичних здібностей у групах протягом навчального року не було зафіксовано.

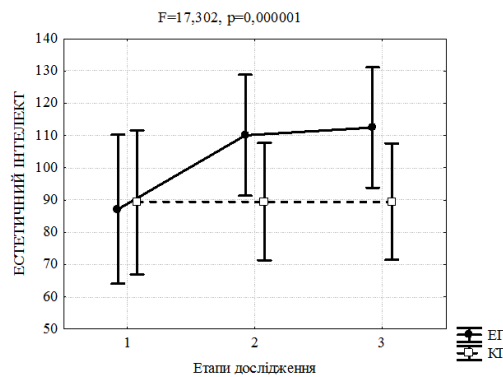

Рис. 3.7. Динаміка естетичного інтелекту майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники здатності до самоконтролю зорових уявлень зросли у майбутніх дизайнерів експериментальної групи після впровадження програми, у студентів контрольної групи суттєвих зрушень не відбулося (рис. 3.8).

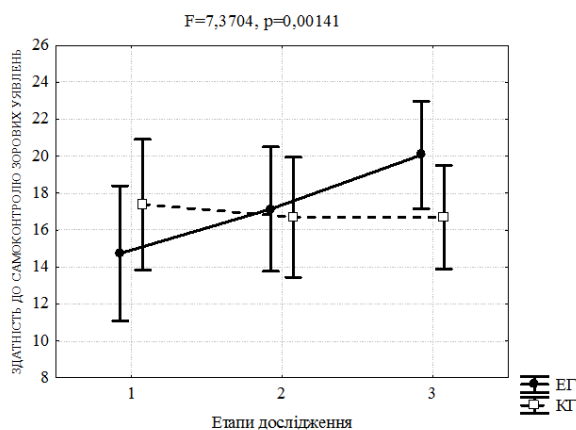

Рис. 3.8. Динаміка здатності до самоконтролю зорових уявлень майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники яскравості та чіткості уявлень зросли на статистично значущому рівні у студентів експериментальної групи, у той час як у студентів контрольної групи не змінилися (рис. 3.9).

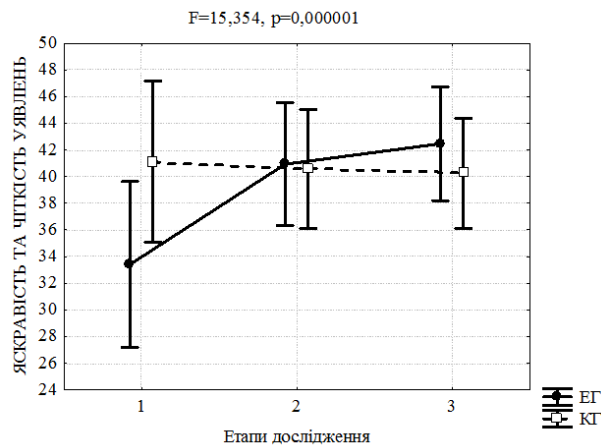

Рис. 3.9. Динаміка яскравості та чіткості уявлень майбутніх дизайнерів.

Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники вибіркової відтворення образної пам'яті зросли на статистично значущому рівні у студентів експериментальної групи, у той час як у студентів контрольної групи не змінилися (рис. 3.10). Інші параметри образної пам'яті не були зафіксовані через можливість ефекту навченості, що погіршує валідність експерименту.

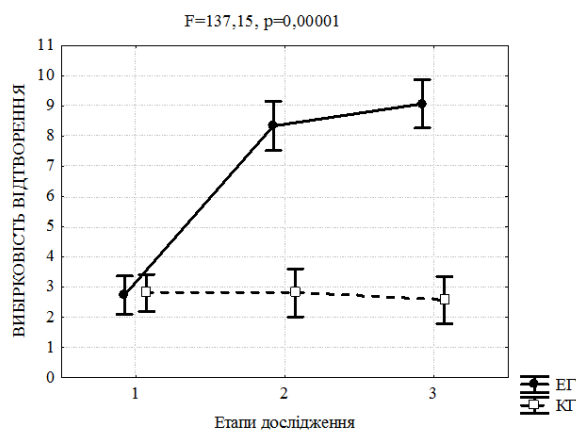

Рис. 3.10. Динаміка вибіркової відтворення образної пам'яті майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Показники стану потоку зросли не статистично значущому рівні у студентів експериментальної групи. Натомість у студентів контрольної групи суттєвих зрушень не відбулось (рис. 3.11).

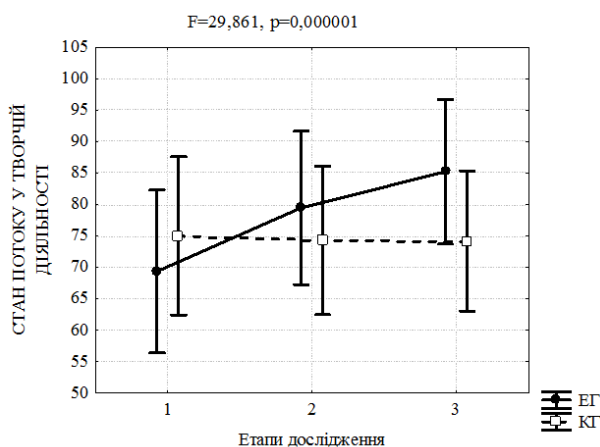

Рис. 3.11. Динаміка стану потоку у творчій діяльності майбутніх дизайнерів.

Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

Внутрішня саморегуляція як інтерес до творчої діяльності, який виступає керівним принципом у регулюванні творчості, стала більш вираженою у студентів експериментальної групи. Отже, програма мала позитивний вплив на вмотивованість на отримання задоволення від творчої діяльності майбутніх дизайнерів (рис. 3.12).

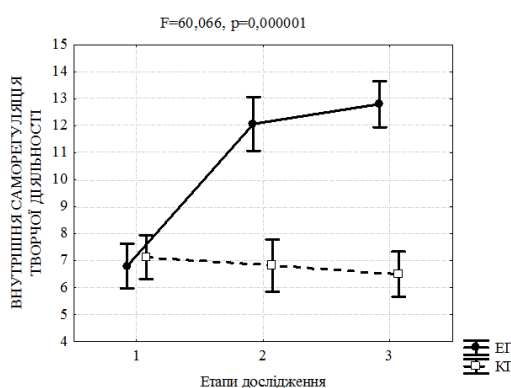

Рис. 3.12. Динаміка внутрішньої саморегуляції творчої діяльності майбутніх дизайнерів. Примітка: 1 – на початку експерименту, 2 – після впровадження розвивальної програми, 3 – наприкінці навчального року.

У таблиці 3.3 показано, що показники творчої активності за усіма її структурними компонентами є вищими у студентів експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою.

Таблиця 3.3

Відмінності у показниках креативності студентів контрольної та експериментальної груп після впровадження програми

Показники креативності	U	Z	p
Інтегральний показник творчої активності	24,50	3,77	<0,001
Швидкість образної креативності	42,50	3,12	<0,01
Оригінальність образної креативності	40,00	3,16	<0,01
Гнучкість образної креативності	31,50	3,49	<0,001
Розробленість образної креативності	29,50	3,57	<0,001
Абстрактність назви	34,00	3,39	<0,001
Здатність до самоконтролю зорових уявлень	68,50	2,03	<0,05
Яскравість та чіткість зорових уявлень	96,50	0,92	0,35
Вибірковість відтворення образної пам'яті	0	4,74	<0,0001
Естетичний інтелект	81,00	1,54	0,12
Стан потоку у творчій діяльності	111,50	0,33	0,73
Внутрішня саморегуляція творчої діяльності	1,00	4,70	<0,0001

Отже, ефективність впровадженої програми сприяння творчій активності з урахування регулятивних пре дикторів доведена статистично значущим зростанням усіх досліджуваних параметрів.

Висновки до третього розділу

У результаті теоретико-методологічного аналізу було встановлено, що реалізація розвитку творчої активності особистості майбутнього дизайнера у межах психологічного супроводу ЗВО має ґрунтуватись на сукупності таких принципів: 1) опори на український культурно-історичний досвід у створенні програм оптимізації художньо-творчої діяльності студентів, що сприяє їх повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку, професійному самовизначенню, вмотивовує на саморозвиток та самореалізацію; 2) реалізації можливостей для взаємодопомоги, поваги, відповідальності і впевненості в собі, спроможності до активної колективної взаємодії та сприяння адекватній життєвій перспективі та активній життєвій позиції студентів за рахунок розширення їхньої мистецької сфери самореалізації; 3) створення умов для творчого самовираження студентів на основі всебічного врахування особистих особливостей і проявів активності в художньо-творчої діяльності з урахуванням професійної сфери; 4) розкриття універсальних розвивальних, пізнавальних та інформаційних можливостей мистецтва та способів їх застосування для забезпечення освітнього процесу з урахуванням специфіки дизайну як фаху; 5) навчання позитивним адаптаційним стратегіям, дотичним українській культурі та соціуму, створення умов для соціокультурної ідентифікації студентів, що забезпечує їх позитивним соціокомунікативним досвідом і залучає до культурних цінностей, а також включає майбутніх дизайнерів у функціонування системи сучасної культури загалом; 6) використання вправ і методів навчання, спрямованих на розвиток художньо-образного мислення, творчої уяви і фантазії; 7) застосування інформаційно-комунікаційних технологій для художнього проектування; 8) забезпечення оволодіння студентами професійними вміннями в умовах реального проектування; 9) забезпечення у студентів мотивації до творчого саморозвитку завдяки участі в конкурсах і виставках; 10) впровадження індивідуальних освітніх маршрутів, що

актуалізують суб'єктну позицію майбутнього фахівця в навчально-професійній діяльності.

Метою апробованої програми сприяння творчій активності майбутніх дизайнерів було створення психолого-педагогічних умов для актуалізації творчого потенціалу студентів і розвитку їх образної креативності, образної пам'яті та уяви, естетичних здібностей та сприяння більш ефективній саморегуляції творчої діяльності.

Розроблена тренінгова програма представлена чотирма етапами – мотиваційним, основним (представлений креативнісною, мнемічною та естетичною та проектно-діяльнісною стадіями), регулятивним та рефлексивним. Креативнісний блок був спрямований на розвиток здатності до швидкої побудови художньо-графічних образів, оригінальності образного мислення, сприяння опору замиканню у створенні оригінальних образів уяви, формування здатності до гнучкого переключення у генерації ідей та їх образному вираженні, здатності до деталізації та розробки образів, здатності давати абстрактні назви образам уяви. Мнемічна стадія була спрямована на розвиток образної пам'яті. Естетична стадія була спрямована на формування естетичних здібностей майбутніх дизайнерів. Проектно-діялісна стадія основного етапу була спрямована на формування здатності вирішувати творчі проблеми у групі через розвиток здатності працювати над сумісним творчим проектом, згуртованості учасників для оригінального та швидкого розв'язання творчих завдань та проблем, відповідальності, організаторських здібностей, лідерських якостей учасників у процесі вирішення творчих завдань, отримання досвіду розв'язання творчих завдань у команді.

Впровадження тренінгової програми мало позитивний вплив на розвиток усіх показників невербальної креативності, естетичного інтелекту, творчої активності, вибіркової мнемічного відтворення образної пам'яті, потокового стану у творчій діяльності та інтринсивного регулювання творчості студентів експериментальної групи, у той час як у студентів контрольної групи значущих зрушень не відбулось.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що виявляється у визначенні регулятивних чинників та системи засобів розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів. На підставі отриманих в ході дослідження результатів можна зробити такі висновки:

1. У результаті теоретичного аналізу категорій активності та творчості, а також систематизації підходів до розуміння творчої активності суб'єкта виявлено, що творча активність є складним інтегральним утворенням, яке охоплює креативність (як здатність створювати нове), готовність до творчої діяльності (як певну вмотивованість до творчої діяльності) і систему визначених умінь (навички та здатності до творчо-дослідницької діяльності). Творча активність майбутнього дизайнера забезпечує його спроможність діяти творчо у розв'язанні проблемного завдання у навчально-професійній діяльності та гарантує його оригінальність, ефективність і позитивний результат.

2. У результаті теоретико-методологічного узагальнення наукової проблеми творчої активності було створено структурно-логічну модель її розвитку, яка містить такі компоненти: потребо-мотиваційний (вмотивованість на оволодіння професією дизайнера, мотивація створення творчих продуктів дизайнерської діяльності, естетичні потреби та інтерес до творчо зорієнтованих дисциплін), когнітивно-креативний (образна креативність, здатність до створення візуально-просторових образів уяви, образна пам'яті, естетичні здібності та естетичний інтелект), емоційно-вольовий (психоемоційні стани, які мобілізують творчу діяльність та стан потоку у творчості) та діяльнісно-результативний (сформованість навчально-професійних умінь та здатностей до дизайнерської діяльності). Сукупність

описаних компонентів обумовлена специфікою регуляторних механізмів навчально-професійної і творчої діяльності.

3. Проведений емпіричний аналіз когнітивно-креативнісного компоненту творчої активності майбутніх дизайнерів доводить міцність та розгалуженість позитивних зв'язків інтегрального показника творчої активності, образної креативності, естетичного інтелекту, естетичних здібностей, повнотою запам'ятовування абстрактних і конкретних образів, вибірковістю відтворення образної пам'яті, здатностей до побудови візуально-просторових образів, вміння їх контролювати та яскраво та чітко уявляти.

У структурі творчої активності її інтегральний показник позитивно корелює з усіма мотивами вибору професії дизайнера, крім потреби у матеріальному заохоченні. Доведено, що мотивація професійної діяльності є більш міцною у студенті з високим рівнем творчої активності, які зокрема випереджають інших студентів з рівнем актуалізації мотивів стимуляції, складних цілей і досягнення, креативних ідей, самовдосконалення та суспільної користі професії. Доведено, що актуалізація мотивів самовдосконалення, стимуляції та креативних ідей у професійній діяльності дизайнера можлива за умови достатньо високого рівня образної креативності та високого рівня творчої активності.

У структурі творчої активності особливе значення має стан потоку у творчій діяльності, який характеризується найбільш міцними зв'язками із інтегральним компонентом творчої активності, а такі параметри потокового стану, як злиття свідомості та дії, концентрація на поточному моменті, втрата самосвідомості та баланс між складністю творчого завдання та рівня сформованості навичок для його реалізації характеризують студентів з високим рівнем творчої активності. З інтегральним показником творчої активності корелюють показники психоемоційних станів, які мобілізують майбутніх дизайнерів до успішної реалізації творчої діяльності. Більша інтенсивність прояву, узгодженість та диференційованість мобілізуючих на

творчість станів загалом характеризує високоактивних у творчій діяльності майбутніх дизайнерів.

Діяльнісно-результативний компонент творчої активності, виражений у високій усвідомленості вибору майбутньої професії та академічній успішності, позитивно пов'язаний із іншими компонентами творчої активності.

4. Визначено низку регулятивних предикторів творчої активності майбутніх дизайнерів, до яких відносяться метакреативність, саморегуляція творчої та навчально-професійної діяльності. Досліджені регуляторні механізми та здатності по-різному чинять вплив на виділені компоненти творчої активності, зокрема внутрішня саморегуляція творчої діяльності як інтерес до майбутньої професії позитивно позначається на інтегральному компоненті творчої активності, естетичному інтелекті, здатності до візуально-просторових уявлень та образній пам'яті студентів-дизайнерів. Здатність до планування та моделювання навчально-професійної діяльності позитивно позначаються на стані потоку у творчій діяльності та естетичних здібностях майбутніх дизайнерів. Креативна рефлексія чинить позитивний вплив на більшість параметрів творчої активності – інтегральний показник, образну креативність, здатність до візуально-просторових уявлень, образна пам'ять, потреби у креативних ідеях у професійній діяльності, стан потоку у творчій діяльності та психоемоційні стани завзятості і тріумфу у творчій діяльності.

5. Розроблена та апробована розвивальна програма, представлена мотиваційним, основним, регулятивним та рефлексивним блоками, передбачала два провідні розвивальні впливи, де перший був спрямований на формування професійної вмотивованості, розвиток образної креативності, образної пам'яті, формування естетичних здібностей майбутніх дизайнерів та здатності вирішувати творчі проблеми у групі у процесі спільної роботи на творчим проєктом, а другий вплив передбачав оволодіння майбутніми дизайнерами навичками саморегуляції у творчій діяльності. Ефективність

впровадженої програми доведено зростанням показників творчої активності у студентів, залучених до розвивальних впливів.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у визначенні регулятивних чинників розвитку творчої активності та профілактики професійного вигорання дизайнерів на різних етапах їх професіоналізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К.А. Принцип субъекта в отечественной логике / К.А. Абульханова // Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2005. №4. С. 3-21.
2. Адоньева Ю.А. Формування мета когнітивних умінь у майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки. Дис.. ...к.пед.н. 13.00.04. 2017. 276 с.
3. Алиева, Е.Г. Творческая одаренность и условия ее развития / Е.Г. Алиева // Психологический анализ учебной деятельности: под ред. В.Д. Шадри-кова, В.Н. Дружинина. М.: ИП РАН, 1991. – С. 7-17.
4. Альтшуллер Г. С. Жизненная стратегия логика личности / Г.С. Альтшуллер, И. М. Верткин // Как стать еретиком. – Петрозаводск : Каремия, 1991. – С. 9-184.
5. Асмолов А.Г. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека. 3-е изд., испр. и доп. М.: Смысл: Издательский центр «Академия». 528 с.
6. Барнет, Б., Еванз, Д. (2018). Дизайн-мислення. Спроектуй своє життя. Київ : Наш формат.
7. Белая Н. Л. Формирование логика активности студентов логика педагогических факультетов педвузов в логика индивидуального обучения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Белая Н. Л. – К., 1985. – 212 с.
8. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. К. : ІЗМН, 1998. 204 с.
9. Библер В. С. Целостная логика школы диалога культур. Теоретические основы программы / В. С. Библер // Психологическая наука и образование, 1996. – №4. – С. 66–73.

10. Близнюк М.М. Методична система навчання етнодизайну майбутніх художників декоративно-прикладного мистецтва на основі інформаційних технологій. Дис...д.пед.н. 13.00.02. 2018. 670 с.
11. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как психологический аспект изучения творчества // Исследование проблем ед. логи творчества / Под ед.. Я.А.Пономарева. М.: Наука, 1983. С. 182—195.
12. Боришевський М. Про виховання особистості. (До 80-річчя від дня народження В.Сухомлинського) / Боришевський М. // Початкова школа. – 1998. – С. 11-15.
13. Брушлинский А. В. Субъект: мышление, учение, воображение / А.В.Брушлинский. – М.: Институт практической ед. логи; Воронеж: НПО «Модэк», 1996. – 392 с.
14. Брушлинский А.В. Проблемы ед. логи субъекта. М.: Ин-т ед. логи РАН, 1994
15. Булатова А.В. Развитие креативности у дизайнеров и специалистов в области рекламы в ед. логи обучения в вузе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://elar.ufrj.br/bitstream/10995/30399/1/uibch_2014_1-99.pdf
16. Варлакова Ю. Р. Теория и методика развития креативности будущих дизайнеров-педагогов // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – № 4. – С. 73-75.
17. Вилькеев Д.В. Формирование педагогического мышления у студентов: Учебное пособие. Казань, 1992.
18. Вітчинкіна К.О Обґрунтування дизайну одягу як творчої проектно-художньої діяльності / К. О. Вітчинкіна, В. І. Тимошевський // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2011. – № 4. – С. 11-13.
19. Войтко В. И. Психологический словарь (на ед.. языке) / под. ед.. В. И. Войтко. Киев : Вища школа, 1982. 215 с.
20. Волобуева Т. Б. Развитие ед. логи о активности учащихся младших клас сов средствами ед. информационных технологий обучения

: дисс.... ед. . ед.. наук : спец. 13.00.01 / Волобуева Т. Б. – К., 1996. – 190 с.

21. Выготский Л. С. Собрание ед. логи в 6 томах. Т.4. Детская психология. под ед.. Д. Б. Эльконина. – М. : Педагогика – 1984. – 432 с.

22. Габрель Т. Рефлексія в дизайні Особливості та роль / Т. Габрель // Сучасне мистецтво. – 2013. – Вип. 9. – С. 36–42

23. Гаврилюк В.Ю. Творча активність старшокласників як психолого-педагогічна проблема.

24. Гетманская Е. В. Личность: креативные характеристики // Вестник Московского государственного ед. логи ост университета им. М. А. Шолохова. Педагогика и психология. 2010.№1. С. 25–33.

25. Гімаєва Ю. А. Креативність і мотивація особистості й взаємозв'язок між ними як основа творчої діяльності у графічних дизайнерів та маркетологів / Ю. А. Гімаєва, В. С. Никифорова // Наука і освіта. – 2015. – № 1. – С. 13-20.

26. Глазычев В.Л. Дизайн как он есть. Изд. 2-е, доп. – М.: Издательство «Европа», 2006. – 320 с.

27. Гнатко, Н.М. Проблема креативности и явление подражания / Н.М. Гнатко; Рос. ед. . наук, Ин-т ед. логи. М.: ИПАН, 1994. – 43 с.

28. Голюкова О.П., Шевчук Т.А. Портрет спеціаліста: дизайнер. <http://abiturient.iatp.org.ua/articles/article14.htm>

29. Гольдентрихт С. С. Специфика эстетического сознания / С. С. Гольдентрихт, М. П. Гальперин. – М. : Высшая школа, 1974. – 103 с.

30. Гончаренко С. У Український ед. логи ос словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

31. Гончарова Л.А. Основні психологічні підходи до дослідження творчої активності особистості. Проблеми сучасної психології. 2014. Випуск 25. С. 73- 82.

32. Гринців М. Саморегуляція як компонент професійної підготовки майбутнього фахівця. Актуальні питання гуманітарних наук. – 2013. – Вип. 4.

– С. 238-245.

33. Губенко О.В. Психологічна діагностика й активізація у старшокласників й молоді творчих науково-технічних здібностей: науково-методичний посібник. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 228 с.

34. Демків В.Г. Психологічні особливості розвитку творчого мислення у майбутніх дизайнерів.

35. Дерев'янку Н.В. Принципи формування проектно–образного мислення майбутніх дизайнерів в процесі професійної підготовки. Теорія та практика дизайну. – 2012. – Вип. 1. – С. 21-26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tprd_2012_1_6

36. Диденко С. В. Формирование ед. логи о активности младших школьников в условиях организации эстетической оценочной деятельности : дисс. ... ед. . ед.. наук : спец. 13.00.01 / Диденко С. В. – К., 1987. – 156 с.

37. Дизайн: Словник-довідник / Ін-т проблем ед. ло.. міст-ва НАМ Укаїни; За ед..М.Я. Яковлева; Упоряд.: Ю.О.Ю.О.Іванченко, О.І.Ваврик, О.Г.Бросаліна та ед..; Редкол.: В.Д. Сидоренко (голова), І.Д. Безгін, Г.І. Веселовська та ед. – К.: Феникс, 2010. – 384 с.

38. Дмитрук А.Г. По законам красоты. О дизайнерском творчестве. – К.: Мистецтво, 1985-78с.

39. Дорофей С.В. Творча активність як мотиваційний компонент у системі підготовки спеціаліста до творчої професійної діяльності. Проблеми сучасної психології. 2012. Випуск 18. С. 291-302.

40. Дружинин В. Н. Психология творчества / В. Н. Дружинин // Психологический журнал. – 2005. – № 10. – С. 101 – 109.

41. Дружинин В.Н. Когнитивные способности: структура, ед. логи о, развитие. М.: ПЕР СЭ; СПб.: ИМАТОН. 2001.

42. Дружинин В.Н. Психология ед. ед. логи ос. СПб.: Питер, 1999.

43. Дяченко А.В. Сутність і критерії креативу в діяльності дизайнера [Електронний ресурс] / А.В.Дяченко // – Режим доступу:

<http://oaji.net/articles/2017/797-1491904267.pdf>

44. Дяченко М.Д. Розвиток творчого мислення майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки: теоретичний аспект / М. Д. Дяченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2016. – Вип. 47. – С. 246-254.

45. Евдокимова, Л.Н. (1998). Эстетико-педагогические условия развития творческого мышления младших школьников: ед.. ... ед. . ед.. наук: 13.00.01. Екатеринбург, 212 с.

46. Ермолаева-Томина Л.Б. Исследование факторов, детерминирующих индивидуальные различия в проявлении творческой активности. Психология творчества. М.: Наука. 1990. С. 117-118.

47. Житнік Т. С. Етимологія та смислові ознаки терміну «художньо-творча активність» в контексті розвитку особистості. Гуманітарний вісник ЗДА. 2018. Випуск 72. 137-145.

48. Житнік Т. С. Художньо-творча активність як особистісний феномен. Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2013. – Вип. 30. – С. 129-133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_30_25

49. Захарова С.Г. Формування професійного мислення майбутніх дизайнерів у процесі їх підготовки[Електронний ресурс] / С.Г.Захарова // <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/10514>

50. Зеер Э. Компетентностный ед. к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Совманюк // Высшее образование в России. – 2005. – №4. – С. 25–32.

51. Зиновкина М.М. Многоуровневое непрерывное креативное образование и школа. Пособие для учителей. – М.: Приоритет-МВ, 2006. – 48 с.

52. Иванова Д. Г. Формирование готовности будущих учителей к развитию ед. логи о активности младших школьников : дисс.... ед. . ед.. наук : спец. 13.00.01 / Иванова Д. Г. – О., 1997. – 208 с.

53. Ильин Е.П. Психология воли: 2-е ед. Питер, 2009. 368 с.
54. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. СПб.: Питер, 2009. 448 с.
55. Калинина Н.В. Защитные ед. лог в регуляции творческого мышления субъекта [Электронный ресурс] // Психологические исследования: ед. лог. науч. журн. 2010. N 4(12). URL: <http://psystudy.ru> (дата обращения: е.мм.20гг). 0421000116/0037.
56. Калмыкова, З.И. (1978). Особенности продуктивного мышления. Вопросы ед. логи, 3, 45–48.
57. Калмыкова, З.И. (1981). Продуктивное мышление как основа обучаемости. Москва: Педагогика, 200.
58. Караваев В.А. (2011). Управление позитивной мотивацией сотрудников организации. *Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы*, 5, 1-12.
59. Карпенко В.В. Творчість і креативність як психологічні феномени. Теоретичні і прикладні проблеми психології, № 2(31) 2013. С. 140-150.
60. Кашапов М. М. (2003). Психология профессионального педагогического мышления : монографія. М. : Ин-т ед. логи РАН, 331–397.
61. Кашапов М.М. Психология творческого мышления профессионала. Монография. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 688 с.
62. Келлі, Т., Келлі, Д. (2020). Творча впевненість. Як розкрити свій потенціал. Київ : Основи.
63. Кириченко О.І., Саленко О.О. Розвиток творчої активності студентів мистецьких спеціальностей в процесі формування етнічної самосвідомості. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 167. 2018. С. 58 – 63.
64. Киселев К.С. Регулятивні чинники динаміки креативності особистості майбутнього вчителя початкових класів у процесі навчальної діяльності. Дисс. к.психол.н....19.00.07. 2021. 190 с.

65. Ковалёв А. К. Очерки ед. логи / А. К. Ковалёв. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. – 196 с.
66. Когнитивная психология. Учебник для вузов / Под ред.. В.Н. Дружинина, Д.В. Ушакова. – М.: ПЕР СЭ, 2002. – 480 с.
67. Козак Т. С. Методика розвитку творчого мислення майбутніх дизайнерів для підготовки до дипломного проектування / Т. С. Козак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2017. – Вип. 27(4). – С. 181-185.
68. Козленко В.Н. Проблема креативности личности. Психология творчества / Под.ред. Я. Пономарева. М.: Наука. 1990. С. 131.
69. Коломієць О. Б. Розвиток творчої активності студентів як засіб підвищення якості підготовки фахівців. Режим доступу:<http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/17560/4/kolomich.pdf>.
70. Конопкин О. А. Методологические проблемы ед. логи саморегуляции. Субъект и личность в ед. логи саморегуляции / Под ред.. В. И. Моросановой. М., Ставрополь: ПИ РАО, СевКавГТУ, 2007. С. 12–30.
71. Конопкин О. А. Психическая саморегуляция произвольной активности человека (структурно-функциональный аспект). *Вопросы ед. логи*. 1995. № 1. С. 5–12.
72. Королева Л.Ю. О роли развития креативности в ед. логи формирования конкурентоспособности будущих дизайнеров. Вестник Башкирск. ун-та. 2014. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rolirazvitiya-kreativnosti-v-protssesse-formirovaniya-konkurentosposobnosti-buduschih-dizaunerov> (дата обращения: 26.08.2021).
73. Королева Л.Ю. Проблема формирования креативной личности в психолого-педагогических исследованиях. Известия высших учебных заведений. Поволжский ед. л № 2 (38), 2016. С. 212-223.
74. Корсунский, Е.А. Развитие литературных ед. логи школьников / Е.А. Корсунский, Ленингр. гос. ед.. ун-т им. А.И. Герцена. Л.: ЛГПИ, 1985.-95 с.
75. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток

особистості. Київ: Радянська школа. 1989. 608 с.

76. Косюк В.Г. Розвиток творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки. Дис.. ...к.пед.н. 13.00.04. 2019. 311 с.

77. Косюк В.Г. Розвиток творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки. Дис.. ...к.пед.н. 13.00.04. 2019. 311 с.

78. Кузнецов М.А., Фоменко К.І., Кузнецов О.І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності Харків: ХНПУ, 2015. 339 с.

79. Кузнецов М.А., Козуб Я.В. Емоційне ставлення студентів до навчання. Х.: Діса плюс, 2017. 284 с.

80. Кузнецов М.А., Колчигіна А.В. Подолання хвилювання на іспиті: Копінг-поведінка студентів під час перевірки знань. Х.: Діса плюс, 2017. 206 с.

81. Кузнецов М.А., Фоменко К.І., Жданюк Л.О. Ставлення до навчання студентів з низьким рівнем академічної мотивації. Х.: Діса плюс, 2019. 154 с.

82. Кузнецов М.А., Шаповалова В.С. Студентські страхи: види, структура, динаміка та шляхи корекції. Х.: Діса плюс, 2016. 334 с.

83. Кузьменко Д. О. Наукові підходи до вивчення процесу саморегуляції. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 150. – С. 81-84.

84. Кулешова А.А, Демидова Ю.Д. Развитие креативности дизайнера в ед. логи обучения в вузе. Научно-практический журнал «Новые исследования в разработке техники и технологий» № 2/2017. С. 57-60.

85. Кульчицька О. І. Біографічні і соціально-психологічні фактори розвитку творчої обдарованості. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень*. Житомир: Вид-во Рута, 2006. С. 269–288.

86. Кулюткин Ю. Н. Изменяющийся мир и проблема развития

творческого потенциала личности. Ценностно-смысловой анализ. СПб. : СПбГУПМ, 2001. 84 с

87. Лазарев М. О. Основы ед. логи ос творчості: навчальний ед. лог для ед.. ед-тів. Суми : ВВП «Мрія»-ЛТД, 1995. 212 с.

88. Леонтьев А. Н. Проблемы развития ед. ло / А. Н. Леонтьев. – [3-е ед.]. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – 576 с.

89. Лобова О. В. Формирование ед. логи о активности младших школьников в ед. логи ед. логи -эстетического воспитания : дисс.... ед. . ед.. наук : спец. 13.00.01/ Лобова О. В. – Сумы, 1998. – 220 с.

90. Макар З. Ю. Формування професійних вмінь молодших спеціалістів-дизайнерів у процесі фахової підготовки. Дис. ...13.00.04. Вінниця. 2015. 256 с.

91. Максименко С. Д. Генетико-психологічні витоки розвитку і саморозвитку особистості / С. Д. Максименко. – Режим доступу http://maksymenko-psychology.org.ua/sites/default/files/praci/Tvory/Stattya_-_Genetyko-psyhologichni_vytyky_rozvytku_i_samorozvytku_osobystosti.htm.

92. Максименко С. Д. Психологічні механізми становлення особистості: експериментально-генетичний метод // Наукові записки Інституту психології ед. Г.С. Костюка АПН України / За ед.. С.Д. Максименка. – К.: Ніка-Центр, 2010. – Вип. 38. – С. 18–34.

93. Марков С. Л. Особистісні механізми смислотворчості: [Електронний ресурс] / С. Л. Марков. 2013. – Режим доступу:<http://www.geniusrevive.com/ru/25.html>.

94. Маркова А.К. Психология профессионализма. М. : Наука, 1978. 128 с.

95. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 2003. –352 с.

96. Матюшкин, А. М. Концепция ед. логи о одаренности [Текст] / А. М. Матюшкин // Вопросы ед. логи. –1999. – №6. – С. 29-33.Митина Л.

М. Психология труда и профессионального развития учителя : ед. . пособие для студ.высш. ед.. ед. . заведений / Л. М. Митина. – Москва : Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с.

97. Мелик-Пашаев А. А. Педагогика искусства и творческие способности / А. А. Мелик-Пашаев – М.: Знание, 1981. – 96 с.

98. Михайлов С. М. Кулеева Л. М. Основы дизайна: Учебник для специальности 2902.00«Дизайн архитектурной среды». – Казань: Новое Знание, 1999г.

99. Мороз Ю. В. Психологічні чинники розвитку творчої активності старшокласників: автореф. ед.. на здобуття наук.ступеня ед. . психол. наук: спец.19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Ю. В. Мороз. – К., 2004. – 19 с.

100. Морозов А. В. Формирование креативности преподавателя высшей школы в системе непрерывного образования: ед.. ... д-ра ед.. наук : 13.00.08 / Морозов А. В. – М., 2004. – 445 с.: С. 27-28.

101. Моросанова В.И. Диагностика саморегуляции человека / В.И. Моросанова, И.Н. Бондаренко, 2015. – 304 с.

102. Музика О.О. Мотивація творчої активності технічно обдарованих підлітків. Дис. ...к.психол.н. 19.00.07. 2001.

103. Нагорских Т.Н. дизайн костюма: ед. л, практика, образование: Коллективная ед. логи под общ. ед.. д.т.н., ед. . черуновой И.В. – Шахты: Изд-во ИСОиП (филиал) дгту, 2015 г. – 162 с.

104. Немов, Р. С. Общие основы ед. логи [Текст] / Р. С. Немов. – М.:Владос, 2003. 417 с.

105. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Р. А. Низамов. – Казань : КГУ, 1975. – 304 с.

106. Основи психології// за ед.. О.В.Киричука., В.А.Роменця.- К.: Либідь.

107. Панок В.Г. (2019). Проблеми впровадження результатів прикладних психологічних досліджень в освітню практику. Вісник

Національної академії педагогічних наук України, 1(1).
<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2019-1-1-1-4>

108. Панок В.Г. (2020) Motivation to Get a Second Higher Education: Psychological and Pedagogical Aspect// International Journal of Learning, Teaching and Educational Research Vol. 19, No. 2, pp. 188-202, February 2020
<https://doi.org/10.26803/ijlter.19.2.11> / R.I. Sirko, H. V. Bezverkhnia, O. Ya. Zaverukha, other (Scopus Indexed). (ISSN:1694-2493 E-ISSN:1694-2116)

109. Папанек В. Дизайн для реального мира / Пер. с английского. – М.: Издатель Д. Аронов, 2004. – 416 с.

110. Петровский В.А. Логика «Я»: персонологическая перспектива. М.: СамГУ, 2009. – 303 с.

111. Повьякель Н. И. Профессиогенеза саморегуляции мышления практического психолога : ед. логи /Н. И. Повьякель. – Москва, 2003. – 295 с.

112. Поклад І.М. Креативність у концепції А.Г. Маслоу // Новый акрополь. Культурная ассоциация : [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ru/study/conference/?thesis=4960>

113. Пономарев Я.А. Психология творческого мышления. М.: 1960.

114. Попова І. І. Особливості організації самостійної роботи студентів із ед. логи остики дисциплін у системі підготовки дизайнерів / І. І. Попова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Вип. 26 : Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / ед.. кол. : В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах та ед. ; гол. ед.. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. – С. 290-294.

115. Потапова С. М. Саморегуляція як професійно важлива якість працівника ОВС / С. М. Потапова, О. В. Землянська // Право і Безпека. – 2015. – № 3. – С. 150-154.

116. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной ед. логи / Под ед.. А.А. Крылова и С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2003ю – 560 с.

117. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посібник. Київ: Каравела, 2012. 328 с.
118. Прохоров, А. М. & Гусаева, А. А. (Ред.). (1987). Советский энциклопедический словарь. (4-е ед., доп.). Москва: Сов. энцикл.
119. Прусак В.Ф. Становлення дизайн-освіти в Україні // Вісник Львівського національного державного університету ед. І.Франка. Серія педагогічна. – Вип. 16.4.1. – 2002. – С. 80-87.
120. Психология ед. логи художественного творчества. Сборник статей / Отв. ед.. Б.С. Мейлах, Н.А. Хренов. – Л.: Наука, 1980. – 288с.
121. Психология стресса и методы его профилактики : учебно-методическое пособие : Авт.-сост. В. Р. Бильданова, Г. К. Бисерова, Г. Р. Шагивалеева. Елабуга : Издательство ЕИ КФУ, 2015. 142 с.
122. Пурик Е.Е., Ахмадуллин М. Л., Шакирова М. Г. Принципы организации ед. логи о деятельности студентов-дизайнеров. Вестник УГУЭС. Наука, образование, экономика. Серия экономика. 2016, (16), № 2. С. 120-124.
123. Рибалка В. Р. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. / В. Р. Рибалка – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
124. Рижова І. С. Мотивація дизайнерської діяльності як один із механізмів становлення творчої особистості – дизайнера // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. Київ, 2006. Вип.9 (22). С.81 – 98.
125. Ричи Ш., Мартин П. (2004). Управление мотивацией: Учеб. пособие для вузов /Пер. с ед. , под ед.. ед. . Е.А. Климова. М.: ЮНИТИ-ДАНА.
126. Родіна, К. М. Розвиток образної пам'яті в процесі формування психосоматичної компетентності в юнацькому віці : автореф. ед.. на здоб. наук. ступеня ед. . психол. наук : спец. 19.00.07 – ед.. та вік. психол. / К. М. Родіна ; ХНПУ ед. Г. С. Сковороди. – Харків : [б. в.], 2018. – 20 с.
127. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології : навч. посібн.

Київ : Кондор, 2005. 278 с.

128. Ротенберг, В.С. Поисковая активность и ед. логи / В.С. Ротенберг, В.В. Аршавский; АН СССР; отв. ед.. П.В. Симонов. М., Наука, 1984. – 193 с. – (Сер. «От молекулы до организма»).

129. Рубинштейн, СЛ. Основы общей ед. логи / С.Л. Рубинштейн. // В 2-х т. Т. 1. – М.: Педагогика, 1989. – 488 с.

130. Саврасов М.В. Метакреативні здібності: наукові підходи та експериментально-інтроспективна методика дослідження. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Харків: ХНПУ, 2019. Вип.61. С. 203-220.

131. Саприкіна Л.В. Формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу у процесі вивчення фахових дисциплін. Дис. ...к.пед.н. 13.00.04. 2016. 263 с.

132. Сапугольцев В. Ю. Развитие креативности будущих дизайнеров костюма: ед.. ... ед. . ед.. наук. Оренбург, 2011. 244 с.

133. Семенов И.Н. Системный ед. к изучению организации продуктивного мышления // Исследование проблем ед. логи творчества. М.: Наука, 1983. С. 27—61.

134. Сидоренко В. Ф. Дизайнерские методы познания // ВНИИТЭ. Библиотека дизайнера. Дизайн в образовательной системе. М.: ВНИИТЭ, 1994 130 с.

135. Симоненко С.М. Креативність як основна функція візуального мислення.

136. Сисоєва С. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія. К.: ТОВ «Видавниче ед. логи ос «Едельвейс». 2014. 404 с.

137. Советский энциклопедический словарь / под. ед.. А. М. Прохоров, А. А. Гусаев: 4-е ед. допол. Москва: Сов. энциклопедия, 1987. 1600 с.

138. Спиркин А. Г. Сознание и самосознание / А. Г. Спиркин. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.

139. Ступницкий И. С. Развитие ед. логи о активности студентов в

процесс ее изучения общественных наук / И. С. Ступницкий, С. С. Гасанов. – К. : Выща ед., 1981. 43 с.

140. Сущенко О. Г. Развитие ед. логи о активности будущих учителей в учебной деятельности (на ед. логи ед. логи педагогического цикла) : дисс.... ед. . ед..наук : спец. 13.00.01 / Сущенко О. Г. – Луганск, 1992. – 145 с.

141. Сэт Э. К. Развитие ед. логи о активности студентов в классе хорового дирижирования ед. логи -педагогического факультета педагогического института : дисс. ... ед. . ед.. наук : спец. 13.00.02 / Сэт Э. К. – М., 1973. – 201 с.

142. Тарарина Е. Глубинная арт-терапия: практики ед. логи ост. 2017. 240 с.

143. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии. Шкатулка мастера. 2016. 224 с.

144. Творче мислення. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Творче_мислення

145. Теплов Б. М. Способности и одарённость. *Психология индивидуальных различий*. Москва : ЧеРо; МПСИ. 2002. С. 262–272.

146. Тихомирова, Т.Н. Влияние семейной микросреды на интеллектуальные и креативные способности детей / Т.Н. Тихомирова // Сборник материалов конференции НИИ ед. и воспитания. М., 2000. – С.

147. Торшилова Е.М. Развитие эстетических ед. логи ос детей 3-7 лет (ед. л и ед. логи о) / Торшилова Е.М., Т.В. Морозова. – М.: Деловая Книга, 2001. – 141 с.

148. Трусов В.П. Перцептивная лабильность как фактор регуляции ед. логи о активности личности. Дисс. ...к.психол.н. 19.00.01. 2007.

149. Тютюнник, В.И. Начальный ед. развития субъекта творческого труда: Оптимистическая ед. л личности / В.И. Тютюнник. М.: Рос. психол. о-во, 2003. – 254 1. с.

150. Устинова Л. Г. Развитие творческого потенциала студентов в

условиях рейтинговой ед. логи обучения / Л. Г. Устинова. – Волгоград, 2000. – 223 с.

151. Фалько В. П. Дизайн интерьера : пути совершенствования ед. ло процесса / В. П. Фалько // Вестник Учебно-методического объединения по профессионально-педагогическому образованию. – Екатеринбург, 2007. – Вып. 2 (41) : Дизайн-образование : ед. логи . – С.141–145.

152. Фельдштейн Д. И. Психология развивающейся личности: монографія. Москва: Изд-во инст. прак. психол., 1996. 512 с.

153. Фрейд З. Психология бессознательного /под ед., ед.. вступ. ед. М. Г. Ярошевский. Москва: Просвещение, 1990. 448 с.

154. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / пер. с нем. Э. Телятниковой. Москва: АСТ МОСКВА, 2006. 635 с.

155. Фоменко К.І. Психологія губристичної мотивації: феноменологія, структура, детермінація: монографія. Харків: ХНПУ. 2018.

156. Фоменко К.І., Большакова А.М. Психологічна Т-гра «Креативність». Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. 63. 2020. С. 164 – 180.

157. Фоменко К.І., Саврасов М.В. Психотехнології розвитку креативності: майстерня тренера. Харків. 2021. 130 с.

158. Фуфаев И.В. Развитие ед. логи о активности обучающихся средствами ТРИЗ-технологии: на примере изучения естественных наук. Дис. к.пед.н. ...13.00.01. 2012. 183 с.

159. Хайруллина Е.Р. Развитие креативности как компонента профессиональной компетентности ед. лог дизайнера / Е.Р. Хайруллина, Л.Ю. Королева // Сибирский педагогический журнал. – 2014. – № 4. – С. 103 – 107.

160. Харківський осінній марафон психотехнологій: матеріали науково-практичної конференції, (Харків, 28 жовтня 2017 року) / М-во освіти і науки України, ХНПУ імені Г.С. Сковороди [та ед.]. – Харків: Вид-во «Діса

плюс», 2017. – 324 с.

161. Холоденко В.С. Сутність, зміст та структура творчої активності особистості. Наукові записки НДУ ед. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2013. № 1. С. 84-88.

162. Хомуленко Т.Б., Найчук В.В. Естетичне сприйняття та модально-специфічна пам'ять: віковий аспект. Х.: Діса-плюс, 2016. – 140 с

163. Хуторской А. В. Развитие одаренности школьников: методика продуктивного обучения: пособие для учителя. М.:ВЛАДОС, 2000. 320 с.

164. Чеботова Я.В. Креативність як особистісна характеристика студента-дизайнера. [Електронний Холоденко В. О. ресурс].

165. Чеботова Я.В. Психологічна готовність студента-дизайнера до творчої діяльності в умовах ВНЗ Психологія і особистість. 2 (6). 2014. С. 829-841

166. Черняк Л.В. Естетика товарів та дизайн: навч. посібник / Л.В. Черняк, Ю.М. Яценко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 227 с.

167. Чикер В. А. (2006). Психологическая ед. логи о организации и персонала. СПб.: Речь.

168. Чирчик С.В. Теоретичні і методичні основи формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів з дизайну інтер'єру. Дис...д.пед.н. 13.00.04. 2017. 774 с.

169. Что такое дизайн-мышление? <https://te-st.ru/2015/01/28/what-is-design-thinking/>

170. Чугунова Э. С. Социально-психологические особенности творческой активности инженеров. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 160 с.

171. Чус А. В. Основы технического творчества / А. В. Чус., В. А. Данченко. – К.: Донецк: Высшая школа, 1983. – 181 с.

172. Шандрюк С.К. Психологія професійних творчих здібностей: [монографія] / Сергій Костянтинович Шандрюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 357 с.

173. Швець О.А. Творчий розвиток фахівця з дизайну на засадах

компетентнісного підходу у процесі підвищення кваліфікації. Дис...к.пед.н. 13.00.04. 2012. 306 с.

174. Шевченко А.І. Компетентнісний підхід у навчанні художньому проектуванню майбутніх фахівців з дизайну. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – 2016. – Вип. 9(3). – С. 77-80.

175. Шевченко А.І. Методика навчання художнього проектування майбутніх фахівців з дизайну. Дис. ...13.00.02. 2017. 351 с.

176. Шейн Э. Х. Организационная культура и ед. логи. СПб.: Питер. 2002.

177. Шелестова Е. С. Формирование профессиональной мотивации к проектной самореализации студентов-дизайнеров. Молодой ученый. 2014. №20. С. 648-651.

178. Школяр Н.В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх дизайнерів при вивченні культурології. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота» № 30. – 2014. – 186-188 с.

179. Шмелев А. Г. Основы ед. логи остики: ед. . пособие для студентов педвузов. Ростов н/Д: Феникс, 1996. 544 с.

180. Щедровицкий Г.П. Мышление – Понимание – Рефлексия. М.: Наследие ММК, 2005. 800 с.

181. Якобсон П. М. Психология художественного творчества. М.: Знание, 1971. 48 с.

182. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы личностного и творческого развития. Вопросы ед. логи. 1997. № 4. С. 20–27.

183. Яочен Ц. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців з графічного дизайну у професійній підготовці. Дис.. ...к.пед.н. 13.00.04. 2017. 225 с.

184. Яцюк М. В. Адаптація опитувальника академічної саморегуляції

Р. М. Райана і Д. Р. Коннелла (Causal Dimension Scale II SRQ-A). *Практична психологія та соціальна робота*. № 4. 2008. С. 45-47.

185. Aguilar-Alonco, A. Personality and creativity / A. Aguilar-Alonco // *Personality and Individual Differences*, 21,1996. P. 959-969.

186. Arieti S. Creativity: The Magic Synthesis *The Journal of Aesthetic Education Vol. 12, No. 1, Special Issue: Policy and Aesthetic Education (Jan., 1978)*, pp. 121-123.

187. Barron F. Creative person and creative process / F. Barron. – *Ibid.*, 1976. – Vol.10. – № 3.– P. 165 – 169.

188. Cropley, A.J. Definitions of creativity / A.J. Cropley // *Encyclopedia of creativity*. M.A. Runco and S.R. Pritzker (eds.). San Diego, 1999. – V.1.

189. Davis G. Creativity is forever. NY. 1981.

190. Deci E.L., Ryan R.M. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health / Deci E.L., Ryan R.M. // *Canadian Psychology*, 2008. – V. 49. 2008.– P. 182–185.

191. Domino, G. Attitudes towards dreams, sex differences and creativity / G. Domino // *J. Creative behavior*. 1982. – V. 16. – No.2.

192. Farley, F. H. Basic process individual differences. Chicago. 1981.

193. Furman O., Shandruk S., Gerasymova E., Panok V., Vasylykiv O., Lukashuk M. (2020) Psychological and Educational Support of Students` Self-regulation Development // *International Journal of Management (IJM) Volume 11, Issue 4, April 2020*, pp. 326-338, // Article ID: IJM_11_04_033 (Journal Impact Factor (2020): 10.1471 (Calculated by GISI) www.jifactor.com, ISSN Print: 0976-6502 and ISSN Online: 0976-6510)

194. Gelade, G. Creativity in conflict: the personality of the commercial creative/ G. Gelade // *Journal of Genetic Psychology* 158,1997. P. 67-78.

195. Gloag, J. The Missing Technitian. 1944. 210 p.

196. Guilford J.P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent / J. P. Guilford // *Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems*. – Los Angeles, 1958.

197. Henriksen, D. Richardson, C., & Mehta, R. (2017). Design thinking: A creative approach to educational problems of practice. *Thinking skills and creativity*, 26, 140-153. doi: 10.1016/j.tsc.2017.10.001.
198. Mednick S. A. The associative basis of the creative process / S. A. Mednick // *PsihoLRev.* – N.Y., 1962. – Vol. 6.
199. Myer, A. (2011). *Designing for Growth: A Design Thinking Tool Kit for Managers*. Columbia Business School Publishing, 39-49.
200. Nickols, R.C. Twin studies of ability personality and interests / R.C. Nickols // *Homo*. 1978. V.29.
201. Noel, L., & Liub, T. L. (2017). Using Design Thinking to Create a New Education Paradigm for Elementary Level Children for Higher StudentEngagement and Success. *Design And Technology Education*, 22(1), 1–12.
202. Renzulli, J.S. What Makes Giftedness? Reexamining a Definition. *Phi Delta Kappan*, 60(3), 1978. 180—184, 261
203. Sternberg R. General intellectual ability / R. Sternberg // *Human abilities* by R. Sternberg. – 1985. – P. 5–31.
204. Taylor C. W. Various Approaches to and Definitions of Creativity//*The Nature of Creativity/ Sternberg R.J. (Ed.). Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. – P. 99 – 124.*
205. Torrance E. P. *The Search for Satori and Creativity*. – Buffalo N.Y. : Creative Education Foundation, 1979.
206. Wollach M. A. A new look at the creativity – intelligence distinction / M. A. Wollach, N. A. Kogan // *Journal of Personality*. 1965. – № 33. – P.348 – 369.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження***

1. Демків В.Г., Гірняк Г.С. Психологічні особливості та структура творчої активності майбутніх дизайнерів. *Психологічний часопис: науковий журнал*. Київ, 2020. Том 6, № 1. С. 40–49.

2. Демків В.Г. Psychological features of the future designers' creative thinking development. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ, 2020. Т. VI: Психологія обдарованості. Вип. 17. С. 258–266.

3. Демків В.Г. Cognitive predictors of creative activity of future designers. *Pedagogické diskusie*. Levoča, 2021. № 1/2021. Р. 23–32.

4. Шандрук С.К., Демків В.Г. Психодіагностика мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. Харків, 2021. Вип. 64. С. 101–121.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Демків В.Г. Психологічний аналіз понятійно-категорійного поля проблематики творчої активності особистості. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 20-21 квіт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 294–296.

6. Демків В.Г., Любінський В. Психологічні аспекти розвитку творчої активності майбутніх фахівців-дизайнерів. *Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 19-20 жовт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 111–113.

7. Демків В.Г. Здатність до стратегічного мислення як інтегральна професійна компетентність майбутнього дизайнера. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 5-6 квіт. 2019 р.).

Тернопіль, 2019. С. 146–149.

8. Демків В.Г. Психологічна структура творчого діяння як цілісного вчинкового акту. *Вітакультурна методологія: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А. В. Фурмана* : колективна монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 537–541.

9. Демків В.Г. Психологічні особливості феномену дизайнерського мислення. *Міжнародний журнал освіти і науки / International Journal of Education and Science*. Харків, 2019. Т. 2. № 4. С. 34.

10. Демків В.Г. Зв'язок креативності та творчої активності особистості. *The 11th International scientific and practical conference "Science and education: problems, prospects and innovations"* (Kyoto, Japan, July 21-23 2021). CPN Publishing Group, Kyoto, Japan, 2021. P. 124–128.

11. Демків В.Г. Саморегуляція творчої активності майбутніх дизайнерів. *Вектори розвитку та результати досягнень науки в сучасному освітньому просторі*. Матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23-24 липня 2021 р.). Херсон, 2021. С.58–60.

Текст опитувальника мотивації вибору професії та задоволення базових потреб у роботі дизайнера

Я обрав професію дизайнера, адже:

1. це гарантія хорошої зарплатні та інших винагород.
2. вона задовольняє мою потребу у комфортних умовах роботи.
3. вона забезпечує мене чіткими вказівками, дає можливість чітко знати, що від мене вимагають.
4. дає можливість працювати з широким колом людей.
5. вона надає можливість встановити добрі стосунки з колегами за фахом.
6. вона дозволяє моїм творчим здібностям бути високо оціненими.
7. дає можливість ставити перед собою складні та цікаві цілі.
8. вона передбачає можливість приймати рішення та демонструвати свої переваги як фахівця.
9. вона пов'язана з різноманіттям та змінами.
10. вона дозволяє мені бути креативним (проявляти творчий підхід) та експериментувати з новими ідеями.
11. вона надає можливості для самовдосконалення та особистісного зростання.
12. є корисною та значущою у суспільстві.

Професія дизайнера мені подобається тим, що:

1. У мене є високі винагороди та заробітна платня.
2. У мене зручне робоче місце і мене ніхто не відволікає.
3. Я чітко уявляю собі, що від мене вимагають.
4. Я маю велику кількість контактів з різними людьми.
5. Дає можливість краще пізнати своїх колег.
6. Мої досягнення та можливості високо ціняться клієнтами і керівництвом.
7. Дає можливість ставити цілі та досягати їх.
8. Дає можливість впливати на те, що роблять інші.
9. Дає можливості для маневру та прояву гнучкості.
10. У ній заохочуються нові ідеї, дослідження та творчий підхід.
11. Дає можливість вдосконалювати свої професійні здібності та розвиватись як особистість.
12. Вона є потрібною та корисною.

Я би не обрав професію дизайнера, якби:

1. Вона передбачала низький оклад.
2. Були погані умови роботи, брудно та шумно.
3. Вона була слабо структурована і були відсутні чіткі вказівки, що і як робити.
4. Вона давала мало можливостей добре дізнатись інших людей.

5. Передбачала конфліктні та емоційно холодні стосунки з колегами.
6. Був відсутній зворотній зв'язок про ефективність моєї роботи.
7. Не створювала нові виклики, не стимулювала на досягнення.
8. Не дозволяла би чинити вплив на інших людей.
9. Була рутинною, одноманітною.
10. Не припускала би можливості хоча б незначного творчого внеску.
11. Чинила би опір професійному самовдосконаленню та особистісному розвитку.
12. То, що треба робити виглядало би малоцінним та нікому не потрібним.

Я ціную професію дизайнера, оскільки вона:

1. дозволяє мені реалізувати свої матеріальні потреби, мати добрий дохід.
2. дозволяє мені мати непильну роботу та зручний графік, певну мобільність.
3. надає чітке уявлення, яким чином виконувати робочі завдання.
4. надає можливість працювати разом з цікавими людьми.
5. Встановлювати дружні стосунки з цікавими творчими людьми.
6. Дозволяє отримувати визнання за добре виконану роботу.
7. Стимулює на досягнення нових складних цілей.
8. Дозволяє впливати на людей.
9. Дозволяє трансформувати реальність, втілювати у життя різноманітні ідеї.
10. Передбачає прояв моєї креативності і дозволяє розвивати творчі здібності.
11. Стимулює до професійного самовдосконалення.
12. Робить світ кращим.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Ужгородська, 26, м.Мукачево, 89600, телефон/факс (03131) 2-11-09
E-mail: www.msu.edu.ua, info@msu.edu.ua, код ЄДРПОУ 36246368

25.03.21р. № 438

ДОВІДКА

про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Демківа Василя Григоровича
«Регулятивні чинники розвитку
творчої активності майбутніх дизайнерів»,
поданого на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія

Видана Демківу Василю Григоровичу в тому, що основні результати дисертаційної роботи «Регулятивні чинники розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів» використовувалися протягом 2018-2020 рр. в освітньому процесі підготовки дизайнерів у Мукачівському державному університеті.

Впровадження розробок і рекомендацій В.Г. Демківа дало змогу урізноманітнити навчання здобувачів-дизайнерів, що сприяло розширенню та поглибленню знань майбутніх фахівців у цій сфері і використання їх власного творчого потенціалу задля покращення підготовки у процесі набуття спеціальних компетентностей.

Зокрема, вагомим результатом стало застосування авторської методики психодіагностики мотивації вибору професії та задоволеності ключових потреб у роботі дизайнерів. Результати апробації дисертаційної роботи дозволили інтенсифікувати та покращити освітній процес з підготовки майбутніх фахівців сфери дизайну в Мукачівському державному університеті.

Результати впровадження обговорено та схвалено на засіданні кафедри психології (протокол №11 від 25.03.2021 р.) Мукачівського державного університету.

Перший проректор Мукачівського
державного університету, д.е.н., проф.

В.В. Гоблик

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ
імені МИХАЙЛА БОЙЧУКА

Україна, 01103, Київ, вул. Михайла Бойчука, 32
Тел.: (044) 285-77-16, факс (044) 285-77-16

12.08.2021 № 46

ДОВІДКА

про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Демківа Василя Григоровича
«Регулятивні чинники розвитку
творчої активності майбутніх дизайнерів»,
поданого на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія

Видана Демківу Василю Григоровичу в тому, що основні результати дисертаційної роботи «Регулятивні чинники розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів» використовувалися протягом 2018-2020 рр. в освітньому процесі підготовки дизайнерів у Київській державній академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука.

Зокрема, результати дослідження знайшли відображення у спецкурсі «Психологія творчих здібностей професійної діяльності дизайнерів», що сприяло удосконаленню підготовки фахівців дизайнерського профілю.

Теоретична цінність зазначеного спецкурсу полягає у поглибленні знань майбутніх дизайнерів щодо професійної організації дизайн-діяльності у різних сферах дизайну.

Практичне значення полягає в удосконаленні професійних компетентностей студентів у контексті роботи на різних рівнях взаємодії при виконанні дизайнерських робіт.

Апробація результатів дослідження В. Г. Демківа підтверджує їх високий теоретико-методологічний рівень та доводить доцільність, їх подальшого упровадження у теорію та практику професійної підготовки з метою підвищення рівня професійної спроможності майбутніх дизайнерів.

В. о. ректора

Оксана ПОЛТАВЕЦЬ-ГУЙДА

УКРАЇНА
 ТЕРНОПІЛЬСЬКА МІСЬКА РАДА
 ГАЛИЦЬКИЙ КОЛЕДЖ
 імені В'ячеслава Чорновола

46001 м. Тернопіль, вул. Б.Хмельницького, 15, тел./факс 25-76-49, 25-75-53
 ідент. код 14039833 e-mail: info@gl.edu.ua

№ 81/03 від 18.03.2021 р.

ДОВІДКА
 про впровадження
 результатів дисертаційного дослідження
Демківа Василя Григоровича
«Регулятивні чинники розвитку
творчої активності майбутніх дизайнерів»,
 поданого на здобуття наукового ступеня
 доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія

Видана Демківу Василю Григоровичу в тому, що основні результати дисертаційного дослідження «Регулятивні чинники розвитку творчої активності майбутніх дизайнерів» протягом 2018-2020 р. в освітньому процесі підготовки дизайнерів у Галицькому коледжі імені В'ячеслава Чорновола. Зокрема, матеріали психолого-діагностичного комплексу регулятивних особливостей прояву та розвитку творчої креативності у ході викладання дисциплін психолого-педагогічного спрямування для здобувачів за спеціальністю 022 Дизайн. Крім того, було проведено апробацію методики психодіагностики мотивації вибору професії та задоволеності базисних потреб у роботі дизайнера. Результати впровадження результатів дисертаційного дослідження підтвердили доцільність застосування як психолого-діагностичного комплексу регулятивних особливостей прояву та розвитку творчої креативності, так і методики психодіагностики мотивації вибору професії та задоволеності базисних потреб у роботі дизайнера задля підвищення фахової підготовки майбутніх дизайнерів.

Директор

Марія БАБ'ЮК